

KYTOVNÁ UMĚNÍ

Ivan Binar

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Kytovna umění

Ivan Binar

Znění tohoto textu vychází z díla [Kytovna umění](#) tak, jak bylo vydáno Západočeským nakladatelstvím v Plzni ve spolupráci s nakladatelstvím Poezie mimo domov v roce 1991. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

§

Text díla (Ivan Binar: Kytovna umění), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

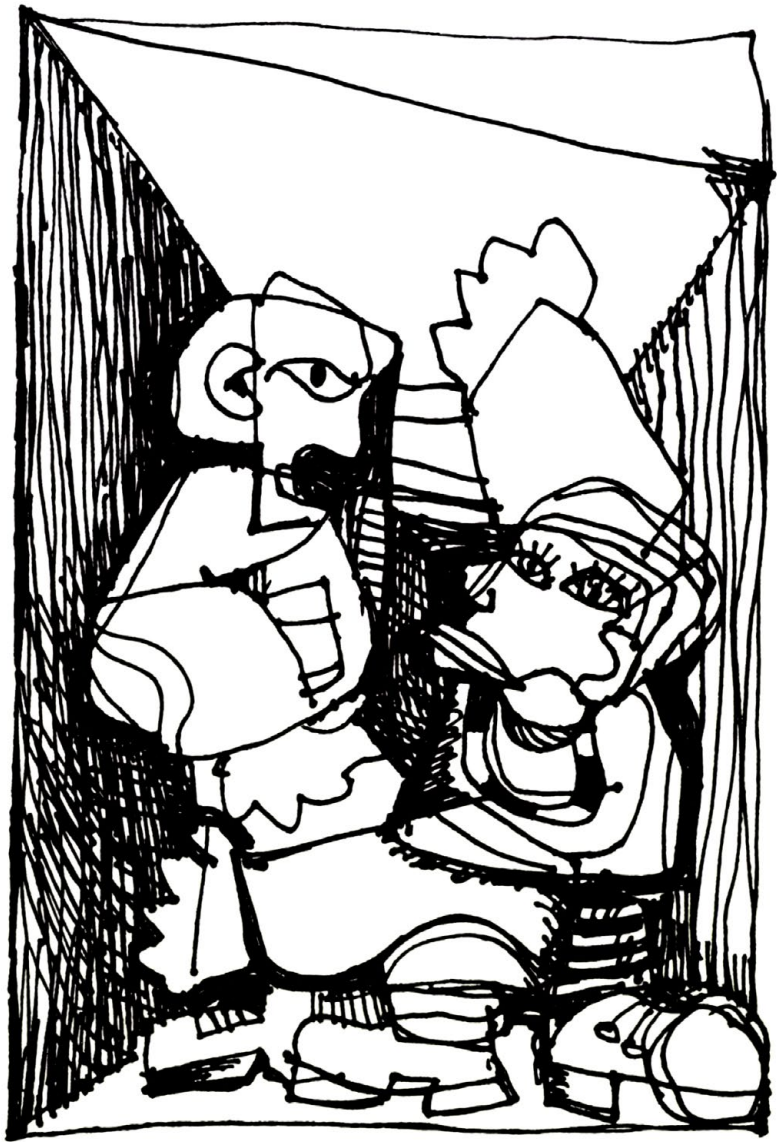

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 22. 7. 2022.

Yetimu

„Nejdůležitější, co jsem se na Tralfamadoru dověděl, je poznání, že když člověk zemře, mrtvým se pouze jeví. V minulosti je stále živý ažaž, takže plakat na pohřbu je vlastně hloupost. Veškeré okamžiky života, minulost, přítomnost a budoucnost vždycky existovaly, budou existovat navždy. Tralfamadořané mohou současně přehlédnout veškeré okamžiky života stejně snadno, jako my přehlížíme celé pásmo Skalnatých hor. Vidí, jak trvalé jsou všechny okamžiky, a mohou si prohlédnout každý, který je zajímá. Je pouhá iluze, když si tady na Zemi myslíme, že jeden okamžik následuje za druhým jako korálky na šňůře, a že je okamžik navždy ztracen, jakmile pomine.

Když Tralfamadořan vidí mrtvolu, pomyslí si jen, že dotyčný mrtvý se právě nachází ve špatném stavu, ale že táž osoba se má báječně ve spoustě okamžiků jiných. Já když dneska slyším, že někdo zemřel, pokrčím prostě rameny a říkám to, co o mrtvých říkají Tralfamadořané, to jest: – Tak to chodí.“

Kurt Vonnegut, Jr.

JATKA Č. 5

(Slughterhouse – Five)

– Jak se píše knížka? zeptal se mne Lojzík v KYTOVNĚ UMĚNÍ na ulici Řetězového mostu číslo 15 v Pátém vídeňském okrese, v domě, který patří firmě MARSANOVÍ SYNOVÉ – JEDLÉ OLEJE. Zrovna jsme kytovali umění. V domě, kde nesmíme třískat dveřmi, jinak by přišla paní Neubauer a začala naříkat, že už je starší osoba a nervy že má nadranc, třískání dveřmi že jí působí bolest. Netřískáme tedy, jenom Ewald, když přijde do dílny z krámků v ulici Řetězového mostu číslo 13 pro klíč (záchod v chodbě) třískne dvakrát, aniž by pozdravil. Ani uměním netřískáme, ačkoli bych rád. Vzal bych Dianu s jelenem, vzal bych ji do obou rukou, vzpažil a mrštíł tím uměním o zeď, až by se roztřísklo na malé kousky. Pak bych tiše zavřel dveře (aby to nikomu nepůsobilo bolest) a šel domů psát knížky. Jenže kdo by mi dal padesát šilinků za hodinu psaní knížek? Nemohu tedy praštit Dianou s jelenem ani dveřmi, musím zůstat v KYTOVNĚ UMĚNÍ a vydělávat na obživu.

– Knižka se píše, jako když stavíš dům, odpověděl jsem Lojzíkovi, uchopil tužku a na nepotištěné části prospektu firmy PHILIPS, vedle hromádky tmele začal kreslit čtverec a nad něj trojúhelník, komín, anténu, plot a strom. – Nejdřív nápad, vysvětloval jsem, – pak plán, vykopat základy a začít od sklepa. A když je dům pod střechou, zdaleka není hotovo.

– Ano, tak nějak se staví dům, přisvědčil Lojzík, který se kdysi dávno vyučil zedníkem, pak vystudoval stavební průmyslovku, po ní stavební fakultu a nakonec architekturu na Akademii výtvarných umění v Praze. Toho času spolu kytujeme umění ve Vídni za padesát šilinků na hodinu, protože nic lepšího jsme dosud nesehnali.

– Nebo jak vodopád, Lojzíku, máme-li dost vody...

Jmenuji se Jiří Bárta a narodil jsem se uprostřed války v tzv. Protektorátu Čechy a Morava, na Moravě. Není jednoduché jmenovat se Jiří ve světě bez háčeků a čárek nad písmeny, lze však i to. Říkají mi tu raději Barta a to je lepší, než kdyby mi říkali Jiri, nebo dokonce Jischi. Má žena se jmenuje Helena Bártová (rozená Vávrová), děti jsou Petr a Helenka, Helenka je o šest let mladší. A teď pozor: o mně a o mé rodině píše Ivan Binar, člověk, který se mnou není totožný; ani jeho rodina není totožná s mou, přestože mnohé, co bude napsáno, se s našimi osudy překrývá. Autor Binar není dostatečně stár a moudrý, aby se pouštěl do memoárů. To, co píše, je próza: písmena na papíře, nic víc. Je to kniha ze slov, vět, odstavců a částí; je psána s jistým záměrem. Záměr nespočívá v přesném zaznamenání konkrétních dějů a momentálních hnutí mysli žijoucích osob, ani prostředí není vždy autentické. Autor se na případu mé rodiny a lidí, které jsme potkali nebo kteří nás obklopují, pokouší podat svědectví o době, kterou zná, o časovém úseku, který prožil, o zemi, v níž se narodil, i o zemi, kde žije, a snaží se zaznamenat podstatné. Co je podstatné? Podstatné je, co autor uzná za vhodné. Podstatné je subjektivní a autor nezamýšlí být objektivním. Žije v cizím světě a pokouší se i cizímu světu sdělit pravdu o světě, odkud jsme přišli – ze svého zorného úhlu. Chce obyvatele cizího světa poučit o světě, který probíhá ve společné časové rovině, v bezprostředním sousedství, jenže docela jinak.

Jmenuji se Jiří Bárta, národnost česká, nemám žádné státní občanství a měřím 167 centimetrů. Ostatní členové rodiny jsou kupodivu menší. Jsem největší z celé rodiny. (Děti však nejsou s daným stavem míry srozuměny a pilně se snaží mě dohnat, ba i předhonit.) Vzhledem k nedostatečné výšce a vzhledem k tomu, že postrádám státní příslušnost, ani kdybych o to usiloval, nemohl bych být přijat k vídeňské policii. Není to báječné?

Autor píše nejraději v posteli – když je zhasnuto, nehraje rádio ani televize a žena po jeho boku už spí. Autor leží na břiše, hlavu na pokrčené levé paži, tělem se dotýká ženy a píše tak dlouho, dokud neusne. Ještě před usnutím by měl vstát a všechno, co napsal, hodit na papír. Jenomže v pokoji je chladno, nechce se mu vykutávat z tepla a milosrdné tmy, oblékat studený župan a mžourat odvyklýma očima do bílého. Usne tedy raději a do rána svou knihu zaspí. Takovýmto způsobem se moc práce nenadělá.

Protože vím, jak to chodí se čtením úvodů ke knihám, raději zopakuji, že jsem zaměstnán v KYTOVNĚ UMĚNÍ na ulici Řetězového mostu číslo 15 v dílně (krámk na téže ulici má číslo 13!), dostávám padesát šilinků čistého na hodinu, záchod v chodbě, mizerné topení a slušné zacházení.

Kolem zamřížovaných oken KYTOVNY UMĚNÍ chodívá starý pan Marsano, senior firmy MARSANOVI SYNOVÉ – JEDLÉ OLEJE, penzionovaný panovník. Zastaví, chvíli si prohlíží dívku kytující umění, ale nakonec osloví mne: – Na, jíst! Kdy půjdete jíst? ptá se mne, protože jsem na ráně, u okna. – Už jsem jedl, pane Marsano, dvě housky s vuřtem, odpovím. – A pivo? vyzvídá, neboť ví, že jsem Čech a Češi přece pijí pivo v jednom kuse. – Čaj jsem si uvařil, odpovím, ačkoli jsem měl pivo GÖSSER ze Štýrska. – Vy Češi přece pijete pivo, nevěří starý pán. – Ano, pijeme, ale i čaj. – Mahlzeit! pronese nasupeně otec Marsanových synů a šourá se za jezevčíkem, patrně na oběd. Jezevčík cinká psí známkou a potřásá kníratou hlavou. Poběhne kupředu a počká. Přestože starý pán nemá kníry, psí známku a krátké křivé nožky, jsou si neuvěřitelně podobní; jako manželé po zlaté svatbě.

Musel jsem na FINANČNÍ ÚŘAD promluvit s panem Komareckem o svých finančních záležitostech. Po vyřízení drobné nepříjemnosti jsme ještě chvíli klábosili o původu vídeňských příjmení; zpátky jsem šel pěšky, abych ušetřil, a ještě se dlouze toulal po Mlsném

trhu a prohlížel si granátová jablka, ovoce kiwi, živé raky a tyrolské šunky, abych nemusel už teď zase kytovat umění. Šéf Viktor Hratz byl zrovna na cestách a šéfka Greta má své zábavy. Jak mi vyčínil starý pan Marsano, když jsem se vrátil zpátky! I jezevčík na mne pohlížel káravě: – Takového dělníka bych ve své firmě nestrpěl. Kde jste se celou dobu flákal, člověče! – Co říkáte, pane Marsano? zeptal jsem se vysloužilého panovníka firmy, jež nemá s uměním příliš společného. Zřejmě se kapitalisté všech zemí spojili proti nám bédným proletářům. – Já vám nerozumím, dodal jsem. Zopakoval mi své pošetilé výtky silným hlasem, což je obvyklá reakce zdejších obyvatel při hovoru s cizincem, který jim nerozumí. Když ani hlasitá mluva k ničemu nevede, začnou používat infinitivů místo správných slovesných tvarů a pustí se do tykání. – Netykejte mi a neřvěte na mne, stejně neumím německy! zařval jsem i já jeho mateřštinou silně poznamenanou akcentem, jakého zde používají komikové v kabaretech. – Aha, řekl starý pan Marsano a vydal se do našeho krámků, do čísla 13, s čerstvým udáním.

Jenže ostrouhal kolečka, nikdo tam nebyl. Kolega Ljubo pověsil na dveře cedulku PŘIJDU HNED a paní šéfová se strýcem Felixem metala kostky v hostinci U CHARLIHO. Och, jak je krásné být cizincem: když člověk nechce, neslyší.

Ptal jsem se autora, jak zdůvodní své pošetilé počínání. Kniha, v níž nelze listovat, nevydaná, šeptaná do polštáře, jako by nebyla. K čemu je dobré psát si jen tak pro sebe, pod rouškou noci, jako by páchal zločin?

– Psst, literární postavo, udělal autor ukazovákem na rtech. – Co ty víš o páchání zločinů, co víš o psaní knih... Každý, kdo se o to pokouší, napíše jednu; ani tu nedokončí. Starej se o svůj příběh zmatený a mé zločiny nech na pokoji.

– Dobře, odpověděl jsem dotčen, – napíšu si svou knížku sám. Schlaf gut!

Se mnou se to má totiž docela jinak. Večer, když je Petr zalezlý ve svém kamrlíku a už neposlouchá skupinu Queen ani The Kiss nebo Banjo Band Ivana Mládky, když je zalezlý na palandě, kterou jsme mu vyrobili s Petkou Podhrázkým z materiálu zakoupeného u firmy PETER MAX – UDĚLEJ SI SÁM, ve výši metr osmdesát nad podlahou, když za sebou vytáhl provazový žebřík a zpod matrace vylovil časopis se slečnama, večer, když Helenka v dětském pokojíku stulena do klubička toulá se na kolečkových bruslích po celém městě – i tam, kam sama nesmí – po celém světě, po Mléčné dráze, v těch přicházejících nocích, kdy jen zřídka projede ulicí auto a vítr Föhn třese okenními tabulemi na přídi ověčené fialovými muškátty, na přídi naší ložnice – a žena Helena už usnula po dopoledním účtování, odpoledním nakupování, vedení domácnosti a děcek pohlavkování, po večerním milování, vykradu se tiše z tepla a naleju si do sklenice zeleného veltlínského vinaře Stefana Löschera z Retzu, z oblasti jižnější než nejjižnější Morava, uhasím žízeň po milování a jdu si zase lehnout.

Pak s hlavou na pokrčené levé paži čekám, zdali se zjeví. Je to vzácná chvíle, když se dostaví, boží dar. Bůhví čím jsem si to vysloužil. Některé jsou černobílé, nakreslené perem, jiné štětcem lavírované, nejasné, další září barvami jak od Kodaků, jak od Vincenta van Gogha. Obrazy a krátké záběry, torza událostí i celé příběhy, vize prožitého i vybájeného, lidé, zvířata a krajiny – země, voda, vzduch a oheň... Mistr Třeboňský i Mikuláš Medek, bizoni z Altamiry i Joan Miró. Vozataj z Delft sebral harmoniku Josefu Čapkovi a hraje na ni všecek schvácený Carminu Buranu po námořnicku, bez levé ruky nemůže basovat; El Greco dostal roli v nejnovějším Felliniho filmu, ledva se vejde do výšky širokého plátna; Ferda mravenec na střeše Chrámu svatého Marka v noci montuje televizní anténu a Miloš Forman v kožené bundičce filmuje Slečny z Avignonu na hasičském bále. V krajinách Josefa Sudky se prohání myška Mickey na Mariniho koni. Špatně namalovaná slepice snesla Brancusiho Počátek světa.

Život, skutečný život ve všech podobách se mi zjevuje ve tmě, ve větru: bizarní nakupeniny masa, hlíny, krve, kamenů, trávy a rozpuštěné soli, kostí, zlata, popela a stromů rostoucích do nebe; přejeté žáby a ježci ze silnic, skleněné střepy oken a váz, střevlíci, střeva, lesy, pot, nepřečtené noviny, zohýbané železo... Úsměvy i kvílení, běsnění, první přijímání, hody, svatby, pohřby a krtiny, urologické oddělení Nemocnice milosrdných bratří ve Druhém okrese, Česká mše vánoční Jana Jakuba Ryby po německu, Krajský soud v Ostravě 1, válka mravenců s mravenci, Arabů s Araby, vyčpaný Lenin na Rudém náměstí a Albert Schweitzer při ošetřování nemocných leprou v Kongu. Hlasitý smích, pokakané děcko, Laurel a Hardy, bláznivá kostelnice na oběžné dráze kolem plotu farské zahrady, pan Čuhél, zahradník z Vanovic, který jí pouze okurky hnojené lidským hnojem, opilec močící na schodech spořádaného domu s domovnicí, jež chová králíky v bytě... Dost!

Některé zastřené, jiné vykresleny do pórů pokožky, do lesku laků jak fotorealistické obrazy v Liechtensteinském paláci v Devátém okrese, poblíž skleněného Nádraží Františka Josefa, císaře pána. Navštěvují mne ty zázraky, aby mne odškodnily za všednost dnů, za každodenních osm hodin slepování rozbitých talířů, mis, váz, psů, jelenů v říji, amórků prdelatých z Míšně, tanečnic a koňů, trpaslíků, bezhlavých kavalírů, rozmlácených ptáků pávů a zvířat slonů, údů a těl...

*K nepoznání Vám zrestaurujeme předměty z porcelánu,
fajáns, keramiky, kameniny, jakož i skla.
CHYBĚJÍCÍ ČÁSTI DOHOTOVÍME!*

Domalujeme, natřeme lesklým lakem, abyste si to mohli, dámy a pánové, postavit do vitríny a zírat na tu krásu. Pozor, neumývat horkou vodou, aby neslezla barva! Šikovné ručičky, padesátka na hodinu. Aby bylo na chleba s máslem, na žvejkačku, na benzín, na rozbitý

levý pedál jízdního kola, na veltlínské zelené, na sukýnky, na každý den...

Obrázky se mi zjevují na podušce ve tmě, boží dar. A když už skoro usínám, vypité víno vinaře Löschera z Retzu mě vyžene z tepla. Usedám v županu za stůl a házím to na papír, Lojzíku, jak vodopád. Kašlu na plány, základy, zdi a krovy. Hňacám to, jak mě zrovna napadne, docela jinak než autor chrnící v teple, uondaný vlastními pochybnostmi. Kdeže bych vážil a přitesával slova, aby pasovala do stavbičky, abych neudělal chybu proti gramatice, stylistice, kompozici, abych nešlápl vedle. Píšu si jako pták nad zátaras, jako krtek pod minovým polem, jak zajíc na druhé straně hranice. Užívám si svoboděnky, ostrého světla, zimy a bílého papíru – života užívám, starý pane!

Co můžete vědět o válce, děvčata a chlapci! Co víte o bílém koni, o koni osvoboditeli, po rusku řehtajícím, pozdravit neuměl. Myslím si, že všichni – i osvoboditelé – by měli pozdravit, když vstupují do cizí zahrady. Ano, narodil jsem se vprostřed války, kdy Stalin-grad se už nejmenoval Caricyn a ještě ne Volgograd, v roce, kdy se karta obrátila, lidé však umírali dál, aniž by chtěli. Narodil jsem se v soukromém sanatoriu pana doktora Výbory v Boskovicích, okres Boskovice, a tatínek přinesl mamince jahody. Od té doby je mám nejradši. V dobách příznivých by zaručeně přišel v sokolském kroji – s čamarou frajersky přes rameno, v červené košili a ve vyblýskaných holínkách, pero za čepicí. V sokolském kroji tenkrát nepřišel, protože se to nesmělo. Sokolové totiž, děvčata a chlapci, byli vlastenci.

Přišel jsem na svět se slepenými vlasy, a když mi je rozlepili, zůstaly zrzavé. – Hlavně, že jináč je chlapec zdravé, řekla babička Františka zklamaně, – ale z naší rodiny to nemá. V naší rodině neměl nikdo červený vlase! – Taky jsem babičku popudil tím, že jsem se nejmenoval Luboš. Pojmenovali mne Jiřím podle sokolské Župy krále Jiřího (Poděbradského, samozřejmě).

Autoři knih si začasťe vymýšlejí pikantní či romantické, někdy i pornografické povídačky, týkající se okolností početí svých postav. Náramně by se k tomu hodil ovocný sad strýce Františka, rozlehlý a kvetoucí. Taky by se mi líbilo, kdybych byl počat na zíněnkách v odlehlém koutku boskovické tělocvičny. Na základě prostých kuceckých počtů však, s použitím devíti prstů, jsem dospěl k měsíci říjnu. Sady nekvetou – v říjnu se sbírají švestky na slivovici. Oddací list mých rodičů (vystavený bratrem farářem Barotem ve Vanovicích) je svědectvím toho, že jsem se nenarodil předčasně. S největší pravděpodobností jsem byl počat ve dvojité posteli mladých lidí

žijících už několik měsíců ve svazku manželském. A jak znám svého otce, neponechal tak důležitou záležitost náhodě; jak znám své rodiče, byl jsem dítkem chtěným. I ve špatných časech, i ve válkách se rodí děti. Jinak bychom už dávno vymřeli – nejen po meči, nýbrž i po přeslici.

Za pálení slivovice a za zabití vlastního prasete byl v těch dobách trest smrti, med prodávali bílý, vyrobený v továrně, a mladí mužové museli na nucené práce do Říše. Tu válku už zevrubně probrala spousta knih, z různých pohledů. Ale co my, válečné děti, o ní víme? Strýci Františkovi v roce 1944 usekli hlavu za to, že dával hladovým lidem chleba; hladovým Rusům, kterým se podařilo uprchnout ze zajetí; schovávali se v lese poblíž strýcova školkařského závodu na Brodkách. Co o ní víme, o válce, která nás poznamenala? Mohli jsme proti tomu něco podniknout? Ptal se nás někdo na naše mínění? – Nepudu k doktorovi na otoman! ječíval jsem v té době, a přesto mne odvlékali a doktor mi sahal studeným kovem na teplé břicho. Byli silnější. Takový je úděl člověka – nepřípuštěného k tvorbě dějin.

Bílý kůň zakryl oblohu. Jen okutá přední kopyta, holeně se zhojenými jizvami, kolena... výš nevzhlédl chlapec od sluníček sedmítečných. Neschopen pohybu začal jsem aspoň řvát. Kůň sklonil hlavu k zemi a žlutými zuby urval trs trávy. Podíval se na mne koňským okem, černým, kulatým, obrveným a ten pohled mi neprozradil nic o jeho příštích záměrech. Přilákán mým řevem přiběhl Richard, starší učedník strýce Františka, se zahradnickým nožem žabkou v ruce. Odhodil nůž, popadl koně-vítěze za řemení a uvázal ho k lípě. Jiný kůň, krajan tohoto bílého koně, napil se v Praze z Vltavy... a bylo po válce.

I já jsem byl v té válce zraněn. Nelituji však, byl to silný zážitek, opěrný bod pro vzpomínku sotva tříletého chlapce. Nebýt toho, nemohl bych vám tu teď, děvčata a chlapci, tak zasvěceně vyprávět o válce. S kolenem zavázaným, přidržován maminkou, stál jsem

v okně vanovické chalupy a pozoroval šumící řeku na silnici. Vznikla z šedých uniforem a tekla zleva napravo, bylo už jaro, ze severu na jih tekla, zvolna, vojáci byli znaveni válkou, prchali pomalým krokem před bílým koněm, ještě je nedostihl... Cinkali postroji a zbraně odhazovali na břeh. Kroky jednotlivých vojáků se slévaly v jednotlý hukot; první už byli v Šebetově, poslední vycházeli z Letovic. Chtěl, musel jsem ji vidět – řeku poražených – to oni zavinili válku, o které zrovna píšu. Maminka plakala radostí, babička Františka se zvedla z bedny u kamen a vyšla před vrata, dědeček František otevřel láhev slivovice.

Aby se nám nic nestalo, abychom nemuseli odbíhat do protileteckého krytu na každé zahoukání, odvezl nás otec z města do Vanovic, do strategicky bezvýznamné vesnice se dvěma kostely, dvěma hřbitovy, dvěma kováři, jednou hasičskou zbrojnicí, s rybníky Horním a Dolním, do obce bez nádraží.

Mé válečné zranění bylo docela lehké a přišel jsem k němu při bezděčném objevení jisté fyzikální vlastnosti skla v zahradě strýce Františka. Té krve co mi vyteklo, těch slz! Jako po žebříku jsem vylezl na ráz pařeništních oken (šlo to tak snadno!), chtěl jsem vidět dál, než může dohlédnout sotva tříletý člověk na jaře, až za plot, až k nedostavěné autostrádě, ke zbytečnému mostu ze žlutých písčivcových kvádrů. (Dnes na něm jednotní zemědělstí družstevníci dosušují obilí sklizené kombajnem.) Chtěl jsem být vysoký, vyšší než nejvyšší dospělý. Vztáhl jsem ruce – táák vysoký! – a skleněná tabule pode mnou rupla; po ní druhá, třetí, propadal jsem zvolna, bezmocný v tom propadání, udiven, až jsem se propadl ke dnu, do nevybarvené trávy, zoufale a marně se deroucí zpod tíhy pařeništních oken. Dosud nezraněn, obklíčen hrozivými střepy, s rukama vzpaženýma – špičky prstů vyčnívaly nad horní tabulí – s dechem zatajeným, nevěděl jsem, co podniknout. A tu se dostavil spásenosný nápad – tolikrát vyzkoušený, nevynalézavý, přesto účinný: začal jsem řvát. (Už podruhé v této kapitole.) A to mne zachránilo.

Kdybych byl býval neřval, kdo by mne hledal na tak nepravděpodobném místě! Dědeček František mne uchopil za vzpažené ruce a táhl po kolmici vzhůru. Kdybych se byl býval nepohnul, mohl jsem z té války vyvážnout bez zranění. Jenže jsem se pohnul v nepravou chvíli a od té doby si nosím na levém koleně jizvu.

Hukot řeky za oknem a babiččina pohádka o neposlušných kůzlatech mne ukolébaly k spánku. Ráno už byla za návsí obyčejná silnice, lidé ve svátečním se po ní zvolna ubírali do kostelů: katolíci do svého uprostřed vsi, evangelíci to měli dál, až na konec horního konce.

V roce 1971 někdy uprostřed dubna (na vězeňském dvorku provokovaly tři žluté pampelišky) jsem se rozhodl, že taky odejdu. Nejraději bych šel hned, ze severu na jih, jenž je pro nás zároveň Západem, třeba pěšky, jako sekáči v dobách císaře pána, jako dědeček František za mlada, s kosou přes rameno do Dolních Rakous na žně. Jako šediví poražení vojáci na konci války. Bez pušky, s čepicí za opaskem, Petra na zádech a Helenu po boku. Pohvizdovali bychom si Valčík na rozloučenou, i když se tříčtvrteční takt do kroku nehodí. Odtančili bychom přes drátěné zátarasy, přes minová pole.

Bylo to za hlubokého míru, ve střední Evropě, hrdličky cukrovaly cukrůůů, špión František Schiller hloubal nad šachovnicí a Andrzej Kowalewski si odlupoval rozpraskanou kůži z pat. – Kurwa, klel si přitom polsky, – kurwa, kurwa... – Chytili ho kdesi poblíž silnice mezi Mikulovem a Drasenhofen, blíž Mikulovu. Přecházel jsem od okna ke dveřím (bylo to kousek) s hlavou skloněnou k červené xylolitové podlaze a kul plány do daleké budoucnosti. Blízká budoucnost byla nejasná. Zrovna teď se mohly otevřít dveře do svobody nebo do jiného vězení. Věděl jsem, že mě nepopraví. (Nepsal se rok 1944, nedal jsem chleba žádnému Rusovi.) Nevěděl jsem ale, budou-li mne soudit a za co vlastně, jak dopadne soud. Bylo mi jasné, že ani propuštěním to neskončí: že budu po léta nedobrovolným zákazníkem

v úřadovnách Státní bezpečnosti, že to odnese i má žena Helena a pětiletý Petr. A co malá Helenka... budem ji vůbec mít?

Obilí dosud nedozrálo ani v Dolních Rakousích; ještě bylo zapotřebí se nechat odsoudit, odpykat si trest, zplodit dceru, pohřbít matku vedle otce, zabalit knihy a obrázky, rozloučit se s přáteli i s nepřáteli, sundat čepici z hřebíku, polknout naprázdno, zatajit dech... a skočit.

Dosud jsem se nezmínil o babičce Adelheid Bártové, rozené Mayrhofer – zemřela v cizí zemi, v mé vlasti, sama uprostřed války a o jejím pohřbu padal sníh s deštěm. Maminku zábly nohy a já, ještě nenarozen, hověl jsem si v teple.

Obě mé babičky – ačkoli vrstevnice – se nikdy nepotkaly a po setkání netoužily. Ne, babička Františka nebyla spravedlivá a leda blázen by to po ní chtěl. V té válce jí popravili syna. – Te svině německý ho zabile, říkala babička Františka. Co k tomu dodat? To až my, chytráci, kterým syna nepopravili, říkáme si, že by měla být spravedlivější, že nevidí problém v souvislostech, že takhle nelze zavrhnout celý národ, jehož příslušnicí byla i má druhá babička. Babička Františka zavrhlá celý národ německý a o babičce Adéle nechtěla ani slyšet. Byl jsem jenom jejím vnukem, nikoho jiného!

Můj otec pak zanedbal dvě důležité věci: nenaučil mě své mateřštině a o předcích mi toho pověděl žalostně málo. Neměl čas. Ve vzácných chvílích, kdy se rozhodl jít na ryby a vzít mě sebou, když jsme se loudali oroseným údolím řeky Moravice z Dolního Vikštejna až do Hradce u Opavy, vyprávěli jsme si o velkých dobrodružstvích, o potopených pokladech, o válkách, prériích, o světových rekordech sportovců, o krocení divokých koní. Pak jsem si – nedbaje ryb – šplhal po skalinách nad řekou a nechal otce nad pruty samotného, mlčícího o své minulosti, která je i mou, pokud jsem nespadl z nebe.

Zaneprázdnění otcové mají svých starostí dost: ženou se kamsi – za postavením, za svým životním posláním, pracují pořád na čemsi

velkém, a když ve vzácné chvíli nad zčeřenou hladinou ucítí potřebu svěřit synovi tajemství, předat dědictví rodu, loží ten klacek kdesi po skalách, divže si hřbet nepřerazí.

Babička Adelheid neměla umírat tak brzy; měla mi vyprávět cizím jazykem o významných událostech, o městě Linci, o dědečkovi Vojtěchovi (zemřel velmi mlád), o první válce, o mém otci, když byl malý... Vyprávět mi měla, jak jenom babičky dokážou, jak otcové nesvedou.

Zanechali jsme ryb a skal a vydali se kolem strouhy Žimrovických papíren, po trati úzkokolejky, která už v dobách otcova dětství vozila jedním směrem dřevěné kůly a opačným papír, pod kopcem Hanuší jsme šli k Hradci. – Tady mi to div neurvalo ucho, prozradil na sebe otec pod třešněmi, – nevšiml jsem si větví, slítl jsem z vagonku a krev tekla proudem. Maminka mi to natržené ucho přišila režnou nití.

Otcové mají svých starostí dost: ženou se kamsi, aby podnikli to nejlepší pro rodinu, nikdy nemají čas. A když konečně zjistí, že nic nechytí a kamže se to vlastně přihnali, ve chvíli, kdy my, synové, nešplháme už po skalách, nýbrž vezíme ve vlastních starostech, náhle nám umřou a tajemství si vezmou do hrobu.

A tak jsem jednoho dne vstoupil do malého krámku na ulici Řetězového mostu 13 v Pátém vídeňském okrese a řekl paní šéfce své jméno. Položila mi záludnou otázku, již jsem očekával a já musel s pravdou ven: – Ne, dosud jsem žádný porcelán nerestauroval. Zkusím to jen tak nezávazně, a když to nepůjde, půjdu. – Ano, řekla paní šéfová, posadila mě k malému stolečku a vrazila mi do rukou keramický džbán s rozteklým zeleným dekorem na bílém podkladu. Část džbánu byla vyrobena dodatečně z jakési bílé hmoty. – Domalujte chybějící dekor, řekla paní šéfová a mně bylo, jako bych držel v ruce skalpel a měl provést transplantaci srdce. K dispozici byly štětce, olejové barvy, nitroředidlo a bezbarvý lak. Tak. Připa-

dal jsem si jak svatý Jiří (můj patron) zápasící s drakem nemaje koně, kopí, meče ani jiných zbraní, o svatosti nemluvě. Jen jedno mne posilovalo – že jsem muž, mám rodinu a musím vydělat těch mizerných padesát šilinků čistého za hodinu jakékoli práce, abych nemusel škemrat na sociálním úřadu o podporu. Pustil jsem se tedy do nerovného boje se zelenou hmotou.

A bylo po válce! Bílého koně vyměnil učedník Richard s hospodským Huspou za hrnec sádla a láhev zelené kořalky. Byla to kobyłka a jmenovala se Máša, pluh jí byl cizí. Však se naučí! V horním konci pod topoly na sokolském cvičišti stál rozmlácený obrněný transportér, otec vyprášil naftalín ze sokolského kroje a soused kovář začal řezat dříví na cirkulárce.

– Do krytu! zvolal jsem znepokojen zvukem pily a začal shánět nepostradatelné hračky.

– To není siréna, jenom pila ho kovářů, řekl mi dědeček s úsměvem, – nebuj se, vždet' jož je po válce.

Koleno se mi zahojilo, jenom ta jizva zůstala dodnes. Trampot s poválečným stěhováním jsem byl ušetřen, do nového bytu v Hradci u Opavy mne přivezli z Vanovic, až když už bylo po všem. Dům stál u řeky Moravice a byl majetkem firmy BRANO – ZAVÍRÁ SAMO, továrny, jejímž prokuristou se stal můj otec. Že je prokuristou mi doma neřekli, dozvěděl jsem se to od místního opilce a otcův hrdý titul pokládal za nadávku. – Pocem, ty malý prokuristo, řekl ten opilec a sáhl mi na nos. – Já nejsu žádný prokurista! bránil jsem se. – Ty ne, ale tvůj fotr, ten je prokurista, zasmál se opilec a šel si někam schrupnout.

Ocitl jsem se v Hradci u Opavy v tovární čtvrti v létě po válce a měl na sobě černé sametové kalhotky se šlemi z téže látky, bílá podkolénka, modře puntíkovanou blůzku a v zrzavých vlasech sametovou čepičku-blbečka s tykadélkem. Když tohle zjevení spatřili kluci Bryjovi – Staňa a Rudyk, kluci v červených trenýrkách – dali se do hurónského řevu. Smáli se k popukání a já šel domů s brekem.

Nikdy jsme netrpěli nouzí, otec ji neměl rád, věděl o ní své. V těch slibných poválečných letech se chtěl stát kapitalistou. Vyprávěl mi o tom v době, kdy se vylízal z mozkové mrtvice natolik, že mohl řídit auto. Seděli jsme v kuchyni na Gottwaldově (dříve Pekařské) ulici, upíjel jsem slivovici svého tchána vypálenou v družstevní palírně za nekřesťanský poplatek, otec se ošklíbal nad bylinkovým čajem. Chtěl mít takovou továrnu, která by dovedla okamžitě reagovat na potřeby trhu a lehce převádět výrobu jednoho na výrobu něčeho docela jiného. Měla stát v horské oblasti, kde je nedostatek pracovních příležitostí a přebytek lidí nemajících do čeho píchnout. Celý projekt vymysleli s inženýrem Otou Hubertem a jeho bratrem Karlem ještě za války. Ota by vedl výrobu, otec administrativu a ob-

chod, Karel by do podniku vrazil peníze. – Byl to dobře vymyšlený a zcela reálný plán, řekl mi otec, – měl jenom jedinou chybu. Nepočítali jsme s komunisty.

– Kdybych byl kapitalistickým synkem, musel bych to pak po tobě převzít? zeptal jsem se v kuchyni s obavami. – Co bych si, budižkničemu, počal s továrnou! – Tuze by mě těšilo, kdybys pokračoval v mém díle, řekl otec, – ale jak tě znám, maloval by sis raději ošklivé obrázky a někde v Paříži utrácel mé těžce vykořistěné peníze s povětrnými holkama. – Pššt, udělal jsem, – ať tě neslyší Helena. – Nemysli si, že si myslím, že zrovna ty bys dokázal řídit moji továrnu, zasmál se otec, – ještě, že ju nemáme, dodal a opatrně usrkl z mojí skleničky. Pak jsme si raději vyprávěli o tom, jak jsme se měli na vojně, každý na té své; a na babičku Adelheid zase nepřišla řeč.

Dům v Hradci byl krásný, se zahradou hned vedle a s další, zelinářskou, naproti u řeky Moravice – visel na ní řetěz se zámkem BRANO a za rok tam dozrály první maminičky jahody. Měli jsme v tom domě k obývání celé první patro, pak ještě dřevěné schody vzhůru a dva pokojíky v podkroví. V jednom byla ložnice a ve druhém přespávala Máňa. Přijela z Vanovic a pomáhala mamince s domácností. Po těch dřevěných schodech jsem se jednou, tím snadnějším směrem, vydal na trojkolce. – Buch, buch, buchbuch... udělalo to, a když mi zastavili krev a omyli obličej, měl jsem rozbitý nos a místo očí čárky. Událo se to v den, kdy se rodiče chystali k sokolské slavnosti na Ostré Hůrce. Oblečení v nažehlených krojích (maminka v kyjovském se sedmdesáti sukněmi) čekali, až pro ně přijede auto. Národopisně kostýmovaná maminka se přes suknice nemohla předklonit, musela mě zvednout Máňa.

V přízemí toho krásného domu žilo několik žen a spousta dětí. Byly to ženy a děti vojáků, kteří prohráli válku. Čekaly, co s nimi bude. Už si nepamatuju, jak se všechny ty děti jmenovaly; hrál jsem si s nimi na pískovišti v zahradě – i přes rozdílnost jazyků jsme si

rozuměli, bábovičky jsme plácali a žvatlali a žvatlali. Jedna paní k nám chodívala přešívát na stroji MINERVA ze starého nové. Odnášela si pak slupky z brambor, prý pro králíky. Sedával jsem u ní na zemi a díval se, jak šlape, jak se poháněcí kolo vrtí. Jednou mne k sobě přivinula a řekla: – Du bist meine kleine Puppe. – Co? zeptal jsem se, neboť to řekla smutně a já jí nerozuměl. Maminka mi pak tuto příhodu často vyprávěla, vracela se k ní, zřejmě jí přikládala jakýsi hlubší význam. Věta smutné paní byla mou první a dlouhá léta jedinou německou větou. Žádný z těch lidí v našem domě neposlal strýce Františka na smrt. I oni byli oběťmi války. Čekali na své manžely a otce, pokorní v těch chvílích čekání, na osud čekali. Z toho krásného domu v tovární čtvrti na břehu Moravice byli vyhnáni, zbyli jsme na písčovišti s kluky Bryjovými sami. Zůstala nám po nich velká litinová pánev – příliš těžká na cestu. Ani já jsem si ji nevzal, má ji sestra Andula. Je to praktická pánev, pro celou rodinu.

Kluci Bryjovi se rozhodli udělat ze mne kluka. Bože, jak jsem se vracel špinavý z těch toulek, při nichž jsem tak dlouho obcházel ploty, než jsem se naučil zdolávat je důstojnějším způsobem. Kluci Bryjovi byli nádherní! Byli starší o rok a o dva než já a klukovské řemeslo ovládali mistrovsky – vidličkou na klacku dokázali trefit rybu, věděli, pod kterým kamenem je rak. Nebyla to u nich pouze lovecká vášeň, byla to nutnost. Byli chudí, otec jim umíral na rakovinu. Byl to první mrtvý v mém životě. Ležel v rakvi, ruce složené na břiše. Příchozí na něj kladli obrázky svatých, jenom já jsem žádný neměl. Kluci byli umytí, vlasy přilípnuté vodou k hlavě, a zrovna jako já ničemu nerozuměli. Paní Bryjová, hovorná a věčně rozesmátá ženská (každý druhý čtvrtek pomáhala mamince a Máni s velkým prádlem) teď plakala: – Rudynku, říkála mrtvému panu Bryjovi, – co včil s námi budě! – Bylo po válce, kluci rostli, kalhoty na nich jen hořely.

Odložil jsem tedy sametové kalhotky – za nic na světě by mě už do nich nedostali – i čepičku-blbečka s tykadélkem a stal se klukem. Bratři Bryjové byli ďábli, báječní ďábli, kteří mě sváděli a svedli k pravé nepravosti. Kdybych je nepotkal, snad chodím s čepičkou-blbečkem na hlavě dodnes.

Máňa se nám vdala za vojáka osvoboditele Vasila – byl z Podkarpatské Rusi, náš člověk. Domů se už nevrátil, našel si práci v továrně BRANO a docela malý byt, do něho nám odvedl Máňu. Pokládal jsem to za nespravedlnost, vždyť Máňa byla naše. Běžel jsem za ní, zrovna škrábala brambory, a vyptával se, jak je to se zeměkoulí, když země je přeci placatá. Napíchla brambor na nůž a povýšila ho na Slunce. Pak vzala další brambor – byla to planeta Země – a otáčela jím zvolna kolem Slunce: – Kdebech měla ještě nějaký roce, točela bech kolem Slunce ještě vosmi jabkama, to jsó planete. Všecke se kolem Slunce votáčijó. – Ale nepochopil jsem tenkrát, jak se to má s kulatostí Země doopravdy. Uvěřil jsem, že je kulatá, mnohem kulatější než brambor, jenže jsem si myslel, že jsme uvnitř a Slunce že je ve středu té duté koule. Vůbec se mi nechtělo opouštět uzavřený prostor a klouzat po povrchu čehosi tak kulatého, řítit se Nekonečnem, černočernou temnotou a mrazem.

V roce 1977 zjara, ještě jsem docházel do Elektrárny Vítězný únor v Ostravě-Přívoze, probudil mne budík na ranní směnu. Šel jsem do kuchyně uvařit čaj, abych měl něco v žaludku a mohl s klidnějším svědomím vykouřit první ranní cigaretu. Zrovna se rozednívalo a na okenní římse seděla poštolka. Poprvé jsem viděl poštolku z tak blízka, necelé dva metry vzdálenou, za dvojím okenním sklem. Měla zahnutý zoban a dívala se na mne žlutým okem. Tvářila se, jako by byla o dva metry větší a nejsilnější na světě. Jako malý bůh se tvářila, který všechno může. V té chvíli jsem jí div neuvěřil. Dívali jsme se na sebe dlouho, vydržel bych déle. Poštolka sklonila hlavu,

a když ji zase zvedla, měla v zobáku cár opeřeného masa. Na okenní římse svírala ve spárech mrtvou hrdličku. Sytila se na našem okně. Ne, nezalekl jsem se toho ptáka. Očaroval mne – samozřejmostí svého počínání, sebevědomím. Vzbudil jsem Helenu. Opatrně jsme přistoupili až k okennímu sklu. Pták zlobně blýskl okem, pokračoval však v sycení. Když byl s hrdličkou hotov, zanechal na římse zbytky peří s kostmi, otočil se k nám zády a odletěl. – To bylo! vydechla moje žena. – To bylo! vydechl jsem.

Za měsíc jsme se vydali na cestu. Jak si to vysvětlit? Jak si vyložit krvelačnou poštolku se zabitou mírnou hrdličkou na naší římse? – Varování? Výzva? Znamení? Poselství? Není mi dáno, abych na základě zdravého rozumu přistupoval k jevům neobvyklým a banálně je vysvětloval – co otázka to odpověď. Náhoda? Nevěřím. Záhady se přece dějí a mají svůj význam. Ve chvílích rozhodujících zapomínám na zdravý rozum a řídím se pocity. Nebylo mi líto roztrhané hrdličky, zpupná poštolka mě okouzila, i Helenu. Poté jsme odešli. Neřekl bych, že bez lítosti, zato však bez jediné slzy.

Nebo sedím u stolu nad papírem, v ruce mám pero PELIKAN naplněné inkoustem PELIKAN, před sebou psací stroj CONSUL s háčky a čárkami (všechno tam je), po pravé straně snídaňový hrnek s vychladající kávou, po levé dvě krabičky cigaret HOBBY a zapalovač – po vyškrtání vyhodit – kreslím po papíře kytičky a komické ksichtíky, psy s pěti nohama a malé slony, občas načmárám slovo a zase je škrtnu. Mám hrozný strach, že už nic kloudného nenapišu, že jsem nikdy nic kloudného nenapsal. Napadá mne, jestli bych neměl všechno, všechna slova, která jsem ze sebe vysoukal, jestli bych je neměl poškrtat, začernit tuší a ještě vybělit přípravkem na přetírání špatně napsaných slov TIPP-EX, roztrhat a nacpat do popelnice... Pozdě. Už jsem je pustil do světa, popsané papíry, už na mne kašlou. Už jsem se upsal čertu, už se z toho nevyzuzu. Proč jsem se, bláha, nevyučil instalatérem! Instaloval bych lidem užitečné věci

a lidé by mi z vděčnosti – všude na světě – cpali do kapes peníze, spropitné, šťastní, že jim záchod zas odtéká. Jako vyždímaný si připadám a ždímám dál z té vyschlé houby v dutině lebeční. Čtverečky si přitom kreslím, cikcaky, patvary stínuju, kolečka s ušima. I tak se, Lojzíku, píšou knížky.

Kolega Ljubo Tobolar je absolvent vídeňské malířské akademie, narozen v Bělehradě uprostřed války otci ustašovci a matce Češce, hovoří plynně vídeňsky, německy a anglicky; ze slovanských jazyků používá těchto výrazů: *molim, chvala ljepa, vino, gowno, do perdele, schetzko jedno, gema auflepschi a roboty-roboty*. Z čehož lze usoudit, že mu humor není cizí. Je to zvláštní pocit sedět v krámku zabrán do práce, při níž lze sluchem vnímat okolí, naslouchat hovoru a nerozumět. Šéfka Greta hovoří s Ljubou dialektem s podivnou houpavou melodií – nedbalou vídeňštinou, línou vyslovit všechny slabiky. I zákazníci tak vesměs hovoří. Přicházejí s lístky a s penězi. Lístek odevzdají šéfce, ta se na ně líbezně usměje a začne hledat. Hledá ve vitríně s hotovým zbožím, pak na policích s porcelánovými mrzáčky, na stolech ve štětcích a mezi sklenicemi s ředidlem a zaschlým lakem, na zemi hledá pod stoly a policemi, a když nenajde, zalže zákazníkovi omlouvavou intonací, že na jeho tygru se pracuje v dílně na ulici Marie Pomocné, aby si pro něj přišel za týden. Zákazník otráveně zahuhlá a strčí svůj lístek na tygra do kapsy k penězům.

Gretu to v krámku nebaví ani s koňakem, pro nějž si posílá Ljubu do obchodu BILLA, jednu láhev denně. Raději vysedává v hospodě U CHARLIHO a platí za koňak šestkrát tolik (je-li to vůbec koňak). Metají s Charlim a strýcem Felixem kostky o menší obnosy. Do krámku se vrací těsně před šestou, před zavřením. Strýc Felix ztratil nohu u Stalingradu, přesto je švihák s berlemi, opálený a bělovlasý, podobný hercům z titulních stránek časopisu NEUE POST FÜR DIE FRAU. – Ich bin ein alter Nazi, říká o sobě beze studu a já nevím, je-li to žertem. Obávám se, že není. Jakmile jsem se naučil trochu

mluvit, zeptal jsem se Ljuby v restauraci DALMÁCIE na jeho mínění. – Ve válce mu ustřelili nohu, zamyslel se Ljubo nad čtvrtkou proška, – nemůže přece připustit, že to bylo nadarmo.

Když je šéfka Greta v hospodě a Ljubo odskočil za roh k panu Prokopovi pro lepidlo (což trvá celé půldne), zůstanu v krámku sám a začnu mít obavy, že přijde zákazník a vytáhne na mne lísteček, že začne promlouvat nesrozumitelnou řečí a já budu muset hledat ve vitríně, v policích, na stolech i na zemi. Usmívat se nevinně jako andílek, jako Greta nesvedu. Udělám ze sebe raději prince Bajaju, nechám stát zákazníka vprostřed střepů, ve smradu ředidla a skočím pro šéfku do hospody. Je snad ten krámek můj?

Našimi zákazníky jsou převážně sběratelé, starožitníci a nešikovné služby – ty přicházejí s uplakanýma očima a opatrně vybalují pečlivě zabalené střepy. Za dvacet let služby se jim něco takového nepříhodovalo! Jsou ochotné zaplatit za slepení šestákové vázy jakoukoli částku, jen aby to pan generální nepoznal, až se vrátí z Baham.

Z kategorie sběratelů se tu nejčastěji zjevuje plešatý pán s černým knírkem a lstivýma očima, sběratel dětí. Z jedné kapsy svrchníku vyloví tělíčko, z druhé hlavičku. Postaví tělíčko na stůl, připasuje hlavičku, spiklenecky mrkne a zajásá: – Není to sladké? – Je to chlapec se štěnětem v náručí a s kytičkama na kalhotách. Jindy vyloví boubelatého amórka s ulomeným lukem, pasáčka s přeraženou holí nebo otrhánka bez almužny. – Není to sladké? Já sbírám pouze děti! říká ten pán a tváří se prohnane. – Děti jsou moje vášeň, dodává. Jenže jsou to vždycky chlapečci.

Starožitníci přinášejí cokoli – je to zboží, chtějí je mít opraveno rychle, levně a k nepoznání, aby mohli napálit své zákazníky. – Svedete namalovat dva modré meče? zeptal se mne jeden a z tašky vybalil veverku s oříškem v packách. Zahleděl jsem se na něj nechápavě, ačkoli mi došlo, kam směřuje. – Privátně, řekl ten obchodník, – za každý meč stovku do vaší kapsy. – Ale na to vám nikdo neskočí, řekl jsem. – Myslíte? usmál se vědoucně. – Však on už se někdo najde.

Vyprávěl jsem pak o tom Ljubovi. – A kde ji máš, tu veverku? vyzvídal. – V tašce toho podvodníka přece. – Nejsi blázen? zakroutil Ljubo hlavou. – Mohls to vytáhnout na pět stovek. Čtyři tahy štětcem, přelakovat, deset minut práce. Antikvář by měl svůj zisk a jeho zákazník originál míšeňskou veverku ve vitríně.

– Ale co umění? zeptal jsem se po práci akademického malíře Ljuby nad sklenicí červeného. – Seru na umění, odpověděl. – Copak nejsi malíř, copaks to pověsil na hřebík? – Někdy maluju, řekl po napití, – když přijdu z hospody, házím na plátno odlesky světla ze sklenice červeného, sobě pro radost. Na obživu to není. Kdopak ti dá dneska padesát šilinků za hodinu malování obrazů!

Vzpomínky jsou čímisi ošidně klamavým a manipulovatelným; nebo lépe – dají se všelijak vyložit. Věda historie je ještě ošidnější; ani sebedůslednějšímu kronikáři vlastní doby nelze věřit. Z jakých pohnutek, z jakého hlediska, s jak špatným svědomím a jak poctivě činil své záznamy? Nikdo nemůže být kronikářem vlastního dětství. Co se událo skutečně a co byl jenom sen? Je surrealita realitou nebo irealitou? Pramenem mého sepisování je mizerná paměť, fungující představivost a jistá dávka fantazie. Přesto se snažím sdělit pravdu. Z jak nespolehlivých pramenů čerpají historikové! Co držela v rukou Venuše z Mélu? Koš květin, kost od šunky nebo čísi uříznutou hlavu?

Jednoho dne jsem se rozhodl začít s deníkem. Bylo mi osm, stál jsem na verandě, díval se dolů do dvora uhelných skladů a přemýšlel, co zaznamenat. Chtěl jsem být přesný a pravdivý. Napsal jsem: – *Pan Šrajer jde do váhi. Váží auto uhlí. Pan Šrajer jde z váhi pryč.* – Takový byl můj první deník; trval jeden den. Vyrval jsem popsaný list a ukryl ho ve škvíře mezi zdí a zábradlím verandy. Už tehdy jsem myslel na budoucnost. Chtěl jsem, aby tu po mně cosi zbylo: poselství pro potomky, zpráva o jednom odpoledni Jiříka Bárty, pramen pro historiky třetího tisíciletí nového věku: – *Stojím na*

verandě a dívám se dolů. – Podepsán Jiří Bárta, 3. A, 7. října 1951. – Co si s tím počnou historikové? Co si počnou s RUDÝM PRÁVEM...

Bylo to v Hradci u Opavy, v zahradě, předškolní věk. Třešně u plotu dosud nedozrály a příhoda s ještěrkou mne straší dodnes. Když mě po létech strčili za mříže a nevysvětlili proč, když mi darovali spoustu času k přemýšlení o vině, taky mě napadlo, nejsem-li trestán za ještěrku. Spatřil jsem ji v té krásné zahradě a chtěl se jí zmocnit. Skočil jsem po ní a zachytil už jenom ocas. Ještěrka zmizela v trávě, ocas zůstal v mých dětských ručkách. Dneska už vím, že ještěrkám naroste nový, menší sice, pro život však dobrý dost. Bylo to nekrvavé, ale v ruce mi zůstalo cosi živého, pohyblivého. Zděšený upustil jsem ten podivný organismus do trávy. Ještěrčin ocas sebou mlel, sekal jak šavlička. Popadla mne hrůza. Byli jsme v zahradě sami – Máňa provdaná ve svém bytečku, maminka v kuchyni, tatínek v továrně prokuristou. Malý zrzavý chlapeček s živým ocasem bez ještěrky. Kroutilo se to v trávě, utéci nedovedlo. Popadl jsem lopatičku k nabírání písku a začal sekat do živého. Docílil jsem jen toho, že nás v zahradě přibýlo. Každý kousek se pohyboval, žil vlastním životem. Nemohl jsem utéci, nohy mi vypořádaly službu. Vyryl jsem lopatičkou dolík a zahrabal tu hrůzu. Ale pak se začala hýbat, ožila i navršená hlína. Praštil jsem lopatkou a utekl za maminkou do kuchyně. Brečel jsem dlouze a nevysvětlil proč vlastně.

A tak, Lojzíku, z těch čtverečků, pětinohých psů, škrtanců, z ušatých koleček povstane slovo. Chytíš se ho a následuje druhé. Houba v hlavě se opět změní v mozek. Držíš cosi v ruce a ono to píše, teče, vodopád padá, řítí se dál, už je potokem, řeka se valí mezi břehy, slastné je plynout do neznáma.

Když pak vysílen prací, unaven rozkoší, nemůžeš pohnout rukou a oči máš znavené bílým papírem (už na něm nejsou lvi), dovrávo-ráš ke spánku, ale nedaří se ti usnout. Raduješ se silně, neboť tak, Lojzíku, se píšou knížky nejkrásněji.

Helenin prsten se našel zarytý v noze příborníku, zesponu, nepoškozený, ve čtvrtek 26. května v pozdním odpoledni. Bezmála tři roky jsme ho postrádali (já ani ne, já jsem si svůj neztratil). – Vřak se najde, řekla Helena, když zjistila, že nemá co na prst. Našel se těsně před odjezdem.

Byt už byl vyklizený, nábytek a koberce rozdány, jenom ten obrovský příborník (musel by se rozšroubovat na osm částí) stál ve vyprázdňeném pokoji na Husově náměstí číslo 3, evangelický kostel naproti. Křesla, gauč a konferenční stolek už nám nepatřily, ještě jsme však seděli dokola a radovali se z nálezu Helenina snubního prstenu – už nám nic nechybělo. Bylo to v roce 1977, měli jsme nové pasy s razítkem VYSTĚHOVÁNÍ, jízdenky na vlak CHOPIN-EXPRES z Moskvy na vídeňské Východní nádraží přes Ostravu, tři kufry s šatstvem, jídlem a slivovicí mého tchána, pětistovkovou bankovku s obrázkem Josefa Ressela, lesníka a vynálezce, hrst drobných šilinkových korunek. Psací stroj v kufříku, třicet pět let života v kapse, v duři naději – víru, že ještě neumíráme. Děti se těšily na výlet. Ještě jsem se bál, moc jsem se bál, že nás v hodině dvanácté vysadí z vlaku, ale nedal jsem to na sobě znát. Nejvíc jsem se bál v Břeclavi na nádraží 27. května ráno, když nás z toho vlaku vysadili a vedli podél něj pod samopaly na celnici.

Tato knížka není dobrodružným románem, udržujícím čtenáře do poslední stránky v napětí. Je to próza, v níž všechno dobře dopadá – od začátku až do konce. Hrdina s hrdinkou se už vzali a mají děti, zlo není potrestáno a pravda vítězí jen zřídka, mít pravdu není k užítku. Většina postav žije, některé umírají, jiné už umřely.

V roce 1969 jsme neodletěli do Kanady, jak jsme měli za lubem – a dobře jsme udělali, že jsme zůstali. Ještě bylo zapotřebí jít do vě-

zení, zplodit dceru a prožít několik let jako občané bez občanských práv; být myšičkami probíhajícími po rovné betonové ploše. Nahoře na terase stojí lovec s puškou u nohy a číhá, bedlivě sleduje to myší rejdní... Pak teprve člověk vychutná cestování.

Helenu sebrali 20. ledna 1977 o půl osmé ráno i s opravenými sešity, číhali na ni před školou. Bylo to proti pravidlům – nepsaným, dosud však dodržovaným. Její žáci se na to dívali a věděli; Helenini žáci poznají policajta na sto honů, byť by byl bez uniformy, i když je od Státní bezpečnosti. Helena tenkrát učila ve zvláštní škole na Poděbradově ulici matematiku, fyziku a pracovní výchovu. Její žáci byli z velké části cikáni, pak zanedbané děti z rozvrácených rodin a několik duševně postižených. Čtrnáctileté prostitutky, jedenáctiletí zloději a přepadači důchodců ucítí policajta na dálku. – Soudružko, až budu velký, zabiju policajta, svěřil se Heleně Štefan Ščuka z šesté B. – Ale Štefane, vždyť by tě pak zavřeli! – Nevadí, soudružko, aspoň pak budu vědět, za co sedím.

Sebrali Helenu se sešity před školou, naložili do škodovky (řidič a dva pořízci) a odvezli ji k řece Ostravici, do nejvyššího patra věznice Krajzák. Jenom proto, že je mou ženou. V tu chvíli jsem se vracel domů od mateřské školky. Odvedl jsem tam Helenku a chystal se, že budu pokračovat v psaní knížky o vězení; do práce jsem musel až večer, na noční směnu. O vězení se mi psalo špatně; popsané stránky jsem schovával v kovové sifonové láhvi ve spíži, a když byla plná, odnášel jsem popsané papíry z domu a svěřoval je do spolehlivých rukou svého nenápadného přítele. Nemohl jsem si listovat v napsaném, škrtat jsem nemohl dosytosti; taková práce není k ničemu. Tu knížku jsem však musel dodělat, i když mi z ní brněla hlava. Očekával jsem, až to dopíšu, že se mi dostane rozhrěšení, jakého se dostává katolíkům u zpovědi.

Člověk, jenž mě zatkl na Husově ulici cestou ze školky domů, měl křovinaté obočí a křovácké způsoby. Setkal jsem se s ním poprvé.

Obvykle mne zatýkal jeden z pánů Kovářů (byli dva a bezpochyb se jmenovali jinak; nejen umělcové, nýbrž i státní policisté užívají pseudonymů). Kousek od elektrárenské brány před ukončením směny už na mě čekali, a když jsem se vybatolil čerstvě osprchovaný, pan Kovář vyběhl z auta a na dálku volal: – Tak pojd'te, pane Bárta, kousek vás svezeme. – To je od vás milé, pane Kováři, zahlaholil jsem a mí kolegové dělníci elektrárenští netušili, že se do tmy budu potit na policejní pohovce. Chyběly jim instinkty Heleniných žáků.

– Jste Bárta? vybafl na mne cizí křovák a mně bylo jasné, kolik uhodilo. Věděl, že jsem Bárta. – Pojedete se mnou! poručil. – Jsem Bárta a nechápu, proč bych měl s váma někam jezdit. Jezdívám s panem Kovářem. Vás neznám. – Státní bezpečnost, zašeptal, jako by se styděl. Služebním průkazem se pochlubil až na mé výslovné přání. Tentokrát jsme nejeli obvyklou trasou na krajskou správu ministerstva vnitra K letadlu, nýbrž k řece, na Krajzák – do budovy věznice, jejíž pachy jsem před šesti lety dýchal sto jednačtyřicet dnů.

Chtěli vědět, kde a s kým jsme trávili Silvestr. Dobře věděli, chtěli však, abych jim to řekl sám. Nerad něco říkám policajtům, člověk nikdy neví, jak to překrutí, co mají za nekalé záměry. Slušně vychovanému člověku je trapné ignorovat starší osoby, mlčet k jejich otázkám, směřujícím ke zdánlivé banalitě. Jenže mlčet je nejlepším způsobem. Lhát je nebezpečné, dokážou nachystat léčku, je to jejich povolání pohrávat si s lidmi a pak je zašlapat do země. Mlčeti zla-to. Byl to vydařený Silvestr v Beskydech – Karel Kryl nám zpíval a Rozina vyprávěla přes rádio z Mnichova, jenom vína jsme si vzali málo, došlo hned po půlnoci. Mají ti policajti starosti – tohle snad chtěli vědět? *Jaký budeš?* napsal jsem si k datu 1. leden 1977 do diáře v zelených deskách. Byl neobvyklý.

Seděl jsem tedy na Krajzáku ve vyšetřovně a naslouchal mlčky otázkám. Byl jsem znepokojen; všechno to bylo jinak – jiná budova, hrozivější, jiný vyšetřovatel, mladší a chytřejší než oba páni Ková-

řové dohromady. Cely vyšetřovací vazby o pouhé patro níž – stačilo zazvonit na dozorce a během půl hodiny jsem mohl v hnědých teplácích sedět ostržhaný v těsné místnůstce se záchodem v rohu. A to by bylo proti úmluvě s pány Kováři. Už na podzim jsme se totiž dohodli, že bude pro obě strany nejlepší, když odejdu z republiky; budu mít od nich pokoj a jim ubude práce. Přistoupil jsem na jejich nabídku, která zněla buď, anebo: cizina, nebo zas kriminál. Není to skvělá příležitost? Mnozí riskují život, aby se dostali přes střežené zadrátování, nechají po sobě střílet, plavou v rozbouřených vodách, kradou letadla a já si odjedu se vší parádou, s knížkami a s obrazy, s celou rodinou vlakem CHOPIN-EXPRES. Upsat se ďáblu je však jistější než slovo policajtů. A tehdy to nevypadalo nejlíp. A protože jsem neodpovídal na jejich otázky, vytáhli na mne Helenu – že je vyslýchaná vedle v místnosti. Bylo to poprvé, co ji vyšetřovali, a nikdo jim v tom nemohl zabránit. Prostě ji sebrali na ulici i se sešity, dovezli do věznice Krajzák a tam jí tři chlapi kladli otázky. – A můžete mně dát i facku? zeptala se jich. – Och, paní Bártová, kdybyste věděla, co všechno my můžeme..., odpověděli jí mnohoznačně. Och, kdybychom věděli, co všechno můžou policajti v naší civilizované vlasti!

Ve středu 14. října 1981 přišla do Vídně zpráva tohoto znění:

13. října 1981 ve dvě hodiny v noci zazvonil kdosi u bytu Ziny a Karla Freundových, Mánesova 90, Praha 2. Zina, která byla sama doma, šla otevřít. Jakmile otevřela dveře, vtrhl do místnosti muž, který jí zakryl oči, za ním vtrhli další. Když zjistili, že je sama doma, začali Zinu bít, kopat a mlátit jí hlavou o zeď. Stále jí přitom drželi oči a ústa tak, aby nemohla křičet. Při sebemenším pohybu jí způsobovali odbornými hmaty na šíji velkou bolest. Ten, který jí zakrýval oči a ústa, šeptal jí do uší, že ji zabijí, a jiné výhrůžky. Během toho zbývajících dva prohledá-

vali byt, z něhož odnesli, jak se později ukázalo, pouze kazetový magnetofon s kazetami kursu angličtiny. První muž donutil Zinu Freundovou, aby si sedla do dřepu a přitiskla hlavu na kolena. Druzí dva, když kolem ní přecházeli, šlapali jí po bosých nohou a nadávali jí – svině, kurvo – a ustříhli jí několik pramenů vlasů. V této poloze z ní začali strhávat noční košili, a když to nešlo, donutili ji vstát a košili z ní zcela servali. Když pak před nimi stála nahá, ohmatávali ji bolestivě na prsou a pak ji donutili lehnout si na zem. Přitom si jí sedl první muž na obličej a nutil jí, aby roztáhla nohy, a brutálně ji ohmatávali v klíně. Pak jí poručili, aby si lehla na bok. V tu chvíli se domnívala, že ji chtějí znásilnit. Poté náhle odešli. Venku bylo slyšet odjíždějící auto. Když se Zina Freundová z otřesu vzpamatovala, chtěla někomu zatelefonovat a zjistila, že oba telefony jsou uříznuté a rozbité.

V současné době je ve stavu nemocných (diagnóza 850), musí ležet v klidu na lůžku, má otřes mozku.

Tato zpráva prošla ve zkrácené formě západním tiskem.

A my dva blázni jsme si ještě v roce 1977 mysleli, že když se Helena nebude do ničeho míchat, že ji vynechají, že ji nechají učit na zvláštní škole matematiku, fyziku a pracovní výchovu. – Nejradši bych se kousla do zadku, řekla mi Helena, když nás (každého zvlášť) pustili domů. – Takovou dobu se na to chystám, hořkovala, – věděla jsem, že k tomu jednou musí dojít, vím, že je nejlíp vůbec neotevřít ústa a pak jim skočím na špek. – Snads jim neřekla, kam schovávám knížku o vězení? vyděsil jsem se. – To ne, ale ptali se na ni, a dokonce říkali, jak je nemravná a že bys takhle psát neměl. – S tou knížkou jsem se tajil. Že ji píšu, vědělo jenom pár lidí a co jsem napsal, četla Helena a můj nenápadný přítel, který popsané papíry ukrýval. – Vytáhli ze mne, pokračovala Helena, – kde a s kým jsme byli na Silvestra. – Ale to nevadí, vydechl jsem ulehčeně, – vždyť to

věděli. – Vadí, řekla smutně Helena, – vůbec nic jsem jim nechtěla říct, a přece jsem řekla. – Jsou to profíci, napoprvé jsi byla zname-
nitá, snažil jsem se ji uklidnit. – Bože, jak já je nenávídím, zašeptala.

Za rok a měsíc po válce se narodila Andula; nikdo mě na její příchod nepřipravil. Vybalili to, když byla na světě, v Opavě, v nemocnici U RYTÍŘŮ. Vzkaz trčel mezi dveřmi. – Tak ty máš sestřičku! radovali se lidé, když mě potkali. Otec byl prokuristou firmy BRANO – ZAVÍ-
RÁ SAMO a lidé, kteří mě v tovární čtvrti potkávali, byli u té firmy zaměstnání. – Ano, mám sestřičku napsanou na dveřích, odpovídal jsem a nechápal jejich nadšení. Byl to kus papíru a na něm cosi na-
čmáráno. Sestřička! Otec koupil několik kil jahod, oblékl si sokolský
kroj a zaúpěl při natahování holínek (nějak mu přes válku vyrostly
nohy). Ale potom si stejnokroj svlékl, přeci jen se mu zdálo příliš
výstřední jet lokálkou osm kilometrů do okresního města v červené
košili a s perem za čepicí, když se zrovna nekonal slet Sokolstva. Ja-
hody byly pro maminku, velkou část jsem jich snědl já, v nemocnici
na posteli, a pozoroval přitom mrně se zrzavou čupřinkou, sající
z maminčina prsu. Prs byl bílý, protkaný modrými žilkami. Jako
bych ho viděl poprvé.

Cestou zpátky mi otec koupil píšťalku s kuličkou uvnitř, aby hvizd
nebyl jednotvárný. Radoval jsem se z ní velice, víc než ze sestřičky,
víc než z jahod, které už byly snědené. Pískal jsem mocně a vytrvale,
lidé se za námi otáčeli častěji, než kdyby měl otec pero za čepicí.
Trpěl mým hvízdáním, a když už to nemohl vydržet, řekl mi, že
to uslyší vlak, bude si myslet, že to platí jemu a ujede nám. To mě
přesvědčilo; přestal jsem pískat, píšťalku jsem však držel v zubech
dál a představoval si, že pískám. Občas to upísklo, ale jen slabě, vlak
to neslyšel a počkal na nás.

Když se Andula naučila sedět a vyrostly jí první zoubky, zachutnal
jí papír; jedla ho, kdykoli se k němu dostala. Nosil jsem jí papír potají
a pozoroval, jak si ho cpe do úst, jak pracuje dásněmi. V příhodě s ti-

sčikorunovými bankovkami rozprostřenými v postýlce jsem však prsty neměl, tohle si otec nadrobil sám. Přiběhl z továrny k obědu a sako plné peněz si pověsil na postýlku s Andulou. Jedl chvatně, měl před sebou cestu za nákupem čehosi potřebného k výrobě zavíračů dveří a tatraplán už na něj čekal pod okny. V těch poválečných časech i prokuristé velkých firem nakupovali za hotové. Díval jsem se uchvácen, jak se má sestřička obkládá bankovkami, jak jednu z nich muchlá a cpe si ji do úst. – Tati, hele co děláš! nevydržel jsem, abych se o tu podívanou s někým nepodělil. Otec zareagoval s překvapivou hbitostí.

Narodila se až po válce, za čtyři roky po mně. Pouhé čtyři roky a už patřila k jiné generaci – ke generaci mladších sourozenců. Vyrůstali a žili jsme vedle sebe a moc o ní nevím, stejně tak ona neví moc o mně. Bylo to příslušností k válečné generaci nebo mým individualismem? O svůj svět jsem se s nikým nedělil.

Kouřím a zvolna upíjím veltlínské zelené vinaře Stefana Löschera z Retzu. Upíjím z cínového poháru, dva jsme si darovali k cínové svatbě. Helena si čte Hraběte Monte Christa, Helenka si za ní vlezla, protože je dneska nemocná; má zvýšenou teplotu a kašle. Když je nemocná, vklouzne do naší postele. Je divná zima, polovina listopadu a už byly tři stupně nad nulou. Pak zafoukal Föhn a oteplilo se na plus šestnáct. Lidé chodí po ulicích jak vrtohlavé ovce a Helenka má horečku. V pokojíku vedle kuchyně – na palandě metr osmdesát nad podlahou – spí Petr; čtrnáct let už ho máme. Žije si vlastním životem, do něhož se pokoušíme zasahovat proslovy o nutnosti pilného studia, což by mělo být – podle nás – tou nejpodstatnější náplní jeho dnů. Ach, jak jsme hloupí! Tváří se, že nám naslouchá, podupuje si přitom nožkou v rytmu hudby disco. – Zalez si na palandu, chytráku, když mě neposloucháš! houknu na něj v polovině kázání. A když zmizí ve svém světě mezi dětstvím a dospělostí, mezi brm-brm autíčky a časopisy pro teenagery, zastydím se za

svou pošetilou moudrost. Vždyť ten chlapec má už čtrnáct a ve své individualistické hlavičce porostlé dlouhými vlasy svůj vlastní svět, nikoho tam nepustí. Snad už i touhu po vlastní Heleně tam nosí...

Helence bylo bezmála pět. Tulila se k Heleně v křesle, oči doširoka otevřené, vyprávěla hostům o zemi Zadunajské. Ráno vystoupíme z vlaku a budem tam – koupíme si zelenou zmrzlinu. Velká Helena točila nalezeným prstenem na prsteníku levé ruky a netušila, že obyvatelé Zadunajska nosí snubní prsteny na pravičce. Já jsem se bál.

Ačkoli nebylo Helence ještě celých pět, naučil ji Petr hvízdát. Když nám a našim hostům vypovídala všechno o Zadunajsku (bylo už po jedenácté v noci), dala se do pískání. Helenka hvízdala, Petr hrdě a mlčky sklízel obdiv za svůj pedagogický výkon, Helena otáčela prstenem, naši hosté se s námi loučili. Povídali věty, které je zrovna napadly; věty, které lidem napadají ve chvílích, kdy se s někým loučí navždycky. Trocha závisti v tom byla, neboť jsme neumírali, nýbrž odjížděli do neznáma, do země zaslíbené, do svobody. A Helenka si pískala.

Neměl jsem strach z toho, co nás čeká tam, v jiném světě, na to jsem ani nepomyslel. Bál jsem se, že se v poslední chvíli objeví pan Kovář nebo jiný ze zatykačů a pokazí dětem výlet. Že nás nepustí do vlaku nebo nás vyženou z kupé před hranicí a Škodovkou odvezou do věznice Krajzák na břehu řeky Ostravice, protože mají takhle tlustý fascikl spisů proti mně, jen to předat prokurátorovi. – A budete sedět, pane Bárta, až budete černej!

Můj nový kamarád Miloš Žáček mě naložil do svého komického automobilu z pomačkaného plechu višňové barvy, s nálepkou, na níž je sluníčko od ucha k uchu a nápis ATOMOVOU ENERGII NE, DĚKUJI. Jeli jsme na ulici Marie Pomocné, špatně zaparkovali a vystoupili. Za křižovatkou, hned vedle obchodu MATADOR, visí nad chodníkem

na žlutém štítu zelený nápis KUNST-KITTEREI (umělecká tmelírna), což jsem si hbitě a ne zrovna nejpresněji přeložil na kytovnu umění a srdečně se tomu zasmál. – Jmenuje se Viktor Hratz a má srdce pro mrzáčky, řekl Miloš, nadšenec milující vlastní nápady. – Myslíš, že jsem na tom tak zle? – No, nejlíp na tom nejseš, pravil znalec poměrů. – Umíš německy? Neumíš! – A měl pravdu. – Nic se neboj a nech mě jednat, přikázal mi ve výtahu z přízemí do mezzaninu. Však mi taky nic jiného nezbylo.

Mluvil dlouze s útlým bezvlasým pánem, mým budoucím šéfem Viktorem Hratzem, zadunajskou řečí, z níž jsem vyrozuměl, že pan Bárta je muž vynikajících kvalit, tmelení umění že pro něj bude hračkou, jakmile se tomu naučí, i když jeho doječ není dosud z nejlepších.

Už příští týden ve čtvrtek v deset jsem vstoupil do krámku na ulici Řetězového mostu 13 a sdělil své jméno paní Gretě. Posadila mě ke stolečku a vložila do rukou zelenou příšeru.

Ať mi nikdo netvrdí, že je dětství bezstarostné. Dětství má svých starostí až nad hlavu. Nezávidíme dětem, že nemusejí v malém krámku slepovat rozbité džbánky. Děti mají pošetilé tatíky a ztřeštěné mámy, sourozence, které je zapotřebí naučit hvízdát. Jednou jsme se vrátili z kina a na koberci v obývacím pokoji ležel kus papíru s Petrovým prvňáčkovským písmem: *Helenka chodila po dvouh nohach od gauče ke křeslu*. Zatímco jsme se dívali na jakýsi bezvýznamný western, naučil Petr Helenku chodit.

V době, kdy má sestřička Andula jedla tisícovky, kdy v krásné zahradě vedle domu s výhledem na Moravici dozrávaly třešně bělice a ještěrka se zmrzačeným ocasem hbitě kmitala travou, budoval jsem přístřeší broukům. Vůči ještěrce jsem měl špatné svědomí; usmyslel jsem si, že budu dobrý a dobrotu jsem prokazoval broukům. Rýpal jsem na pěšinách pláty mechu a z nich stavěl obydlí.

lí – hebkou stranou dovnitř, aby byla útulná. Lapal jsem brouky všelijakých druhů a cpal je do měkce vystlaných domečků nedbaje broučí potřeby jít někam jinam. Ušťastňoval jsem je, nutil dočkat zimy a přečkat ji v ideálních podmínkách. Brouci však nebyli na hlavu padlí, vždycky si našli, nevděčníci, skulinku. Takto jsem se pokoušel napravit křivdu spáchanou na ještěrce. Něco se napravit dá, mnohé nelze. S tím, co jsme zavinili a nenapravili, musíme žít.

Přesně o půlnoci z 26. na 27. května 1977 jsme vstali z křesel, gauče a z podlahy. Bylo nás šestnáct hostů a čtyři cestující. Chtěl jsem dát klíče Martinovi, neboť už má dekret na náš byt. Ale nesměl jsem. Musel jsem je předat domácímu, který je povinen odevzdat je zítra na národním výboru. Tam si je Martin vyzvedne za tři dny. V těch třech dnech někdo odstraní odposlouchávací zařízení nebo je přemontuje tak, aby se na ně při malování nenarazilo.

Každému z přítomných jsme podali ruku, objímali jsme se, jako bychom odcházeli na dalekou cestu, na věky. Odjížděli jsme však jenom za Dunaj, do Vídně – vždyť je to kousek. Odcházeli jsme z tohoto světa a Helenka si pískala. Potichoučku-polehoučku jsme sestoupili ze schodů na Husovo náměstí a nasedli do žlutého auta Igora Honzy Ducháčka, středoškolského profesora ruštiny, nyní taxikáře. Za námi si vlezla jeho žena Mariana. Zamávali jsme hostům a vyrazili: Ducháčkově k nádraží, naše děti na výlet a my s Helenou do neznáma.

Na novém nádraží v Ostravě-Přívoze nemají opilci žádnou šanci. Před budovou fontána, v halách ostré světlo, žádné lavičky, žádná zákoutí. Dvojice příslušníků Veřejné bezpečnosti procházejí prostorami, bedlivě střeží, podezřelým kontrolují doklady. S kufry a s dětmi jsme vypadali jako spořádaní cestující. Odvlekli jsme se na nástupiště a očekávali CHOPIN-EXPRES z Moskvy do Vídně, pravidelný odjezd 0.51, zpožděn pouhých třicet pět minut. Podupávali jsme na perónu a odpovídali dětem, že za čtyřicet, třicet, dvacet

pět, dvacet tři minuty – na otázku, kdy už pojedem. – *Vlaky, vlaky, kola taky, pražce, dálky, vagóny, kufry, světla, peróny. Polibky a šátky, žádný návrat zpátky...*

Nasedli jsme do polského vagónu PKP, v kupé se nedaly zavřít dveře, táhlo. Byli jsme tam sami. Na perónu Igor, Mariana a tma, v pozadí policajti na obchůzce. Zamávali jsme ještě jednou a lehkomyslně se vzdálili k jihu.

Netrvalo to dlouho – děti usnuly, Helena se tvářila, že spí, já jsem se tiše bál – a byli jsme v Břeclavi. Hodina čekání, celní odbavení. Teď to bylo nejnapínavější. Přišli vojáci pohraniční stráže s psími hlavami na výložkách kontrolovat pasy. Dlouho do nich hleděli v ústraní, než nám je beze slov vrátili. Po nich přišel usměvavý celníček a zeptal se, co máme k proclení. – Nic, řekl jsem. – Žádné písemnosti? – Jenom doklady a vysvědčení, ostatní jsme poslali v kontejneru. – Fajn, řekl celník a odešel. Z mého srdce se odvalila hora.

Deset minut před odjezdem vlaku přišel celník znovu a už se neusmíval. – Že to musí potkat zrovna mě, zabědoval. – Všechny písemnosti si přichystejte, bude ještě jedna prohlídka. Máte něco zakázaného? – Sto korun mám, přiznal jsem se. – To si nechte na památku, mávl rukou a odešel.

Tři minuty před odjezdem přišli vojáci se samopaly a vyndali nás z vlaku. Rozespálé děti brečely a mně se podlamovala kolena. Helena vypadala srdnatě. Myslím, že byla srdnatá – vždycky bývá, když jde do tuhého. Šli jsme podél vlaku pod samopaly, cestující hleděli z oken na událost, vlak se rozjížděl. Kola se hnula, CHOPIN-EXPRES si to namířil do Rakouska.

Chtěl bych, Lojzku, aby mé psaní bylo pravdivé. Vůbec ne autentické. Opisovat ze života jako z taháku při písémce? To ne, kam by se podělo umění! Chtěl bych – Bůh mi pomoz – aby bylo krásné. Hrdost – ne pýcha, i pokora – ne pokoření. Aby má kniha byla postavena z dobrých slov. Slova jsou cihly, nejsou kameny. Kameny vyrostly samy. Půl roku jsem nenapsal řádku, bylo suché léto, žádné houby, vodopád bez vody, žába na prameni. Znovu se probouzím k životu – jako had, když na něj zasvítí slunce; když se ohřeje na něčích prsou.

Nejraději bych se zahrabal ve vyhřátém, zahuleném doupěti literatury – mé literatury – a nevytáhl paty do „reálného“ světa, který mne ruší, který po mně chce, abych na modrou vázu z Delftu namaloval moudrého modrého muže ve splývavé říze, s vlající bradou a s napřaženou pravicí, v levičce lyru před použitím. Ani trochu se mi nechce do deště drobného, činícího ze ztuhlých psích hovének lepkavou hmotu, rozmazanou po chodníku podešvemi nepozorného chodce, mými podešvemi.

V šestnácti až pětadvaceti jsem maloval obrazy. Chtěl jsem být malířem, dělal jsem však pro to jen velmi málo: kreslil a maloval jsem obrazy. Až někdy v jednadvaceti, když jsem poznal Josefa Koláře, akademického malíře, který uměl plynule cikánsky a s cikány-popeláři se přátelil, jedl s nimi špek a pil kořalku, začal jsem kreslit autoportréty, abych se naučil řemeslu. – Je to nejlacinější model, vždy po ruce, řekl mi Josef Kolář, malíř poetických městských krajin. – Každý den nejmíň jeden, jinak to nemá cenu, dodal. Pili jsme pak těžké víno malagelo a mně bylo k zblití z těch mých autoportrétů.

Protože jsem byl před maturitou slabý v matematice, otec mi nařídil, abych pod každou kresbu vypočítal matematický příklad. – Ve svém vlastním zájmu! – Kreslíte-li však nebo malujete,

děvčata a chlapci, důležité výpovědi o životě a o světě jako takovém, nezbyvá času na matematické příklady. Kresby jsem ukrýval, občas nějakou s vypočítanou odmocninou či algebrami a deskriptivami přiznal. Už jsem se stával prohnáným – z nutnosti, dámy a pánové, z nutnosti. Až ty autoportréty mě odrovnaly. Člověka, který mluví plynne cikánsky a obcuje s popeláři, toho musíte brát vážně.

S Josefem Kolářem mě seznámil Petr Hora, můj průvodce po báječných zahradách krásna, básník, který hnojiště rozehrál zářivými barvami, aniž by použil cizokrajných květů a tropických motýlů. Životadárnými pachy je obestřel a nahoru vztyčil kohouta; kohout se vzepjal, zabušil křídly a zakokrhá budíček duši ve mně spící. Ukázal mi, jak vědomě vnímat umění, jedinečně přijatelný způsob interpretace světa.

Stáli jsme v galérii na Pražském hradě před Chagallovou Utonulou; poté, co nám Petr Hora vysvětlil na příkladech Picassových a Braquesových obrazů rozdíl mezi analytickým a syntetickým kubismem, princip Seuratova pointilismu a objasnil atmosféru Chirikových krajín s kouřící lokomotivou v pozadí. Stáli jsme jako v kostele a dívali se na Neznámou ze Seiny. Pustili jsme z hlavy pravidla kompozice a barevné harmonie, nevnímali prostředky, neanalyzovali malířův rukopis, techniku, nešťárali se v obraze jako prosektor v mrtvolce. V němém úžasu jsme zírali na dívku s pokojně zavřenýma očima – jako by spala. Má pootevřená ústa, růžové líce, vysoko vyčesané vlasy a ruce pod zády. Daleko od ní na hladině nepatrný rybář ve žluté kamizole se vyklání ze zelené loďky v úporné snaze ulovit rybu, která tu není. Všude jen voda, samá voda, růžová a modrá a fialová a šedá; přikryla spící dívku studiou duchnou mokrých vlněk. – Proč je ten obraz krásný, soudruhu asistente? zeptala se jedna z děvenek studujících dějiny umění. Chtěla si to zapamatovat a pak správně odpovědět při zkoušce. – Vy to nevíte? zeptal se jí Petr po chvíli mlčení. Děvenka se zapýřila a zavrtěla hlavou. Čekal jsem s napětím odpověď a připadal si jako

hlupák. Nevěděl jsem, proč je ten obraz krásný, a přesto mi otázka připadala nesmírně naivní, hloupá. Petr se shovívavě usmál, pokrčil rameny a řekl: – Já to taky nevím.

Takovou knížku bych chtěl jednou napsat, Lojzíku, aby byla krásná a nikdo nevěděl proč.

Pět minut po desáté zaduní průjezdem energické kroky a já vím, že to není šéf. Ten přicházívá drobným staccatem krůčků hysterické dámy, která má naspěch; poznám ho, jen vkročí do průjezdu. Energickým krokem přichází kolegyně Magda. – Servus, řekne mi skrz mříže po maďarsku. Raději by pekla svůj vlastní porcelán, protože to umí náramně. Dokáže uplácet porcelán tenký jak papír a ještě jej zmuchlat, nebo poskládá porcelánové papírové letadélko, zlatem dovede psát porcelánové verše... Jenže jí chybějí peníze: na zlato, na pec i na kaolin. Proto tady s náma kytuje cizí polámané umění za padesát šilinků na hodinu. V poledne si vaří polentu – žlutou, levnou a nechutnou.

Je obecně rozšířeno takové klišé romantické a pitomé: Pravé, skutečné umění prý se rodí z hladu, bídy a utrpení. Jsem proti! Z bídy se rodí vši, z hladu touha po kusu žvance za každou cenu, i za cenu ponížení. A utrpení? Už aby skončilo. Bída, hlad a utrpení vyplní celého člověka, místočko nezbuď pro umění. Umění se rodí z pokory i z hrdosti, vzniká prací a uzrává v čase. Toužíme po radosti, po štěstí. V šíleném světě hladu a blahobytu, bídy a utrpení, přesycení i vyprahlosti, teroru a bezpráví, demokracie i všelijakých totalit chceme se radovat.

Řeka Moravice pod našimi okny zamrzla pevně a já jsem dostal brusle. Docela malé brusličky na klíček, vybavené roztápnutými plíšky, aby se mi obtížněji padalo. (Přesto jsem padal docela snadno.) Unaven a rozladěn padáním usedl jsem na sánky a pozoroval

obratnější. Raději zapřáhnout pár párů bílých sobů s rozsochatým paroží – z nozder se valí pára, rolničky na postrojích cinkají v mrazu. Práskl jsem bičem nad parohatými hlavami a už jsme uháněli po zamrzlé řece k ledovému zámku Ledové královny... Úzkost mě popadla do studeného náručí. Dodneška nemám tu pohádku rád, bojím se, že i mně by mohl uvíznout v oku střípek kouzelného zrcadla a já bych pak byl někdo jiný, zlý a studený. – Kšáá! zahnal jsem soby do tundry a uvažoval o vyhřáté hale našeho prokuristovského bytu. Odmontuju si ta protivná želízka z bot a budu psem pod bílým stolem na koberci v šeru. Lenivým psem, jen občas vyštěknu, aby v domě věděli, že mě mají.

– Drž se! řekl Rudyk a opřel se zezadu do sáněk. Sánky se rozjely po ledu s proudem a já jsem se držel, pevněji to nešlo. Až se mi tajil dech, jak jsme uháněli. Výskl jsem rozkoší z té báječné jízdy a vtom jsem si uvědomil, že se řítíme ke splavu, ke čtyřmetrovému pádu do ledové vody, do ledové tříště, na ledem obalené balvany a betonové kvádry, z nichž trčí zohýbané železo. – Zastav! vykřikl jsem zoufale. Sánky se však hnaly dál. Otočil jsem se a uviděl Rudyka daleko za sebou, hrůzu měl v obličeji; stál jak přimražen, bez pohybu, který by stejně už nic nezachránil. Hrdlo se mi sevřelo děsem. Bruslaři za mnou kroužili kroužky a osmičky, padali a vstávali, oprašovali sních z oděvů a netušili, co se tu odehrává. Vůbec mě nenapadlo skulit se na led, ani vykřiknout jsem nedokázal. Děs bezmoci, hrůza ze smrti.

Několik metrů před hranicí pádu se sánky zastavily. Samy od sebe. Žádné z bruslících dětí si toho nevšimlo; měly pestré svetry a čepice s bambulami, smály se, hrály hokej, padaly, sních na zadečcích a na loktech. Pak přiběhl Rudyk, popad sánky za provázek, odvěkl mě až před dům, pomohl sundat brusle a utekl.

Zvolna, nesmírně pomalu jsem se vyštrachal po dřevěných schodech, promáčený sněhem a potem vlezl jsem si pod stůl v hale a ani jednou nezaštěkl.

Bylo to v sedmé třídě na 3. osmileté střední škole zvané Baumfeldka hned u řeky Opavy, pod okny jezdil střídající vlak do lihovaru, ale jen na podzim, s bramborami. I mne vyšetřovali esenbáci (poprvé!), kdože to položil poplašňákové patronky na koleje – už tenkrát jsem se nepřiznal. Zrovna jsem končil druhý stupeň svého klukovství – vychováván uhelnými sklady, tržnicí, celou Nákladní ulicí. Bylo to v hodině kreslení u soudruha učitele Ludvíka Krále, drobného cyklisty, jemuž jsme jednou v zimě narafičili klouzačku v místě, kde pravidelně brzdíval, zasypali ji sněhem a pak sklízeli plody své škodolibosti pochechtávající se potají. Říkali jsme mu Králíček tak důsledně, že i někteří rodiče při občasných návštěvách sborovny se dožadovali pana učitele Králíčka. – Jsem odborný učitel Ludvík Král! ohrazoval se dotčeně. Vodíval nás přes houpavý můstek kreslit čistírnu v pleněru. Byla to stavba jednoduchá, jako stvořená k pochopení zákonitostí perspektivy. První přešel můstek a z bezpečí na nás volal: – Okamžitě ustaňte s tím houpáním nebo vás citelně potrestám! – Ale nebylo v našich silách odolat a nerozhoupat můstek k houpání jako stvořený. Na druhé straně, vinný-nevinný, byli jsme citelně potrestáni klackem přes zadek.

Dřívější učitelé kreslení vzhledem k upatlanosti mých prací dávali mi nepěkné známky. Až teprve soudruh učitel Králíček mi dal první jedničku na výkres ŠETŘTE NAŠE LESY! Až teprve odborný učitel Ludvík Král v sedmé třídě pochopil, koho má před sebou. Mne samotného výkres okouznil natolik, že jsem pak doma obkreslil z čítanky profil Josefa Vissarionoviče Stalina s kníry a užasl, jak je podobný předloze. Tenkrát jsem se rozhodl, že se stanu malířem obrazů.

Svůj stěžejní výkres jsem obkreslil z plakátu. Byl to les pařezů, na jediném nepokáceném stromě visel za ruce na větvi člověk v zelených šatech, v mysliveckém klobouku a tvářil se vyděšeně, čehož my umělci docilujeme pootevřením úst, koutky pokleslými a vyboulenými očima. Pod ním stál kanec divočák na zadních, měl

vyceněné kly, v předních držel pušku dvojku – bezpochyb majetek visícího muže – a mířil tomu ubožákovi na zadnici. Od kancovy tlamy vedla bublina s nápisem ŠETRŤTE NAŠE LESY! Pestře jsem vše vybarvil vodovými barvami krycími, a když jsem na hotové dílo pohlédl bezelstně nekritickýma očima, nepotřeboval jsem ani tu jedničku, ani pochvalná slova pana učitele Králíčka: – Tento výkres, žáci, je nejlepší.

Nestal jsem se opravdovým malířem, jen učitelem kreslení. Takovým učitelem, který pečlivé holčičce, co nepřetáhne čáru, nedává za čistounké blbounké výkresy jedničku. Jedničku dává těm, kteří se nebojí čerta, výprasku ani bílého papíru. Ale i od toho jsem utekl.

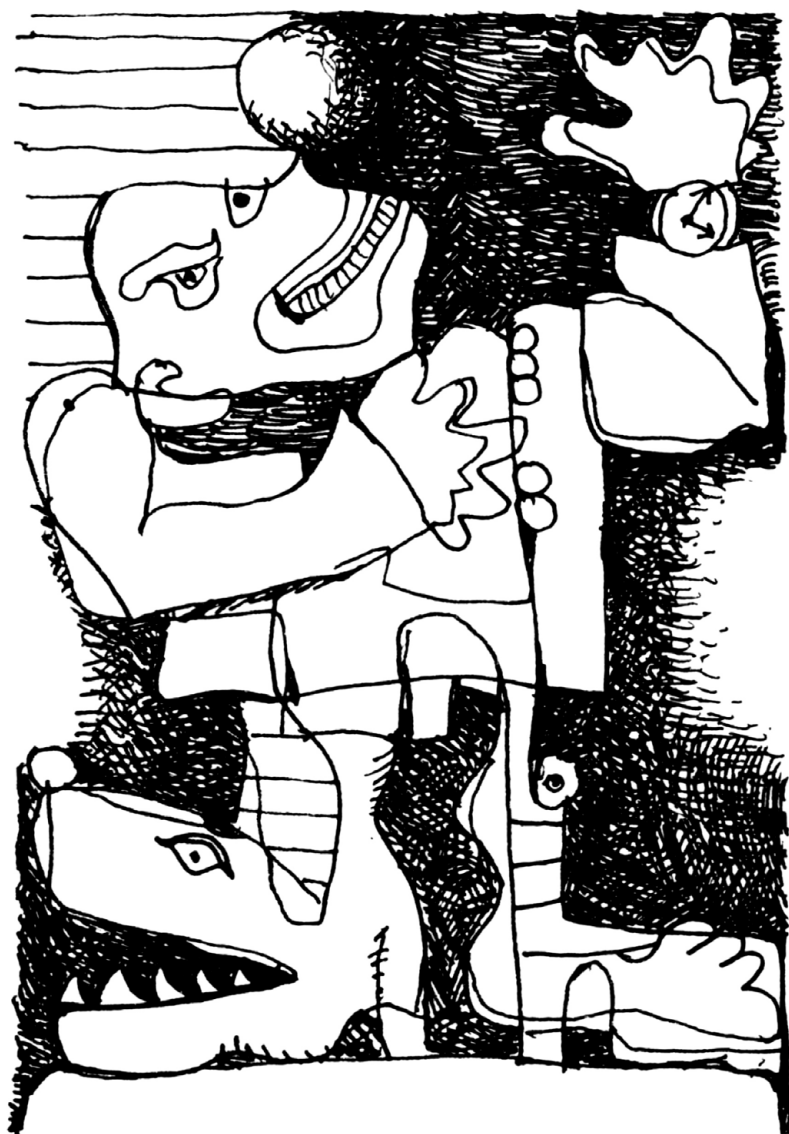
Malířství jsem pověsil na hřebík. Snad jsem se při tom naučil trochu se dívat, jak vypadá svět a snad i sobě do tváře. A pak, kdybych nebyl jistou dobu malířem, vyhnali by mě z té kytovny umění hned první den a kde bych pak sehnal na obživu!

Mám před sebou hromádku skleněných střepů: bílých, červeně, modře a žlutě kytičkovaných. Pošetilý zákazník chce z nich mít zase kouli – stínidlo k lampě. Hledám dva střepy, které k sobě patří. Když je najdu, slepím je dohromady, přelepím lepicí páskou, aby se nerozjely, a zapíchnu je do písku v bedně s pískem, než lepidlo zaschne. Zaschne za dvacet čtyři hodiny. Pak hledám další dva střepy; vypadá to jako hra – hra na trpělivost, ale je to nesmysl, neboť střepů je mnoho, hraju si měsíc, dva, místo koule vzniká mi v rukou šišatice (rozbitím bylo porušeno vnitřní pnutí a slepováním přibýlo hmoty o vrstvy lepidla). Šéfka Greta to měla zákazníkovi vymluvit, ale nevymluvila. Žárovka v lampě-šišatice po čase rozpustí lepidlo a patvar se znovu rozpadne v hromádku střepů.

Noci jsou moje, Lojzíku! Vybírám si ve čtyřech řadách klapků na klávesnici psacího stroje CONSUL ty pravé, mlátím do nich takovou

rychlostí a takovou silou, jakou se odvíjejí mé nápady nebo vrtochy nebo myšlenky, či jak tu substanci nazvat. Když je to rychlejší nežli má zručnost, sáhnu po peru. Je to krásné mít kolem sebe mlhovinu, jakési obrysy nekonkrétní, a pak bez barev a štětců, pomocí mechanismu: klapka, páčka, litera, černá páska a bílý papír – malovat obrázky o životě Jiřího Barty, příběhy, které – pokud se nepříhodily, mohly se přihodit.

Předevčírem ráno leželo rudé slunce na obzoru země Dolní Rakousy dva prsty nad horizontem. Modrá lokálka jela do Baden, tam, kde každý večer hráči v kasinu prohrávají peníze. Nebo vyhrávají? Když vjel vláček do mlhy, slunce zoranžovělo, zežloutlo, zbělelo a rozplynulo se docela. Jakoby se nikdy předtím nepovalovalo na obzoru. Ale pak, Lojzíku, po chvíli, znovu se objevila bílá, žlutá, pak oranžová a nakonec rudá koule, už tři prsty nad horizontem. V noci potom, v kuželu světla stolní lampy, která mě odděluje ode všeho zlého, táhne mi hlavou rudé, oranžové, žluté a bílé slunce. I když se zakutálí v mlze, je tady, všudypřítomné, i v noci, na druhé straně koule, kterou pán Bůh uplácal jenom jednu, pro všechno tvorstvo.

Popustit uzdu fantazii (anebo vzpomínkám?) je zapotřebí při takovém psaní a vězet v tom až po krk jako ten vězeň v Plzni na Borech. Vrátil se z Austrálie a to byl jeho zločin, proto ho zavřeli. V cizí zemi zjistil, že mu chybí domov, smutek ho popadl a nechtěl pustit. Proto se rozhodl pro návrat. A když se vrátil, šup s ním do vězení! Veškeré volné chvíle tam propasal, a při tom psaní se chvíli smál, chvíli zas plakal. Když měl sešit popsaný, hodil ho do smetí a opatřil si nový. Chvíli psal anglicky a chvíli zase česky, při psaní pohyboval rty v té které řeči, občas zvedl hlavu a pochválil si nahlas: – To je dobrý, to jsem to pěkně napsal! – Nevnímal, jak ostatní kolem něho pykají, jak si dávají pěstmi do obličeje nebo šepem vyprávějí o lahodných pokrmech či fantastickém souložení. Psal do svých sešitů, drásal papír slovy, až cáry lítaly, divže krev nestříkala. Nevnímal, jak se lidé kolem něj nenávidí, jeden druhého udává nebo jak si projevují náklonnost. Drásal jak pomínutý. Když dopsal poslední stránku a zahodil sešit do smetí, sáhl jsem tam a začal číst. Jenže ke čtení to nebylo, ani písmenko jsem nedokázal rozluštit. Těch tužek co vypsal, těch sešitů co spotřeboval! Jen tak, sobě pro radost i pro bolest, slova si šeptal jazyky dvěma a k čemuže to! (Kdoví, co s tím vězeňským smetím dělají, jestli to pálí nebo jenom tak zahrahou?) A když pak pro něj přišli: – Sbalte si věci, jdete domů! řekl jim: – Moment, ještě jsem nedopsal tenhle sešit. – A psal a psal – kde se to v něm bralo! – museli mu nedopsaný sešit vyrvat zpod rukou. Dva silní dozorcí ho popadli pod pažemi a vynesli ho z cely, pak po schodech dolů, převlíknout a ven!

Projdete dunivým průjezdem, jakých je ve Vídni habaděj. Mnohé ústí do zahrad s loubím divokého vína, s trávníkem zeleným a červenými květinami. Většina ale do dvorků z kamení, zvětralé

omítky a vyklubaných cihel, do šachty zdí a oken. Tento dvorek, patřící Marsanovým synům, má na zdi proti ústí průjezdu břečťan – křečovitě se drží dřevěného mřížoví na zdi skladiště jedlých olejů. Zabočíte doprava, podél zamřížovaných oken. Za první mříží sedím sám, je deset minut po osmé, zrovna jsem přišel. Mám na sobě nesmírně upatlaný bílý plášť a čekám, až začne vřít voda. Houknete na mne skrz mříže (okno je otevřené) a já vám řeknu: – Doprava, hned ty první dveře! jste-li Čech. Nebo vám řeknu: – Nach rechts, gleich die erste Tur! jste-li zdejší; v pochybách, zda jsem to řekl správně. Otevřete zasklené hlavní dveře – opatrně, netřísknout, aby nepřilítla paní Neubauer, starší osoba, nervy nadranc. Ani nemusíte tukat; budu stát ve dveřích a zubit se na vás budu, návštěvy ty já rád.

Předměty vùkol – na stolech, na zemi, ve skříních, na plynovém sporáku, na židlích, na krátkém sofa – bezpochyby zaujmou vaši pozornost. Vždyť je to umění – umění zraněné, zrovna kytované. Teď zrána kytuju sám, ostatní přijdou až v deset. (Chodím na osm proto, abych mohl ve čtyři domů.) Odstráním umění z židle pro hosty, nasypu do konvice čaj. Plyn nechám hořet a postavím na něj plechovou zadělovací mísu s vodou a práškem na praní. Do vody vložím umění staré, už před lety letoucími rozbité a poslepované, znovu rozbité nebo zubem času rozhlodané, aby se vyvařily zbytky starého lepidla, vybledlých olejových barev a zažloutlého laku, aby se umění očistilo a já je mohl znovu slepit lepším, moderním lepidlem, zatmelit, pomalovat zářivými olejovými barvami a natřít lesklým lakem, aby laik nepoznal, že je to vlastně hromádka stěpů. Ze zadělovací mísy vyčuhuje krk krasavice v šatíčkách jak od Gustava Klimta, hlavu má na dně; koňský zadek civí na nás z vody dírou po ocase. Ještě je tam stojan od lampy s okrápanými květy, talíř cibulák kolmo postavený, a to je všechno, víc se tam nevejde – šéf má finanční starosti a větší mísu nekoupí. Když voda začne klokotat, umění se dá do pohybu a na povrchu mu naskáčí puchýře starého laku.

Bezhlavá krasavice se bortí v pase, ruka jí upadne a žbluňkne ke dnu. Přiškrtním plamen a piju s vámi čaj, temně hnědý, jak jsem si na něj zvykl ve věznici Bory v letech 1972 a 1973, takový se nesmí pít na lačno, jinak vás popadne slabost. Takový čaj vám sevře sliznice v ústech a vy ze sebe vypravíte jenom nejnnutnější, žádné plácání. Ale klidně ho nechejte stát, nikdo vás nenutí.

V Ostravě žije fotograf Bohoušek a ten tvrdí, že umění je nezničitelné. Byť by bylo spáleno, rozbito, roztrháno, rozmočeno, zašlapáno do země – zůstává na věky. Od chvíle, kdy bylo vytvořeno, putuje Kosmem, věčností, stává se její součástí. Rád bych ten názor sdílel s ním.

Docela by se mi v Elektrárně Vítězný únor v Přívoze líbilo, nebýt strachu; každodenního strachu, že kousek od brány na mne bude čekat nenápadné embéčko s řidičem připraveným nastartovat a můj dobrý známý, jeden z pánů Kovářů: – Pojd'te, pane Bárta, kousek vás svezeme! – Tu hru si vymysleli oni a mně nezbylo, než na ni přistoupit. Dát se snad na úprk opačným směrem? Kam....! A tak jsem přijal hru, věnoval panu Kovářovi úsměv, omluvil se Vašíkovi Čápovi – měli jsme namířeno do hospody NA ROŽKU – usedl na zadní sedadlo ke dveřím bez kliky, pan Kovář si přisedl za mnou a už jsme jeli. Směr byl správný, jako bych se vracel z práce, jenže v poslední fázi, kousíček od našeho domu jsme zabočili doleva, ke krajské správě ministerstva vnitra – naproti mají na podstavci prastarou stíhačku nosem dolů, jako by ji zrovna sestřelili. Je to upomínka na poslední válku, o níž jsem se už zmiňoval.

První třesuté období strachu mě zachvátilo v dětství už vědomém. Příčina? Důvod? – Nevím. A přemýšlel jsem o něm dost, o strachu, který se jednoho dne zjevil, spadl na dítko sotva osmileté, potácející se mezi poznanou realitou a vnitřním světem přeplněným

lákavým i děsícím neznámem. Podnětem k propuknutí strachu byla bezpochyb četba. Slova totiž, patřičně volená, vyvolávají představy a jitrí fantazii. Toho dne odešli rodiče do Slezského divadla Zdeňka Nejedlého na Rusalku a sestřička Andula usnula bezstarostným spánkem. Koks v kamnech prohořel do řeřava a zlověstná rudá světýlka se dala do tance na stropě. Odložil jsem knihu – a strach, aniž by pozdravil, aniž bych postřehl, kde se tu vzal, vězel mi v bříše, tam, kde končí hrudní kost. Věděl jsem, že strašidla nejsou, požáru ani vrahů jsem se nebál, nepřipadal jsem si zrazen rodiči. Báł jsem se v domě plném sousedů jenom tak, báł jsem se vlastně ničeho. Byl to strach „an sich“, strach kosmický, z věčnosti padající na malé chlapce – prázdnota. Obul jsem si papuče se sešlapanýma pata-ma, seběhl ze schodů a tápkal po setmělé Nákladní ulici, brečel tichounce a slzy se mi kutálely slane po celém obličejí. Nepotkal jsem nikoho a připadal si jak Míťa sám na světě, na světě se zmizelým sluncem; už nikdy nevysvitne. Dveře bytu dokořán, Andula po krk přikrytá, nic netušící... U plakátů na rohu mi došlo: kamže to vlastně kráčím, když nevím, před čím to vlastně utíkám v pruhovaném pyžamu na holém těle? Zvedl jsem paty papučí, zapnul přezky, aby se mi lépe běželo, rozmazal slzy a sopol po tváři a rozběhl se domů – zamknout za sebou dveře a ochraňovat malou sestřičku.

Byl bych tam zůstal docela rád, kdyby dali pokoj, kdyby mě nechali psát vymyšlené knížky, kamarádit se s kamarádama, kdybych se jich nebál. Byl to strach poučený, ze známého – strach z nesvobody, z vězení. V té Elektrárně Vítězný únor se mi docela líbilo. Dělal jsem práci, která se musí umět, a mně se za tři měsíce podařilo vyznat se ve všelijakých rourách a světýlkách, pochopit funkci ventilů a čerpadel, filtrů anexů a katexů, které připomínaly kolmo postavené ponorky Julesa Verna s okýnky jako u Nautila, opačné ponorky – voda uvnitř a my, posádka, venku. Lépe mi tam bylo než v bezútěšném závoznictví, jemuž jsem unikl. V hale chemické úpravy vody je teplo,

neprší tam, nemusel jsem tu skládat a nakládat cihly, pytle cementu či profilovou ocel. Měl jsem tam Vašíka Čápa, člověka zlatého. Sedávali jsme vedle sebe u stolu, před námi velín – světýlka a tlačítka, oba jsme se v nich vyznali, stačilo mrknout okem od knížky a hned jsme věděli, jestli se něco děje, co máme podniknout nebo že nemusíme nic v té velikánské hale nám svěřené na osm hodin ze dne, kde se vyráběla ze špinavé vody řeky Odry ta nejčistší H_2O – bez barvy, chuti, bez zápachu, ale i bez stopových prvků. Řinula se do kotlů kotelny a proměněna v páru roztáčela turbíny elektrárenské, pádila teplovodním potrubím a přinášela teplo do lidských příbytků. Většinou se vše dělo správně, automaticky, takže jsem si mohl psát vymyšlenou knížku o životě, zatímco Vašík Čáp hloubal nad hádankami, jež byly pro mne záhadami neřešitelnými. Vašík Čáp je vymýšlel a obesílal jimi časopis HÁDANKA – KŘÍŽOVKA. Měl před sebou blok a psal do něj propisovací tužkou, škrtal a znovu psal, hleděl před sebe do velína a nevnímal mrkající světýlko, které nařizovalo, abychom okamžitě zregenerovali zadní anex. Po špičkách jsem se vytratil do haly zakroutit několika ventily, spustit čerpadla, dohlédnout na regenerační proces, aby Vašík nevěděl a nepletl se mi přitom pod rukama, aby mohl v klidu vymyslet hádanku. Když jsem se vrátil po vykonaných pracovních úkonech, sdělil mi radostně:

*– Rarachu, chechtej se v pelechu,
zapal si papachu na plechu – co je to?*

– Jdu se podívat, jestli se voda správně číří – odpověděl jsem mu na to, popadl čepici a zmizel ve sklepe. Bydlí tam cvrčci (nejhlasitěji cvrčívají kupodivu v zimě) – blondýni to jsou, bůhví čím se v tom sklepe živí, na slunce nevytáhnou paty – proto ta barva vybledlá – kde se tu vzali, nikdo neví, žijí si v chemické úpravně vody a před lidmi se ukrývají, v dlani se jim nelíbí. Cvrčí tak hlasitě, že přecvrčí i to nejhlasitější čerpadlo. Pobyl jsem chvíli mezi cvrčky a pak se

vrátil s řešením: – Požár stodoly kryté vlnitým plechem, sdělil jsem ďábelskému hádankáři svou verzi. – Zase neuhodl! radoval se Vašík, správnou odpověď však neprozradil. (Zřejmě se obával, že bych ji mohl poslat do časopisu HÁDANKA – KŘÍŽOVKA a vyhrát knihu „Putování Sovětským svazem, zemí přátel nejvěrnějších“.) Zachechtal se a vybafl znovu:

*– Krčí se za střechou pomatenec,
neplechou vyved ho ostrostřelec – co je to?*

– Kominík vyplašený ránou ze vzduchovky, odpověděl jsem mu výstřelem od boku a pak na něj vychrlil, co jsem si vymyslel ve sklepě mezi cvrčky:

*– Mol v lampasu důstojníka,
kol loukotě břeskně zaduj,
vem kruťasu půl pytlíka
lok souchotě vůkol nazuj – co je to?*

Vašík Čáp zalapal po dechu. – To nemyslíš vážně! – Smrtelně, řekl jsem a spustil ještě jednu:

*– Krempa kutá tůká suka
tišin šiška stála kluka
vůkol luka vzala lišku
okuj muka bazilišku – co je to?*

– Tebe mám, Jiříku, rád, řekl mi Vašík Čáp dojatě. – Po šichtě půjdem do hospody, dneska platím já. – *Napas se hladový jelene jetele* – co je to? přijal jsem jeho pozvání.

Jenže na pivo jsme spolu nešli, pan Kovář nám to pokazil. Kýval na mne už z dálky od embéčka a já jsem pak celé odpoledne, až do

pozdního večera seděl v budově U letadla na pohodlné pohovce, za zády dírkovanou stěnu a před sebou pana Kováře a ještě jednoho pana Kováře (oni jsou totiž dva, bratři vyvrhelové). Byl to výslech, při němž – poučen spoustou předchozích – jsem zarytě mlčel, kouřil startky a naslouchal naléhání pánů Kovářů, slibům a výhrůžkám. Na jejich požadavky jsem přistoupit nemohl a brát jejich vyhrožování na lehkou váhu by bylo pošetilé. Jít znovu do vězení se mi ani trochu nechtělo. Báł jsem se a páni Kovářové byli zosobněním mého strachu.

Zachmuřený podporučík pohraniční stráže s kohortou samopalníků nás odváděl podél odjíždějícího vlaku CHOPIN-EXPRES k celnici v nádražní budově. Zavazadla na stůl, všechno vybalit! Jak se zardoval ten nevládný muž, když na dně posledního kufru objevil tři knížky nezvyklého vzhledu. Jako by léta toužil právě po nich. Byly to vzácné knihy, vyťukané na stroji – náklad třicet kusů, podepsané autory: Václavem Havlem a Jiřím Kolářem. Nedivil bych se jeho radosti, kdyby si je mohl ponechat; v knihkupectví takové nesežene. Jenomže tento podporučík pohraniční stráže si je nepřečte a nezařadí do své knihovny (má-li jakou), stejně by jim nerozuměl. Svůj lup odevzdá nadřízeným, ti uloží knížky do trezoru – a tak budou zachovány budoucím pokolením do dob zmoudřelých. – Máte ještě něco nedovoleného? zeptal se výhrůžně. – Všechno leží před váma. Ještě jste se mi nedíval do zadku! odpověděl jsem zpupně. Knih mi bylo líto, ale přišli jsme o víc. Ještě jsem se musel podrobit tělesné prohlídce, na duševní nebyli zařízení. Opisovali si adresy a telefonní čísla z mého notesu, a když byli hotovi, řekli nám, že můžeme pokračovat v cestě. Po poledni jede osobní vlak až do Vídně. Kufrы jsme si směli nechat na celnici pod zámkem.

Vyšli jsme z nádraží do břeclovského rána a byli jsme všichni: Helena, Petr a Helenka plus hlava rodiny. Před námi poslední dopoledne ve vlasti. V zemi, kde jsme se narodili, do školy chodili,

pubertou se prokousali, vystudovali, milovali, děti měli... v zemi, kde jsou hřbitovy s našimi předky. Vyhánějí nás odtud a my jdeme, nemůžeme se dočkat chvíle, kdy to dlouhé dopoledne skončí, až nasedneme a mrňavým rakouským vláčkem-osobáčkem prorazíme drátěný zátaras, až z okna ukážu zneužitým, neužitečným vojáčkům sprosté gesto pravou paží a rukou sevřenou v pěst: – Takeho cypa! jak říkáme my synci z Ostravy.

Hodinu jsme utloukli hledáním hotelu, aby se děti mohly dospát. Až teprve ve třetím, v hotelu SLAVIA se nad námi slitovali poté, co Helena vytáhla pečlivě skrývanou západní valutu.

Pořád jsem očekával poslední, největší a rozhodující čertovinu. Dívali jsme se na svá zavazadla přes sklo zamčených dveří celnice; vydali nám je až těsně před odjezdem. Nastoupili jsme do osobáku – měl otevřené plošiny a dřevěné lavice, takovým jsem jezdíval do Vanovic na prázdniny. Při celní a pasové kontrole nás tentokrát už vynechali. Píšťalka, pan výpravčí s červenou čepicí – a už se jelo. Z Břeclavě k hranicím je to kousek. Poslední kousek Československa, Moravy. Ještě se ale neradujem, ještě tady, v tom vláčku-kolejáčku se značkou ÖBB, ještě chvílku na nás mohou.

A pak se rozevřel plot zvaný železná opona, na krajině se nic nezměnilo, pán Bůh stvořil jenom jeden svět – pro lidi, pro vrabce, pro králíky, pro veškeré tvorstvo. Bylo to, jako když vyskočíte z okna hořícího domu do napjaté plachty – přišli jste o dům, vyvrtli si kotník, ale život je zachráněn. Helenka si začala pískat.

Klacíkem napíchnu největší část horké krasavice – uvnitř je dutá – vyndám ji z vřelé vody a vezmu do hadříku, abych se nespálil, a skalpelem (koupil mi ho můj kamarád Peťka Podhrázký na Bleším trhu pár kroků odtud, v sobotu dopoledne, levně, od ruských pašeráků) seškrabuju změkklé staré lepidlo a odlupuju zpuchýřovaný lak. Původní barvy zazáří – nezničitelné barvy starého porcelánu prošlé ohněm. Nechal bych ten střep tak, dal si ho doma na stůl, posvětil na

něj lampou a zbytek si domýšlel. Třeba bych o něm něco napsal – půl věty, nedopsanou řádku... nebo nic. Musím však vylovit všechny střepy, pečlivě je očistit, ředidlem omýt, znovu slepit, chybějící části vymodelovat z bílé hmoty, nechat uschnout, rány zatmelit, tmel vybrousit jemným smirkovým papírem, dekor domalovat olejovými barvami, pak to přestříkat bezbarvým lakem, odevzdat do krámku šéfce Gretě; ta dílo postaví do vitríny, napíše zákazníkovi ceduličku, že má umění spravené. Zákazník se za pár dnů dostaví s ceduličkou a s penězi, užasne, jak je to krásné, zaplatí, odnese si umění do své vitríny a čeká, až mu zase zežloutne. Pak tu porcelánovou dámu znovu přinese – on sám nebo některý z dědiců – do kytovny umění, aby ji někdo jiný (já ne, kdeže mi bude konec!) vyvařil v zadělávací míse s práškem na praní a znovu slepil dohromady. Neboť umění, Lojzíku, je nesmrtelné.

Na břehu řeky Moravice jsem křísł Karlíka Hodkoviců křemenem do hlavy, až v ní měl tak zvanou d'uru. Krev mu slepila blondáté vlasy, stékala po krku za košili. Křešeme-li dvěma křemeny o sebe, vzniká teplo a smrdí to ohněm, peklem. Jestliže křísłneme řádně, vyskočí jiskra, o což jsme všichni usilovali. Na břeh Moravice navozili spousty kamenů balvanů i drobných oblázků, z nichž mnohé byly křemeny; hodlali regulovat. Seběhlí jsme se všichni, abychom křesali. Chtěl jsem vykřísłnout jiskru jak blesk, největší, nejjasnější a nejsmradlavější ohněm, vždyť jsem byl ze všech kluků nejmenší, abych se nad ně vytáhl nevěda čím jiným. Popadl jsem kámen pro dvě ruce a mršłil jím vši silou o křemenový balvan dole. Kámen křísł o balvan, jiskra však nevyskočila. Křemen se odrazil a udělal Karlíkovi Hodkoviců – seděl poblíž, pilně křesal a usilovně čmuchal ke svým kaménkům – d'uru do hlavy.

– To on, to on! volala všechna děcka (i kluci Bryjovi) a ukazovala na mne, neboť jsem to byl já. Dal jsem se do breku a brečel víc než Karlík s d'urou v hlavě. Kdybych byl býval alespoň tu jiskru vykřísł! Jenže jsem Karlíka Hodkoviců prašł do hlavy zbytečně a červená krev kapala na bílé křemeny.

Už byl nejvyšší čas, abych šel do školy. Nevadí vám, děvčata a chlapci, jak nakládám s časem? Hop sem, hop tam – je to metoda? Smí se to vůbec? Je únosné, Lojzíku, plácát na papír co mi slina přinese na jazyk? Zřejmě toho byla příčinou má neuvěřitelná neobratnost, prokazovaná při dlouhotrvajících fotbalových zápasech na trávníku opavské tržnice (hned proti našemu domu), že jsem se stal umělcem. Pro tuto neohrabanost cíłil jsem se jiný než ostatní, výlučný a horší, s povinností to nějak napravit. Jenomže jak?

Ted' vysedávám u stolu a na papír se mi slétají podivné malinké mušky – jistě se nějak jmenují v latině i v živých jazycích. Některé

mají tykadla dlouhá, jiné zase krátká, křídla vesměs blanitá. Přilétají jenom za letních nocí, za nocí opojných a mne napadají dva způsoby, jak s nimi naložit: cvrknout prstem nebo nechat na pokoji. Dívám se na ně a očekávám chvíli milosti, hodinu duchů. Některé z nich jsou zelené jak mladé listoví, jiné šedivé, tahle je černá a vypadá jako mravenec s křídly – v čas lásky narostou křídla i mravencům.

Přestěhovali jsme se z Hradce do okresního města poté, co otec přestal být prokuristou továrny BRANO – ZAVÍRÁ SAMO, a stal se po dlouhém shánění místa účetním v továrně OSTROJ Opava, výroba důlních strojů a zařízení. Raději bych nikam nevytahoval paty a zůstal někde v koutku zalezlý, ale musel jsem do školy, mezi cizí děcka, je na to i zákon. Jak mně se do té školy nechtělo! Raději bych byl býval zůstal v Hradci s kluky Bryjovými; jenomže tam jsem utrhl ocas ještěrce a praštil Karlíka Hodkoviců kamenem do hlavy.

Ve Vanovicích jsem se setkal s masníkem, barevnou hlínou a s mužem jménem Hrazdíra, jemuž se říkalo Duda.

*– Dudo, Dudo, černé ptáko,
naserem ti do zobáko!*

pokřikovali odvážnější z chlapců, jakmile se Hrazdíra s holí v ruce a se sekercou za povříslem kolem pasu objevil ve vsi. Pokřikovali to stísněnými hrdly, nedalo se ale jinak, museli. Byla to zvyklost, už jejich otcové tak činili a to byl tenkrát Hrazdíra mladší, bez hole a při síle. Ze všeho nejvíc jsme se obávali, že po nás mrskne sekercou; uměl se trefovat znamenitě, vždyť ji nosil stále při sobě a brousil ji, kdykoli se naskytla příležitost – brouskem nebo jen tak o kamenné schodky. Toulal se krajem, přespával v příkopech a pod mosty, za jídlo štípal sedlákům dříví. Byl posledním z toulavých ptáků – snědý, umatlaný a smrdící. Dneska takové zavírají v domovech důchodců, do zamřížovaných psychiatrických léčeben (blázinců)

nebo do vězení; proti jejich životnímu stylu používají paragraf 203, příživnictví. Toulat se krajem a štípat lidem dříví je zločin. Tenkrát ještě, za mého dětství ve Vanovicích, je živil Bůh a milosrdní lidé – nikomu nevadili. Psi na ně štěkali a děti je tupily z povzdálčí.

– Vy berani, vy helvíti! zahulákal Hrazdíra oplátkou (procházel zrovna evangelickou obcí), sekerku však nechal za pasem.

A tak jsme šli s Mirčou (– To je hodné chlapec, říkávala mi babička, – s tím se kamarád, ten homi pěkně zdravít) na mastník za Mlíkárnou, tam byl nejlepší. Narýpali jsme si ho habaděj – byl vlhký a tvárný – a hnáčali z té hnědé hlíny na sluníčku v trávě člověka. Bylo to lepší než kopat na sokolském do balónu, neboť pod rukama nám vznikalo cosi nového, co tu předtím nebylo, krása, která po nás na věky zůstane, je-li umění nesmrtelné. A když jsme byli hotovi, žasli jsme nad svou šikovností – mělo to nos a oči a bradu a velmi šišatou hlavu. – Vepadá to jak Duda, zaradoval se Mirča a já mu uvěřil. Bez jasného, předem stanoveného záměru jsme se pustili do díla, a když bylo hotovo, pojmenovali jsme je, čímž bylo dovršeno.

A bylo poledne, čas oběda, čas poledního slunce na vrcholu denní cesty. Sotva dojedení jsme oba přiběhli kochat se ještě a ještě společným dílem. Jenomže Hrazdírova hlava v poledním prázdninovém žáru popraskala a naše umění se obrátilo v prach.

Mirča to byl, kdo mne přivedl k nalezišti barevné hlíny – červené, bílé, žluté, šedé do modra a skoro černé. Bylo to tam, kde za Hitlera lámali kámen na stavbu nedodělané autostrády, u malinkého jezírka pod stěnou z pískovce, mezi borovicemi stejně starými jak mír. Nevěděli jsme zpočátku, co si počít s barevnou hlínou, ale pak jsme na to přišli. Rozředenými hlinkami jsme natřeli králíkům králíkárnou – červeně, bíle, žlutě, šedě a skoro černě. Když to můžou mít včely, proč ne králíci. Ještě jedno překvapení jsme babičce připravili v prasečím chlívku a vytratil se za naším kamarádem Slávkem zvaným Huspa do hospody. V hospodě bylo dobře, jenže babička to ráda neviděla. Slávkův otec měl fousy jako mušketýr a pochopení

pro klukovské nápady. Jenom Mášu, kobyliku osvoboditelku, kterou koupil od našeho učedníka Richarda za hrnec sádla a láhev zelené kořalky (orat ba i vláčet se už naučila, velké potěšení jí to však nedělalo), tu bílou kobyliku nám půjčit nechtěl. Museli jsme ji ukrást z maštale za jeho zády.

Už jste, děvčata a chlapci, jeli na koni? Nemyslím koníka v Prátru, u huby vedeného prohnáním mužem, ani strakatého ponyho od komediantů potřásajícího hlavou a trousícího kobližky do pilin. Koně myslím válečného, jak pádí krajinou a přeskakuje meze, po strništích a brambořišti uhání, lesní cestou a úhorem, úvozem s chytlavými křovisky se žene a po čáře horizontu jak v poetickém filmu Františka Vlácil, bez sedla, otěže z provazu – držet se raději hřívy a nohy v okopaných teniskách svírat kolem koňova těla, výskat hlasitě do větru, rozjívenou, radostnou tváří rozrážet vzduch, který je zhoustlý rychlostí a hladí drsně, slzy vhání do očí. – Rychleji, Mášo, ještě, ještě! – A pak se svalit do trávy pod skřivany, žvýkat měkký konec stébla psárky, týden pak chodit námořnickým krokem, jouvej, jouvej, to to bolí v rozkroku a ve stehnech. Tak se jezdí na koni!

A hořelo. Stodola v Kapoňatech chytla vprostřed žní. Stréček Kavanů – majitel páru kočárových šimlů, který nás vozíval v zimě na saních zachumlané v houni od vlaku – rozrazil dveře hasičárny, neboť byl první a zároveň velitel – tak to má být. Kopal jsem zrovna do kamínků na silnici a domů se mi nechtělo, čekalo mě tam slíznout si pomalovanou králíkárnou a prase – artefakt. Takže jsem byl svědkem události a jediný ze všech viděl, jak velitel hasičů přicválal na šimlu s chomoutem, postraňky vlácel za sebou; seskočil a koni dal svobodu, kamenem urazil visací zámek na vratech zbrojnice, vtrhl dovnitř a hned byl venku se stříbřitou helmou na hlavě (měla zlatý velitelský hřeben – takové se už nenosí), trubku v ruce roze-

chvělé vzrušením. Přiložil náústek na dychtivé rty a vyloudil jakési zaprdění. Ale pak se uklidnil a zadul krásné: – Hó-říí! – Bylo je slyšet všude, i v těch nejvzdálenějších polích. A už tu byli, už přibíhali, na motorkách přijížděli, prásk s nimi do prachu a dovnitř, vždyť v Kapónatech hoří stodola! Nastartovali pragovku Erenu, připojili novou motorovou stříkačku, naskákali na korbu a jeli, na nikoho se nečeká, ještě za jízdy k nim přiskakovali další. S vytrubováním uháněli k Šebetovu a mne s sebou nevzali. Viděl jsem v dálce plameny a kouř, jako by si kluci dělali ohýnek a přikládali trochu víc, ale to bylo dálkou, mámením.

Šel bych tam pěšky, jenže jsem musel domů, slíznout si, co jsme provedli s prasetem. Babička už je do čista umyla od barevných hliněk, už se ani trošku nepodobalo Inčučunovi, náčelníkovi Apačů na válečné stezce. Musel jsem rejžákem vydrhnout králíkárnou, neboť babiččini králíci byli spořádaná zvířata, žádné ulítané včely. Není snadné býti umělcem.

Minulou neděli po poledni jsme se vrátili z egyptské výstavy – z Káhiry ji přivezli do střední Evropy a jaké štěstí, nebyla to výstava naučná, žádné mumie a balzamované kočky, jenom umění tam bylo, Lojzíku: sochy, reliéfy, stély, nástěnné malby (ty na fotografiích firmy KODAK, velikost jedna ku jedné), užité umění – žula, vápenec, břidlice, dřevo, fajáns, sklo, bronz, zlato a drahé kamení. Vyprávěli jsme si s Helenou večer v posteli (nejsme znalci egyptologové, dynastie se nám pletou) o tom, jak jsme byli osloveni. Vždyť je to umění zobrazující bohy, bohům určené, z hrobů ukradené. Bohové ve zkamenělých pózách, těžcí a nehybní, s mírným úsměvem i bez úsměvu, věční. Bohové osamělí i v párech: žena-bohyně se *vždycky* a záměrně dotýká rukou muže-boha, aby tak naznačila vzájemnost a její nezbytí (v životě bohů i lidí). Někteří stojí, nikam nespěchají, většina jich sedí, aby zdůraznili klid věčnosti. To nevymyslel jeden nápaditý kumštýř. Po staletí čiperné a vědoucí mozky, Bohem

požehnané ruce vytvořily řád; neboť egyptští umělci neprahli po osobitosti a originalitě, směřovali výš, pokorně sloužili univerzální dokonalosti, až k ní dospěli a sáhli si na Boha.

Mělký reliéf stél vyrýpali do vápence, jemuž ponechali strukturu živého kamene – žádné vybrušování k hladkosti bez poskvrnky, bez hrbolku a prolákliny – vrypy v sobě nesou rozechvělý pohyb lidské ruky, zápolící se vzdorným kamenem, ale duch není násilník, nepere se, respektuje materiál, zanechává v něm svoji stopu citlivě, dochází tu ke sbratření ducha a hmoty, k harmonické vzájemnosti. Na počátku byl kámen mrtvý, mlčel o svém původu, účelu, o své historii. Pojednaný lidskou rukou se stal prostředníkem sdělení o stavu světa v okamžiku vrypu, vyznáním víry, důkazem nesmrtnosti, věčnosti.

– A teď si představ, že nad tím stála pyramida, řekla Helena, – útvar, jaký v přírodě nenajdeš. Naprostá abstrakce, produkt intelektu, nevidaný, vymyšlený hlavou a vypočítaný geometrický útvar. A navíc hrobeček. – Seděli jsme v posteli pravoúhle, opření o pelest. Helenina ruka se dotýkala mého ramene; teď bychom měli zkamenět do černé žuly.

Jsme vylupovači hrobů a všemu, všemu bychom chtěli rozumět, všechno si vysvětlit – po svém. Nesnášíme záhady. Jak to jen mohli postavit, vždyť neměli jeřáb? Štáráme se v pyramidě a nevidíme ji. Ptáme se proč, nač, jakým způsobem, než bychom se jen tak divili. Je to snad hanba nevědět? Holedbáme se televizory a lety do Vesmíru, atomovkou a všelijakými zpohodlňovadly každodennosti – autem, splachovacím záchodem, pračkou, antikoncepcí, lyžařskými vleky, bundou na zip, elektronickým psacím strojem – stejně nevíme, proč to funguje. A jak rádi bychom, aby i po nás něco zůstalo: vytesat myšlenku originální, novou – do kamene, kámen do hrobu zazdít s poselstvím: – *Stojím na verandě a dívám se dolů. Slunce svítí a pan Šrajger váží auto uhlí. Je mi úzko a nevím proč. Jsem ještě malý kluk a vím toho málo. Až budu velký, všechno se dozvím.* Podepsán Jiří

Bárta, 3. A, 7. října 1951. – Všechno! O kolik víc, Jiříku Bárto, budeš vědět, o kolik? Je mi 43 let, dívám se z balkónu, slunce svítí a mně je úzko, nevím proč. Jsem dospělý muž a moc toho nevím. Než umřu, zmoudřím snad? Podepsán Jiří Bárta, host na Zemi.

– Tak, a teď budeme spát, rozhodla Helena a přestala být sedící bohyní. Naše těla se dotýkala těsně, dvě biologické substance se proluly – voda a tkáň, pomíjivé přírodní organismy, žádná myšlenka hodná tesání do nesmrtelné žuly. A bylo to krásné, krásnější než tisíc faraónů, než umění celého lidstva.

První třídu a kus druhé jsem měl za sebou v Hradci u Opavy. I první střety s autoritami. Škola byla daleko a svěhlavého chlapce mnohdy nebavilo chvátat s houfem děcek z tovární čtvrti přes celé městečko až nahoru k zámku. Brodil se spadáným listím v příkopech a závěsemi sněhu, vlekl se bez času, pak stezkou drobných bodláků kolem vily MARIA – těch ptačích peříček, oblých kamenů a roztodivných brouků co potkal na cestě za vzděláním, než se vyškrábal do kopce se školou. Nestihl zazvonění, zas přišel pozdě. Zas musel klečet na stupínku pod obrazem pana prezidenta dr. Edvarda Beneše. Proč? – Protože se touláš, Jiříku, opět jsi přišel pozdě! – Jednou na jaře, při návštěvě pana (soudruha dosud ne) školního inspektora, vypustil chrousta z krabičky – mělo to úspěch, všichni koukali, i pan inspektor, a stupínek byl obzvlášť tvrdý, což přispívalo k rychlejšímu pochopení chodu světa.

Pak jsme se přestěhovali z Hradce u Opavy do Opavy, okresního města, a na otcovo místo nastoupil soudruh komunista. Ještě, že neměli tušení o otcových záměrech stát se podnikatelem, dát se k třídnímu nepříteli, ke kapitalistům. To by se s prostým vyhazovem nebyli spokojili. Kdyby to šlo, raději bych zůstal v Hradci a vyráběl v krásné zahradě útulné přibytky broukům, raději bych klekával na stupínku. Jenže na místě dr. Edvarda Beneše už visel Klement Gottwald, truhlář a žurnalista, který zvítězil. Otce pak vyhnali

i z krásného bytu a ze zahrady u řeky Moravice s námi se všemi; jenom na Máňu nemohli, ta už byla vdaná za osvoboditele Vasila, ta už nebyla naše.

– Všiml sis, Lojzíku, že se tahle knížka jmenuje *Kytovna umění*? To je, co! Slepovat cosi dohromady, pokoušet se dát do původního stavu pokažené a nesourodou hmotou zapatlávat díry po ztraceném, kaširovat, vyspravovat, co jsme sami nepokazili, nerozmlátili, neulomili tomu ručičky, nýbrž někdo jiný: nešika, kazisvět, okolnosti nepřiznivé, historie. A kdoví, zda i my na tom nemáme podíl. Pouštíme se na tenký led a kamarád Rudyk, v dobré vůli učinit nám potěšení, dá do pohybu sáňky, na nichž sedíme a netušíme. Sáňky se rozjedou, pádí, blíží se propasti a jenom štěstí zvané klika nás může zachránit. Lákají nás dálky, hlubiny, nebezpečí, jež nedokážem docenit. Balancujeme nad propastmi – barevné paraplíčko v ruce – předvádíme se davům očekávající potlesk. Artisti, exhibicionisti, umělci... Když je pak dílo hotové, polední slunce rozpuká hliněnou tvář tuláka Hrazdíry, naši podobu. Sami sebe lepíme, kytujeme pod sluncem (máme-li sílu), aby naše existence zůstala pohromadě – dnes, zítra, dokud je to jen možné.

Do školy se šlo doleva, kolem domu s firmou ALFONS KROPP – VÝROBA ROLET; jejich dědeček měl křivé nohy od chození s kopistí kolem díže, byl pekař. Když umřel, povídalo se – hlavně paní Fajkusová to říkala, a ta věděla všechno, protože v jednom kuse poslouchala rozhlas ze zahraničí – že se na smrtelné posteli přiznal, aby ulehčil svědomí, aby mohl umřít, k vraždě. Zabil svou milou, když mu bylo dvacet, rozčtvrtil ji a spálil v pekařské peci; kostička nezůstala, na popel ji spálil a pak tam pekl chleba, rohlíky a housky, než mu komunisti pekárnu znárodnili. Celý život chodil na křivých nohou se svým svědomím, až do osmdesáti pěti. A když to ze sebe vyklopil, umřel lehce – říkala paní Fajkusová.

Ani trochu mě to do školy v Opavě netáhlo, jako bych tušil. Miloval jsem věci známé a všeho nového se obával: nových šatů, nových jídel, nových měst, nových lidí i nových škol. Ale muselo to být.

*– Zrzi, zrzi, co tě mrzí; ta zrzavá palice,
podívej se do zrcadla, vypadáš jak opice!*

řekl mi o přestávce jeden z nových spolužáků, Arnošt Sieber. Zachmuřil jsem se a nevěděl, co s ním, s chlapcem nevýrazným, neráčkoval ani brýle nenosil. Cestou ze školy mi ta slova bzučela v hlavě, domů jsem si je přinesl, provázela mne celým dětstvím, těžko jsem si na ně zvykal. A to už jsem na sobě neměl sametový kabátek, bílé podkolenky ani čepičku-blbečka, nýbrž řádné manšestrové pumpky jako kdokoli jiný.

– Běž se trochu proběhnout, doporučila mi maminka a já jsem pochopil, že to věčně odkládat nemohu, že to nejde celé dětství zůstat zalezlý v bytě a vycházet jenom na verandu pozorovat, jak pan Šrajer váží auta s uhlím, psát o tom záznamy. Kaštany padaly a děvčata visela hlavou dolů, zaháknutá pod kolena na klepadlech koberců. Těch jsem se tenkrát ještě tolik neobával, zato kluků. Proplížil jsem se kolem holek podél domu k železné brance do ulice, ještě jsem ji neotevřel a už tu stáli. Dva byli. Břeťa Bureš a jeho mladší bratr Luboš. Jeden s hlavou kulatou jak míč, druhý oválný; a přece to byli bratři. Zatvářil jsem se co nejpřívětivěji, abych si je naklonil – bez odezvy. Pozorovali jsme se beze slov skrz mříže, byl jsem sám a nejistý, přesto ale muž, nemohl jsem se otočit a utéci. Stáli jsme proti sobě, mezi námi branka. Bratři na sebe pohlédli, zatvářili se ďábelsky; ten prcek se šišatou hlavou vydal chrčivý zvuk a naplnil si ústa zevnitř, jazykem hmotu zpracoval, zvolna, jako by měl času habaděj, zaklonil se – pořád jsem ještě netušil, co má za lubem – a plivl mi do obličeje. Radostně se zasmáli a odcouvali. – Zrzi, zrzi, co tě mrzí..., skandovali si do kroku. Setřel jsem

pohanu rukávem a vrátil se domů, den byl už tak dost bohatý na zážitky. Umyl jsem si obličej bez říkání, z vlastního rozhodnutí.

Až teprve v osobním vlaku, když prorazil zeď mezi dvěma světy, až za plotem, popadla mne starost, co teď. Kde budeme spát – moji tři lidé a já, s třemi kufry a jednou taškou, s pětistovkou šilinků (kolik je to vlastně peněz?). Co když mi zase někdo plivne do tváře, až vystoupím z vláčku Břeclav – Vídeň, Severní nádraží? Eh co, před zraky svých dětí utřu si hubu rukávem a pak se umyju v řece Dunaji, vody je tam dost, a nikdo nic nepozná.

Dobře to dopadlo, Lojzík, spali jsme v postelích čerstvě povlečených pod reprodukcí Rembrandtova obrazu DER KÜNSTLER UND SEINE GATTIN SASKIA, čistě vykoupání. Teď tady spolu v ulici Řetězového mostu 15 kytujeme umění žehrajíce na šéfa Viktora Hratze, když nám zaplatí za týdenní uměleckou nádeničinu nekrytým šekem.

Potupnými říkankami se kluci posmívají neznámému, vetřelci ve svých lovištích, projevující přitom mimořádný talent zasáhnout Achillovu patu. Když pak bratři Burešové a ostatní kluci z ulice pochopili, že tam zůstanu, že mě vystrnadit nemohou, že tam bydlím a jmenuju se Jiřík Bárta, barvu vlasů že jsem si nevybral, abych je dráždil, přijali mě do smečky a přizvali ke kopání do míče.

O fotbale raději nemluvit. Těch kilometrů co jsem naběhal v tržnici po trávníku! Ačkoli byl balón mým majetkem (otec sokol by měl rád ze svého nemotory sportovce), vždycky mi někdo zabránil v kopnutí. Milostivě mi však dovolovali brodit se pro zakopnutý míč pivovarskou strouhou. Přesto jsem – i když vášnivě nerad – hrál tu hru s ostatními, neboť, ač krutě přijat a ostýchavý, miloval jsem své kamarády, tu smečku kluků v teplákách, šťasten v houfu mláďat svého živočišného druhu. Zmáčený vykopl jsem – poněkud křivě sice a ne moc vysoko – ten ze strouhy vylovený míč, který bez tlupy

lidí není ničím (přesto, že má duši), a jenom nakopáván mnohými nabude na významu, dostane se mu smyslu.

Občas se stane, že někoho kopnete do holeně v zápalu hry, až se svalí a začne skučet bolestí. Nebo ho křísnete křemenem do hlavy, děvčata a chlapci, když chcete vykřísnout největší jiskru, když chcete zvítězit. Co s tím? Jako by krev vytryskla vám, jako by stékala za vaši košili. Omluvit se? Poprosit za odpuštění? Zaplakat? Čím a jak se kytuje bolest námi způsobená?

Peníze bývají v pátek a nechají na sebe čekat. Zpočátku bývaly v poledne, teď přicházejí až ve čtyři nebo ještě později, to bývám nervózní, už bych je chtěl mít v kapse, pelášil bych domů a dal je Heleně jak lovec skoleného jelena. Nejlepší jsou dvě tisícovky vcelku, hotové peníze, mohou být třeba ošoupané. Přináší nám je šéf Viktor Hratz, rodák z Prahy. Ve tváři mívá trpký úsměv člověka, jemuž ukrájí z těla. Vždyť nám dává naše ze svého a raději by nedal. Peněženku má se spoustou přihrádek, jakou mívají číšníci, a vytahuje z ní peníze zvolna, pak je dlouze mne mezi prsty – jestli nejsou slepené, aby se nepředal – chvíli je pevně svírá a ve mně to cuká. Skočil bych po něm, kdyby se rozhodl vrátit peníze do šrajtofle, a vyrval mu je z rukou. Konečně doprovodí gesto dobrotivého obdarovatele slovem – bitte, já poděkuju, ledabyly hrábnu po bankovkách a pohodím je mezi umění, krabice s lepidly a mezi barvy na pracovním stole. Jakmile chleboďárce vytáhne paty a mne nikdo nepozoruje, pečlivě spočítám obě bankovky, promnu je mezi prsty, není-li tam ještě jedna přilepená. Není. Dosud nikdy nebyla.

Ještě nevíš, Lojzíku, jak jsem přišel k Heleně. Před ní jsem měl spoustu lásek, jenže ty o mém vztahu nevěděly. Jak jim to sdělit? Chodil jsem ulicemi a miloval všechny krásné a krásných bývá dost ve městech raného mládí. Pokusy o vyznání byly nesrozumitelné, šifrované a dívky nehodné takových vyznání, nechápavé, tupé. Přesto ale krásné a žádoucí v širokých sukních druhé poloviny padesátých let, se spodničkami ušitými z okenních sítí proti mouchám, na jehlových podpatcích klapaly Opavou, zvedaly nožky v rytmu znovuzrozeného charlestonu a líbaly se s jinými sekáči. Jiřík Bárta pak skučel do polštáře svá nenaplnění, potil veršíky – akrostichy na jména nejkrásnějších nehodných, vdechoval vůni růží a karafiátů

za letních nocí bezesných, bloumal podél řeky s věrným přítelem a rozumoval o smyslu bytí, zatímco přítel – vysoký a zralý – líčil své sexuální zážitky s vychovatelkou v internátě odborného učiliště pro automechaniky do všech podrobností. Vůbec vám nezávidím, děvčata a chlapci, to mládí, plné nevinnosti a rozdychtěnou tvář, tělo v rozpuku. Když bylo nejhůř, v hodině dvanácté, zjevila se Helena a mám ji dodneška. Občas si spolu – stárnoucí blázni – hrajeme na egyptské krále.

V šuplíku s fotografiemi mám obrázek kudrnatého chlapečka. Stojí za drátěným plotem a brečí. Škodolibý fotograf ho sejmul pohotově zrovna ve chvíli neštěstí, s tvářičkou zkřivenou žalem a mokrou slzami, aby dospělí při pohledu na fotografii mohli říkat: – Chudáček malej, jak je nešťastnej, s úsměvem, nebrat ho vážně, jeho žal, vždyť je tak roztomilý. Zřejmě mu nedali, co si umanol. Člověk by toho chtěl! I když je dospělý a ví, že mnohé nelze.

Slávka z hospody zvaného Huspa napadlo, že bychom měli u nich v zahradě za stodolou vybudovat podzemní bunkr s krycím názvem LEV – systém spletitých chodeb přikrytých prkny zasypanými vyhrabanou zeminou; tam budeme kouřit a dopíjet zbytky z hospodských lahví, hrát karty a někdy trošku bojovat. Jeho otec neměl námitky, část zahrady za stodolou byla rozhrabaná drůbeží, tráva tam nerostla – o dalších záměrech, o vlastním účelu stavby jsme se v zájmu utajení nezmínili.

Vrhli jsme se do práce a nezdržovali se vyměřováním a plánováním. Jakmile se rozkřiklo po vsi, na čem že pracujeme, přicházeli další s nástroji a nikým nepobízení ani neomezováni pustili se do díla. Každá ruka byla vítaná. Chodby jsme kopali úzké, aby do nich nemohl vniknout vetřelec – opilec Franta Kopeček. (Do Kopečka voda neteče, prohlašoval a lil do sebe pivo a kořalku.) Už nám pokazil jedno společné dílo – chaloupku z kůlů a z vrátek od kozích

chlívků vystavěnou o kus dál v zahradě; vymočil se v ní na podlahu a pozvracel stůl. Rozebrali jsme tedy znesvěcenou boudu a kozích vrátek použili jako stropů pro bunkr LEV s chodbami spletíty, v nichž by se Franta Kopeček musel plížit plazením, zabloudil by bezpochyb a umřel žízni. Labyrint rostl utěšeně, šířil se, větvil a byla v něm tma. Přinášeli jsme z domovů svíčky, lucerny zpod vozů a petrolejky ze stolů, abychom si v našem bunkru LVOVI posvítili a smrad ze špačků spalovaných v kaštanových dýmkách přebili pachem petroleje a stearínu. V podzemních doupatech jsme pak mazali duráka obehnanými kartami z hospody a rozprávěli o lítých bojích, které nás čekají. To byly chvíle odpočinku a netrvaly dlouho, vzápětí jsme se znovu vrhali do práce, neboť účelem díla bylo dílo samo. A nebylo tu nikoho, kdo by se ujal vedení. Zaujat procesem tvoření uskutečňoval každý z nás svůj osobní, osobitý, svérázný záměr; prostoru rozhrabaného slepicemi za stodolou bylo dost pro všechny. Každý z nás byl si pilným dělníkem i nápaditým architektem. Než přišel Bogo.

Bogo byl ze všech největší a nejsilnější, plival škvírou mezi předními zuby a ve škole už dvakrát propadl. Jakmile se mu doneslo, že za hospodskou stodolou děláme dílo, přišel, rozkročil se, plivl škvírou mezi zuby a zařval: – Všece ke mně! – Odložili jsme nástroje a shromáždili se kolem panovačného hlasu v očekávání. Zblbnout jsme se nechali samozvanou autoritou, opustili dílo, aniž bychom uvažovali, shromáždili se kolem něj, abychom vyslechli slova. A slova zněla: – Děláte to špatně. To se mosi jináč, řekl Bogo a pustil se do řízení stavby našeho bunkru LVA. Rýpal patou v hlíně svou představu, plival škvírou mezi zuby: – Tadema povede hlavní chodba, semká vedléši. Te vekopeš diro metr padesát do hlóbkce a te přeneseš z domo prkýnka na zakreti, váš tatik jich má na dvorko dost. Všecko zasepat, začne se znova a pořádně.

– To si enom mesliš, řekl Mirča a obrátil se na mne, – že? – Sám si to kopé! přidal jsem se. A šli jsme. Ostatní kluci zůstali; bylo jim líto

opustit dílo, mnozí uvěřili, že největší a nejsilnější kluk z Vanovic má pravdu, jiní zůstali ze strachu z Bogových pěstí. Náš kamarád Huspa taky zůstal, byla to jejich zahrada a on tam chtěl mít bunkr LEV; nikdo z celých Vanovic něco tak velkolepého na zahradě neměl, nikomu by to otec nedovolil. Samozřejmě by Boga nejraději vyhnal – jenže jak? Posbírali jsme své nářadí – Mirča a já – svoje lampičky ještě svítící a šli, prozpěvující naši tajnou píseň:

*– Lasra baba templo za, valakej vouhla.
Ralasiutí delpr nouzele voutra...,*

ani jsme se nerozloučili.

Můj kamarád Pet'ka Podhrázký ve Vídni dočetl až sem, ubalil si cigaretku a vyfoukl do vzduchu své mínění: – No jo, dobrý, jenom jsem zvědav, kam to dokopneš – to si neumím představit. A že se furt babráš v tom dětství... – Je čtenářem pilným a jediný mi tahá papíry ze stroje ještě teplé. Měl bych ho za to milovat, ale nemohu – málo chválí. Má rád v knihách moudré věty, které se dají citovat a takovou v mých spisech nenašel ani jednu. Sám nevím, Pet'ko, kam to dokopnu. Snad bych měl jednou napsat knížku, o níž by se dalo říct: – Ba, ba, je to tak... – Jenže, jenže, ono je to jinak. Život je uzavřený až smrtí, práce nedodělaná, popelník plný vajglů, na stole nepořádek. Po smrti napsaná knížka by byla moudrá dost, ba, ba, po smrti se však nenapíše. Kdo řekne poslední slovo? Babráš se v dětství, neboť je důležité a uzavřené – stačí hrábnout a vylovit.

Na tenký led jsem se pustil zkoušeje sepsat pravdu o životě, aniž bych viděl konec. Bude to torzo. Kůň pádí bez otěží, kdo ho zastaví! Zaryje přední kopyta do drnů a já mu letím přes hlavu, hubou do krtince. Všecek vyprahlý zůstanu trčet na místě, nevím jak dál, kopu do nábytku, tluču pěstmi do zdi. Hraju si na vodopád a přitom čekám za stavidlem v úzkosti, zda se někdy nasbírá dost

vody, přičurávám svou trošku a hlína je rozpukaná, saje. Nejlíp s tím praštit a jít do hospody.

Byly prázdniny, nejposlednější z posledních – 1963, měl jsem mít už v květnu po promocích, jenže jsem neměl. Chyběla mi státnice z nemilované vědy historie, opravný termín začátkem října. Od řádné zkoušky jsem vylítl snadno a s lehkým srdcem, neboť to bylo vylítnutí záměrné. Abych nemusel na vojnu zrovna v tom roce 1963. Když nemám dokončené studium, abych získal odklad, užil si žactva na základní devítileté škole v Dolním Benešově a hlavně Heleny abych si užil – uhnal jsem ji, už jsem ji měl, už mi patřila; a místo nám přidělili na stejné škole.

A tak jsem si došel pro klíč, popadl Helenu za ruku a poprosil otce, aby nás tam odvezl v bleděmodrém dvoutaktu s honosným názvem WARTBURG se všemi konzervami. – Zavezu, co bych neza-
vezl, ale vezmeš si s sebou chytré knihy a budeš se tam učit, abys byl na podzim promovaným a já mohl mít z tebe radost, souhlasil otec, už dávno účetní v národním podniku OSTROJ, výroba důlních strojů a zařízení.

Napsal jsem pak o týdnu s Helenou velmi špatnou povídku; proto byla Špatná, že jsem ji napsal hned vzápětí, ještě před nastoupením do mimořádného vlaku, ještě ulepený potem z parného léta – ani řeka Moravice ho nedokázala omýt. Tehdy jsem ještě býval malířem obrazů malovaných olejovými barvami na papundekl, ba i plátno. A tak jsem vymaloval srub z jedlových kmenů na mýtině ve svahu: kůra živých stromů i kůra kmenů srubových byla jedlově šedá a motýli bělásci se třepotali vůkol; pod srubem tekla Moravice, řeka mého dětství. Až v ní zas jednou smočím kotníky, až budu moci z Vídně nebo odkudkoli k Moravici, dobře bude na světě.

Co jsme tam dělali, Lojzíku, celý týden sami? To jsem vrazil do špatné povídky, roztrhal ji a vyhodil. Ani jsme nesnědli všechny konzervy, ani všechny maliny v okolí, jedinou knihu jsem neotevřel.

Dřevo srubu praskalo horkem, a když jsme křičeli rozkoší, nikdo nebyl poblíž, aby nás slyšel. Poznávali jsme svá těla vzájemně – ráno, dopoledne, odpoledne, večer a v noci, bez konce. Horký pot čvachtal na kůži, promáčel lůžko, mýtinu i zvalené maliní, prosákl do země a napojil prameny tak, že tryskaly na každém kroku a hledaly si cestičky k řece, valily se ze stráně s hlomozem, voda v řece se vzdula a zeslaněla, vylila se z břehů, rozlila po kraji a zničila úrodu v celém údolí. Pot našeho milování byl toho příčinou. Týden jsme strávili vrostlí do sebe, jako před koncem světa, jakoby poprvé, jakoby naposledy. Napiš pak o tom kloudnou povídku!

Na konci týdne s těly rozdrásanými maliním a vzájemnými nehty zahrabali jsme prázdné plechovky od konzerv a s nečtenými knihami v ranci vyčkali, až klesne hladina vzdutých vod. Byly to chvíle loučení. Na týden? Do konce prázdnin? Na věčnost? Víte snad, děvčata a chlapci, co bude zítra?

A doma, u rodičů, musel jsem se shýbnout ve dveřích, jak jsem za týden vyrostl – otevřel jsem dveře a do bytu vstoupil chlap. Otec seděl za psacím stolem pod bronzovým reliéfem dr. Miroslava Tyrše, zakladatele Sokolstva, a účtoval si z pilnosti. Praštil jsem rancem naučných knih a usmál se kolem celého obličeje s vědomím, že veškerá moudrost světa, celá historie lidstva mi může být ukradená. Vím své: abychom vyžráli nad nástrahami světa, je nutno milovat a být předmětem lásky. Co se nám pak může přihodit?

– Moc se nesměj, řekl mi otec věčně, – mám pro tebe dvě zprávy. Nejdřív tu lepší, že jo? Patrně si nějaký čásek odpočineš od věd a nebudeš mít čas na všelijaké ty Přemyslovce a dobu temna.

– To po nás ani tak moc nechťejí, nepřestal jsem být ani na chvíli spokojený sám se sebou, – jim jde hlavně o vztahy k výrobním prostředkům a o revoluční hnutí mas. Kubata dal hlavu za blata, Kozina a tak podobně. A co ta druhá zpráva? Nenapínej!

– Že nebudeš moci ještě nějaký čásek vtluukat dětičkám ve škole do hlav to, co sám neumíš, řekl otec bez špetky účasti a přisunul

mi pod nos kus papíru, na němž nejtučněji byla vytištěna slova POVOLÁVACÍ ROZKAZ.

– Dva roky..., típl jsem staženým hrdélkem a byl docela malý, nejmenší. – Neber to tragicky, vojna z tebe udělá chlapa, vzhlédl otec od cifer. – Vždyť chlap už jsem, chtěl jsem říct, ale hláška ze mne nevyšla. Vody se zvedly, kalné a páchnoucí, celý svět pod nimi zmizel. Vždyť se zalknu, utopím v té močůvce! Vdechl jsem opatrně a zjistil, že i sračky můžem dýchat, když musíme. Nástup 1. srpna, povolávací rozkaz platí zároveň jako jízdenka do místa určení – jedním směrem.

Jednoho dne mne a mého kamaráda Emanu Šindlera propustili z vězení. Jeli jsme vlakem z Plzně přes Prahu do Ostravy a naše zátylky do půli hlav byly důkladně ostříhané. Jet z vězení domů je tím nejkrásnějším ze všeho, co znám. Zkuste si to. Je to nové narození při plném vědomí. Je to lepší než projet železnou oponou do neznáma. Vraceli jsme se domů. U stánku jsme si koupili placatou láhev s málem rumu a ledva jsme na ni pohlédli, byli jsme opilí. Věděli jsme, že ač propuštění z vězení, nejsme na svobodě, že se vracíme do každodenní reality pokažené společnosti, v níž (když nejste maličcí a nenápadní, když zlobíte a neposloucháte) vás kdykoli, děvčata a chlapci, mohou zavřít; ani krást nemusíte. Z věznice nás vypustili do ohrady bedlivě střežené, z níž není úniku. Ty chvilky ve vlaku s hubenou lahvinkou rumu od úst k ústům jsme si však vychutnali – byly to chvilky svobody, jakou chceme, chvilky nezkaleného štěstí. Zítřek má svých starostí dost. Na ostravském nádraží už na nás čekají vítací náruče.

V Pardubicích přistoupil tatínek se zlobivým čiperou, stále se na ledacos vyptávajícím. A tak jsme mu to řekli – aby měl zážitek, abychom poučili dítě (oba bývalí učitelé) – odkudže se to vracíme. Chlapeček přestal zlobit a prohlížel si nás zevrubně – měřil si naše nosy a uši, oděvy zkoumal, aby pak mohl vyprávět svým kamará-

dům, že na trati Praha – Česká Třebová – Ostrava – Košice jel v kupé s propuštěnými zločinci. Třeba bude mít v budoucnu pro našince pochopení, vždyť jsme se všemožně snažili získat jeho přízeň; pro radost jsme mu bučeli, kokrhali a štěkali, opilí svobodou a koly vlaku. Chlapeček se zalykal smíchy. – Ještě, ještě, vykřikoval. – Až budu velikej, slíbil nám v Chocni při vystupování, – taky puđu do vězení. – To bys musel být hodnější a jíst bez řečí polívku! volali jsme za ním z okna a mávali a mávali ještě, vlak už byl ve tmě a my se obávali, aby nevykolejil, než přijede do Ostravy.

Helena je taková čekací. Občas někam zmizím, aniž bych si to umanol. Raději bych dřepěl u ní a sahal jí na břicho, jak se Helenka vyvíjí, jestli už kope, jak je čiperná. A pak s kytkou, v prosinci těžce sehnanou, bych se dobýval do porodnice: – Už? – Ještě ne, pane Bárta, odpovídaly by sestřičky v čepcích, otrávené, že otravuju, ledva ji tam přivezli.

Když se Helenka narodila, jediný mužský v domě byl Petr; ruce v kapsách a proluku po mlíčňáku v horní řadě zubů, frekventant posledního ročníku mateřské školky. Vyndal ruce z kapes a popadl kytku – koupila ji babička, ta sežene všechno. Telegram do vězení přišel s notným zpožděním.

A šli jsme pryč s písni na rtech – Mirča a já – do opuštěného lomu s hlínou všelijak zbarvenou, narýpali si z každé barvy hroudu, svlékli šaty a pomalovali si těla, stali se Inčučuny, náčelníky Apačů. – Vájúúúva! vrhli se do vody malinkého jezírka a očištění řekli si, že vybudujeme svůj bunkr; lepší, bez prkýnek, hlubší a schovanější, s krycím názvem TYGR. A žádný Bogo nám ho neukradne. Hvízdli jsme na kamaráda Dlouhé Bidlo, aby šel s náma, a vydali se za Mlíkárnou do nalezišť hlíny masníku. Pustili jsme se do práce. Usilovně, radostně a lehce jsme se vkusovali do jílového svahu, až jsme v něm zmizeli.

O přestávkách znavení prací vycházeli jsme do slunce, stoupali si k plotu zahrádky pana Čuhéla – jediný v celých Vanovicích mluvil spisovně a snad to byl jediný člověk na světě, který chytal vitamíny do pramenité vody v láhvi od piva. Vystavoval láhev s vodou prudkému polednímu slunci u víře, že vitamíny ze slunce proskáčou zeleným sklem dovnitř. Pak tou zteplalou břečkou zapíjel okurky hnojené výhradně lidským hnojem – takto jsou nejzdravější. Hnojíval každé noci (aby nebudil pohoršení), nejúčinněji při úplňku. A skutečně, pan Čuhél nezastonal. U plotu zahrádky se zázračnými okurkami dali jsme průchod tenkým, leč prudkým praménkům vzhůru – kdo výš – a plot nám byl měřidlem přibližným, hrubým porovnávadlem těch výšin nedozírných, jichž jsme docilovali. Byla to doba svornosti. Po několika dnech si k nám stoupl i náš kamarád Huspa se slovy: – Všeci se rozhodíkale a Bogo se na to take vesral. Zvostal jsem v zehradě sám. – Tak si doběhni pro moteko a pro rěč, řekl mu Mirča a byli jsme rádi, že se nám kamarád neztratil.

Ta díra, kterou jsme pilně kutali do masťníkového srázu – Mirča, Dlouhé Bidlo, Slávek zvaný Huspa a já – se do příštích prázdnin zavalila. Zanedbali jsme výdřevu.

Někdy nás Viktor Hratz v kytovně umění vyplácí šeky, z nichž lepší jsou od zákazníků, ty bývají kryté. Jdu tedy do banky s klidným svědomím, do té poslední, co má ještě v pátek v podvečer otevřeno. Úředník přijme šek, aniž by hnul brvou, a ještě se zeptá, v jakých to chci bankovkách. – V těch velikých, pane úředníku, v těch největších, co máte!

Nemilé je, když dostaneme šéfův vlastní šek s upozorněním, že si máme peníze vyzvednout těsně před zavřením banky nebo raději až v pondělí. Jenže bankovní úředníci nejsou na hlavu padlí, aby propláceli nekryté šeky, lhostejno, zda před koncem pracovní doby nebo až v pondělí. A jak potom člověk vypadá před takovou důstojnou osobou v saku, s kravatou mírně povolenou! To pak couvám

s cárem bezcenného papíru v hrsti ze dveří a mám na obličeji trapný úsměv člověka, který až v hledišti Hradního divadla o premiéře Viléma Tella zjistil, že mu z nažehlených černých nohavic vyčuhují nohy v okopaných plátěnkách ADIDAS.

O takových pátcích přicházím domů jako zpráskaný, jako bych zhřešil. Jako bych vystřílel všechn prach a broky zbůhdarma do vzduchu, ohnul hlaveň a zmáchal se v močálu. Pak svorně celá rodina obracíme kapsy, co jich jen máme.

Zas týdny týdnoucí prach sedá na popsaný papír a jabloňové sady v Eppanu zatínají spárky holých větví do vzduchu pod sebou předjarně, už aby propukly, už aby obživly. Kdeže je kytovna umění... Zatlučena prkny z moci úřední.

– Odkud jsi?

– Nepamatuju... Narodil jsem se uprostřed země nebo moře nebo snad oblohy? Když mi to prozradili, byl jsem jinde. A Helena šla se mnou. Kde je náš domov? Od chvíle, kdy se mi podařilo ji uhnat, ji mám. Je to snad moje zásluha – nebo její? Co jsme se nachodili, než došlo k potkání! Dva nebo tři roky (sto let!) naháňal jsem Helenu a bolel si přitom tak, že umírat budu s úsměvem. Odboleno.

Stáli jsme nad vodami stoky Ostravice, nad černým kalem z uhelných prádel, z hutí a chemických továren, na hladině bílá pěna jak plivance z uslintané huby; kousek od Mostu pionýrů v Komenského sadech jsme stáli na počátku noci pod výbojkou syntetického světla a chtěli-nechtěli umřít. Osmnáct nám bylo, prázdno před námi. Chtěl jsem Helenu a ona nevěděla, zda mě chce. Spíš nechtěla, mohla si vybírat mezi budoucími inženýry Vysoké školy báňské a v oddíle horolezců. Překážkou nejnezdolatelnější však byl krásný brunet-blondýn s modrýma-černýma očima – dodnes jsem z ní nevypáčil, jak vlastně ten člověk vypadal – musel mít nejmíň metr osmdesát pět, jezdec na Jawě 250; už ji obalamutil, už ji měl, na rukou nosil mou Helenu, až ke stropu ji vyhazoval o sobotách a nedělích v jejich proklaté vesničce, kam se mi vzdalovala, kam jsem nemohl. On se tam za ní vkrádal do světničky, vonící: lipovým květem? Křížalami? Houbami na nitích? Myšinou? – Co já vím! Nad stokou černého kalu s bílými flusanci bála se ho zradit. A já se chvěl strachem, že to neudělá.

Jaképak sladkobolno! Černá díra, prázdnota a dno pouhých padesát čísel pod hladinou. Kdyby to bylo moře, měli by žraloci hody;

jenže to byla ubohá řeka Ostravice. Kdyby to byla Seina, rybařík v kamizole žluté, vyklánějící se ze zelené loďky v úporné snaze ulovit rybu, vylovil by naše těla spletená v jedno. – Kdyby tam bylo dost hluboko, skočil bych a bylo by! prohlásil jsem odhodlaně. – Já taky, čpitla skrývajíc rozladění, že jsem to řekl dřív. Tehdy na břehu Ostravice jsme tomu snad i věřili.

Umění bývá zabaleno v rozmanitých papírech, i v toaletním; moc rád rozbaluju umění – je to mnohem zábavnější než je kytovat a pachtit se s namícháním správné barvy (nejhorší ze všech je modrý kobalt). Upadlé hlavy, údy, zobáky, ucha, meče a ocasy bývají zabaleny zvlášť. Prstíky malých figurek? Kdo najde drobounké kousíčky porcelánu mezi tolikým papírem, kdo by se s nimi hledal v huňatém koberci... který z rozbíječů! Vysajou to vysavačem a pytlík prachu, svinstva a prstíků amořích vyklopí do smetí. Nevadí, z lepidla, plavené křídly a titanové běloby uděláme nové. Dojímavé jsou ladem ležící meče, šavle a kopí svírané uraženou rukou hrdiny. Hledám k nim v kufrech majitele a slepuju je přednostně, aby nevypadali tak trapně s výrazem vítěze v porcelánové tváři a bez rekvizity, která z nich teprve činí hrdiny. Co by si umění počalo bez symbolů!

Vlivný krajan se styky jménem pan Mládek mi zařídil návštěvu u pana Moosbauera. Omluvil jsem se tedy v kytovně umění šéfce Gretě, neboť jsem návštěvě pana Moosbauera přikládal mnohem větší význam, než si zasloužila, a s povídkou o Hubertu Škapovi, přeloženou do němčiny, zavítal do vzhodné budovy v Prvním okrese (oblečen v saku, s šátkem místo kravaty – umělec! – povídku v deskách banky CREDITANSTALT). Pan Moosbauer totiž, Lojzíku, je významným činitelem přes umění slovesné, umění mi bližší než rozflákaný porcelán, keramika či fajáns, a povídka o Hubertu Škapovi byla povedená, znamenitě přeložená. Dáma za ohrádkou v hale vyslechla mé jméno a usmála se mile; že už jsem očekáván, mi

řekla, třetí dveře vlevo. I pan Moosbauer byl vlídný, projevil zájem o způsob, jakým vedu život ve městě Vídni. – To je škoda, že dosud nepíšete německy, to byste měl. – Nikdy asi nebudu psát německy, neumím, pane Moosbauere, to se už nenaučím, ani nechci. – A dokážete zrestaurovat etruskou amforu? zeptal se mě se zájmem nepředstíraným. – Zajisté (Allerdings!), odpověděl jsem sebevědomě a spisovně. Pan Moosbauer si totiž koupil v Itálii za dostupnou cenu plnou tašku střepů z červené hlíny s černým a okrovým dekorem – měl ji ve vedlejší místnosti – moc krásné střepy to byly, patina skoro opravdická, ten krám musel ležet nějaký čásek v moři, povedený falzifikát. Vnitřní strana však znalci prozradila, že váza byla vytočena na elektrickém kruhu.

Desky se znáčkem banky CREDITANSTALT jsem nechal zavřené a domů jsem odcházel s rozflákanou vázou a s ujištěním pana Moosbauera, že mu udělám velikou radost, když ji přinesu slepenou.

Pro tebe píšu, Heleno – abych tě znovu a znovu očaroval, začaroval, obalamutil – tuhle knížku o kytování umění, o životě, o lásce; o životě s tebou, o lásce k tobě (s tebou), upocenou knížku chutnající solí jak střep ztracené vázy po tisíci letech v moři. Krev, pot a slzy – sůl po milování, po pláči, po krvi. Aby chutnala solí ulpělou na pokožce. – Čichám, čichám člověčinu... – tak to chci mít. Po týdnů ve srubu, po týdnů milování přišla ses se mnou rozloučit. Pili jsme pivo v hospodě BANÍK na území města mého namlouvání, tvého unikání, našeho setkání, lásky propuklé; pod obrazem hladové lišky v zimní krajině, po týdnů slavnosti těl, jež se našla, do sebe vrostla a vrostlá do sebe zůstala. A taky přátelům to sepisuju, kteří s námi pili ostravskou dvanáctku a nemohou zazvonit u našich dnešních dveří. Všechno bych odložil a šel přivítat hosta, ty taky, v tom jsme si zajedno, milujem příchozí, je to náš „světonázor“. Nechali jsme je tam, doma, a otvíráme jiným radující se, že lidí je všude plno. I vodku jsme si dali pod obrazem lišky, a když jsme se líbali na osudovém nádraží Ostrava-Přívoz, kymáceli jsme se poněkud. Dva

roky odloučení! Sůl ti tekla po tváři a mně kanálkem do úst. (Jsi moje vlast, Heleno. Když jsme se s tímhle nádražím v roce 1977 loučili definitivně, bylo to bez slzí.) Potom přirazil opilý vlak rekrutů a já jsem nevěděl, zda mi se dvěma léty života nekrade i tebe.

Lstiví desátníci si s námi ještě tykali a pili z našich lahví. Kamže nás to vlekli? Měl jsem pod paží knihu. Co by si umění počalo bez symbolů! Hodlal jsem se knihou zaštitit, nemít s tím nic společného, být nad věcí, pozorovat jen dění kolem, nepodlehnout.

Ze všeho nejvíc jsme si hráli – malí pováleční kluci – na válku, jako by jí nebylo dost, s vlastnoručně vyřezanými samopaly PPŠ (pistolět-pulemjet Špagin): – Trrrrt, mrtvý! – Ty jsi mrtvý, já tě viděl první! – Den co den, do zmoudření. A teďka znovu, zmoudřelý, musím. Vyskočil jsem si do sítky na zavazadla s knihou, abych byl výš a mimo, povýšený nad rozparádné chlapce z vesnic, přesvědčené o tom, že kdo nebyl na vojně, nemůže být chlap. – *Vlaky, vlaky, kola taky, pražce, dálky, vagóny, kufry, světla, peróny. Polibky a šátky, za dva roky zpátky...* Smutek mě popadl, tíseň bezbřehá.

A pak jsme vykolejili. Skulil jsem se z prostoru pro zavazadla i s knihou na opilce. Nic vážného, jenom tři zadní vagóny se za Pardubicemi smekly z kolejnic a jejich kola vyryla v pražcích rýhy. Pár kluků od okýnek to odneslo pořezanýma rukama a obličejí. Zvedl jsem se z podlahy a sáhl po podané láhvi. Zpíval jsem s nimi, s chlapci ze Slovenska a z Moravy: – *Ej, veru nebudem dobré vínko pít, ej, veru nebudem s dievčatami líhat'...* a nemyslel na budoucnost, nemyslel ani na Helenu. Jako by ta píseň (božemůj, jak obsažná a smutná) byla bez obsahu. Když jsem vystoupil ve stanici určení, má kniha-štíť, ochrana ode všeho zlého, zůstala ve vlaku na podlaze.

Jak jsem jen mohl tušit, že mě zavírají! Když vyslychali mou matku v padesátých letech, svítili jí do očí stolní lampou ve vile na kopci, ve vile po odsunutých Němcích. Bylo to v dobách, kdy dnes už zmoud-

řelí básníci oslavovali svými díly hrdinství, socialismus, Velkou říjnovou socialistickou revoluci, Velkou vlasteneckou válku, Svaz sovětských socialistických republik, dělníka a jeho práci, Lenina ba i Stalina, Velkého Maa i našeho Klému Gottwalda a věřili prý, že to všechno má smysl a historické opodstatnění. Chtěl bych už konečně jednou slyšet od těch, co prohlédli a teď jsou ve sračkách s námi, nevinnými dětmi let padesátých, alespoň od jednoho z nich, přiznání: – Byli jsme malé, prospěchářské kurvy. Psali jsme to, co nám tiskli. Sami jsme si nacpali do uší vatu, abychom neslyšeli (ná-zory moudrých, výkřiky mučených, chroptění zabíjených), růžovou vatu mámení. Už mám po krk toho jejich: – Věřili jsme tomu a byli jsme podvedeni. – Bylo mi osm, pět roků po válce, a viděl jsem zděšení ve tváři svého otce, když poslouchal v rozhlase o popravách. Mně, dítěti, bylo divné, proč se popravuje v osvobozené zemi. A ty malé prospěchářské kurvy si tiskly optimistické básničky. Bylo to v padesátých letech a já se už nedovím, co chtěli po mé matce opavští estébáci, proč jí svítili lampou do obličeje, k čemu to. Už tehdy jsem z nich měl strach; strach z estébáků, všemocné síly, která se dokáže zmocnit i duše. Strach o duši mě provází a nikdy mu neuteču. Strach vyřknout nepatřičné slovo, strach sdělit pochybu; obava zformulovat pocit – je to tak správně? Strach něco objevit, být v něčem původní. Vzal jsem nohy na ramena z mnoha důvodů (ted' se v tom babrám, analyzuju, dopátrat se nemohu), ale ze všeho nejvíc mi z toho vychází – STRACH. Byl to úprk před strachem i ze sebe sama: že bych mohl – nehájen popularitou, styky, finančně nezajištěn – porušit zvyklosti schizofrenie, říci nahlas myšlenku, ve chvíli oslabení bdělosti pronést větu, která by mi zakroutila krkem (ach, kdyby jen mým!). S plnými kalhotami jsem pelášil, abych spasil svou duši a duše mých – osudem svěřených – lidí. Snad jsem se (ani je) tím nevyvrhnul z národa.

Když mě poprvé zatýkali, ani mi neřekli, pokrytci, z literatury tak známou formulku: – Jménem zákona, jste zatčen! – Nic takového,

jenom: – Potřebujeme s váma mluvit, jde se! – Netušil jsem, že jde o zatýkání, vždyť – z mého hlediska – nebylo proč zatýkat. Po dopoledním výsledku znuděná holka v bílém plášti, pomilováníhodného zevnějšku i věku, mi lampou posvítla na strachem scvrklého ptáčka ve snaze odhalit případné filcky na mém ohanbí – je to ponížení nebo snad péče o zdraví? Když mi pak ostříhali vlasy, teprve mi došlo, že jsem zatčen.

A bylo to, vlak se dal do pohybu, už se jelo, vystoupit nebylo možné. Toho jsem se bával a stejně nevěřil, že k tomu jednou opravdu dojde. Ted' mě zbavili svobody, kdoví na jak dlouho. Trest. Dostalo se mi trestu, aniž bych spáchal zločin. Patrně jsem přestoupil nějaký zákon, jejich špatný zákon. Ale zločin? Může být trest bez zločinu očistou? Měl jsem spoustu času si zločin vymyslet – taky jsem o nich uvažoval, o všech zločinech, které jsem kdy spáchal (kdo z nás má čisté svědomí!). Trest mi však připadal nepřiměřený a jeho udíleči neoprávněni mi ho udílet (beztak i oni dětskýma ručkama utrhli ještěřce ocas zaživa). Při hledání svého zločinu jsem našel jejich. Ne, že by jejich zločiny nebyly obecně známé, pocítil jsem je však na vlastní kůži, empiricky, a dospěl k nesdělitelnému poznání – že se tu páše zločin na celém lidstvu, i na té jeho části, která netuší. Nic nového, jenže ted' se to týká mne bezprostředně, těla i duše, JÁ jsem byl zbaven zbytku svobody, lidské důstojnosti, mně svítily na pohlaví, já tady sedím se zloději, podvodníky, násilníky a vrahy ve vězení, čistý jak lilium ve svých očích, v očích své ženy a matky. Jenom jsem řekl slovo proti panujícímu násilí a násilí po mně chňaplo, už mě má.

Zatkl a vyslychal mě major Bedřich Janečko. Svačival v mé přítomnosti, zřejmě pro nával práce. Při jednom výsledku se pocákal zkaženou konzervou játrové paštiky; vrazil do ní otvírák, pšouklo to, vystříklo a major Janečko byl omítnut od brýlí přes tlusté břicho po akta na stole. Tu jsem si uvědomil, že ON je můj strach a zasmál jsem se škodolibě, potají; ten spokojený ostravský fotřík

s kšandama a s hrubými chybami v protokolech, človíček-chudáček s nemocnými očima. Nestyděl se kouřit moje cigarety. (– Před půlrokem jsem přestal s kouřením, ale když vy mi tu, Bárta, hulíte pod nos! Nemohl byste mi jednu... – Co by ne, kuřáci jsou solidární, o poslední se rozdělí. Ne, ten hajzlík s nadprůměrnými příjmy, nepřinesl mi novou krabičku.) Směšný, lakotný estébáček pokydaný játrovou paštikou, tzv. tvrdá pěst dělnické třídy, kolečko v mašině na polykání lidských duší, nositel moci. Škodolibý smích-výsměch mi zmrznul na rtech a popadlo mě zděšení. Tenhle nám vládne, trestá, a my jsme vůči němu bezmocní. Je to horší než sis myslel, Jříku Bárto. Takovíhle sráči tě drží v hrsti, všechny nás mají. Pryč odtud, nohy na ramena! Vlasy narostou, rostou ještě i pár dnů po smrti.

Už jste někdy, děvčata a chlapci, pracovali na růžové plantáži v srpnu? V období, kdy zblázněné slunce tluče do sehnutých zad, kdy se očkují růže? Můj kamarád Mirča s nožem-očkovákem a svazkem ušlechtilých prutů daleko přede mnou řezal písmeno velké T do bílé kůry podnoží (keřiky planých rostlin jsou vysázeny v rovech po způsobu brambor, očkuje se na podzemní část nad kořenem), Mirča z roubů odlupoval očka a vkládal je do řezu, já jsem se plahočil za ním v hlubokém předklonu a lýkem zavazoval očka, aby nevypadla, aby se ujala, aby zušlechtěné růže vykvetly rudými květy – GLORIA MUNDI, sláva světa. Pária planá růže poslouží jako živitel, pokorný sluha krásy. A když se očko ujme, planý keřík odříznou a uschlý spálí ve vysoko šlehajících světležlutých plamenech. Vykvete sláva světa. Večer jsme narovnali záda a se zápěstími rozdrásanými trny šli hrát divadlo do Záložny.

Proutěné koše došly až z Brna, Lojzíku, muselo se pro ně na nádraží do Šebetova s koníkem a s lehkou bryčkou, a bylo v nich vše potřebné. I pro mne tam bylo oblečení – žluté kalhoty pod kolena, modrá kazajka a košile s širokými historickými rukávci,

čapka vydrovka lemovaná plyšem a holínky s tenkou podešví, aby moc nedupaly po prknech. Zjevení se proutěných košů mě zbavilo hořkého pocitu ponížení a smířilo s osudem, jenž mi přidělil pouhé čtyři minuty pobytu na jevišti a dva výkřiky: – Honem, honem! a – Už jsou tady! – ve hře národního klasika, v roli až DRUHÉHO synka selského. Po první zkoušce, při které mi byla potupně nepatrná role přidělena – jakožto začátečníkovi a chlapci na prázdninách – plakal jsem v babiččině pruhované duchně lítostí a uraženou ješitností odhodlán učiteli Účovi nazítří praštit roličkou pod nohy a odejít hrdě ze Zálužny, rozběhnout se do polí, pošlapat družstevní plantáže čerstvě naočkovaných růží a už se nikdy nevrátit do těch Vanovic, které nepochopily, kdo vlastně jsem, které mi odpírají možnost zazářit v roli nejhlavnější nebo alespoň komické.

Už jste někdy, děvčata a chlapci, hráli divadlo? Raděj to nezkoušejte. Podlehnete okouzlení světel, které vám míří do tváře a oslepují, pachu líčidel, nevšednosti kostýmů a potlesku diváctva, propadnete fascinaci a už se z ní nevymaníte. Když vám to pak odeprou, když vás kvůli tomu vsadí do šatlavy a po propuštění nechají nakládat cihly a zase je skládat, zbortí se vám svět a nedojdete klidu. Sebehorší šmíra vám pak bude dobrá, a přesto nedosažitelná. Když se však odhodláte k hraní divadla, rádím vám, staňte se ochotníky, to je nejkrásnější herectví. Bud'te ochotni pobavit své sousedy bez nároku na peníze; odměnou vám budiž radostný smích, zaujetí a obdiv, potlesk tetiček a stréčků v sále vanovské Zálužny: – Jak to ten chlapec pěkně zadeklamoval! – Lepšího a vděčnějšího publika herec nenalezne.

Když jsme se pak ukláněli (vězel jsem po celý zbytek představení v holínkách z brněnské půjčovny kostýmů za papundeklovými kulisami s vydrovkou na hlavě u zdi – nebylo odtud úniku – abych se na konci mohl uklánět) byly to okamžiky naplnění. Pan Čuhél (okurky hnojené za tmy lidským hnojem) povstal v první řadě a oči mu zářily, opona se rozestupovala a zavírala a znovu a zas, a když diváci

odcházeli, říkali si navzájem: – Pěkný to belo. – Tomu se říká uznání! Ano, my umělcové jsme lidé předváděcí, bez publika bychom zhebli. K čemu je knížka nečtená, nevystavený obraz! Ani ti ptáci nezpívají si jen tak zbůhdarma, samičky lákají naparující se přitom.

Přísahám, na mysl mi nepřišlo, že bych s ní mohl spát! S vysněnou Helenou na pokraji života a smrti nad řekou Ostravicí v Komen-ského sadech hodlal jsem splynout a neměl představu o splývání a bylo to tak dobře; sváděl jsem ji – Mephisto Simplicissimus – aby mi dala duši oplátkou za moji. A bylo to tak dobře, mám ji dodnes i s těma našima děčkama. Po nespáchané společné sebevraždě jsme se u dveří dívčí koleje rozešli plaše a bezradně, bez doteku.

A když jsem přišel za panem Moosbauerem podruhé, s amforou odborně slepenou a krásnou, k nerozeznání od pravých rozbitých a slepených amfor, měl jsem povídku o Hubertu Škapovi složenou v zadní kapse džínsů a byl jsem odhodlán stát se vyděračem. Pan Moosbauer měl připravenou obálku s mým jménem a uvnitř přiměřený peníz řemeslníkovi, honorář za práci kytovače umění, obálku lákavě obsažnou. Vybalil jsem umění z hajzlpapíru a postavil je na neposkrvněný stolek, aby se zaskvělo. Přiběhla i dáma zpoza ohrádky v předpokoji a zajásala nadšena, mnoha slovy se obdivovala té kráse povstavší z hromádky falešných střepů. Hbitě zaběhla pro slona s upadlým chobotem. – Když to tak pěkně umíte, tady jsem vám přinesla zraněného. Chápu, v jaké jste situaci, a mně to udělá velikou radost, je po mamince... Lidé si mají pomáhat. – Promiňte, milostivá paní (gnädige Frau), řekl jsem zdvořile a učinil levičkou gesto *apage satanas*, – kytovačem rozbitých slonů jsem od osmi do čtyř v zaměstnání, na půdě Rakouské společnosti pro literaturu však jsem český spisovatel! – Sáhl jsem do zadní kapsy a přes obálku s penězi pana Moosbauera rozvinul povídku o Hubertu Škapovi,

uhradil pomačkané listy a náležitě se rozloučil s panem Moosbauerem i s milostivou.

(Povídka pak vyšla v reprezentativním časopise Literatur und Kritik a za honorář jsem si koupil ponožky, teplou sekanou v housce a tři piva GÖSSER v lahvích evropské normy.)

Dvě děti v Ostravě 1, v domě poblíž koupaliště s ohřívanou vodou nedaleko Hornické polikliniky na jaře letošního roku, v protiatomovém krytu z druhé poloviny padesátých let nožem-rybičkou, neuměle nabroušeným v sektorové kuchyni na brousku z ocelových kotoučů, odřízly živému kotěti všechny čtyři tlapy. Nářek kotěte přivolal hornického důchodce Wykrenta, jenž si ve sklepě spravoval kolo, a ten mu uštedřil ránu z milosti. Pak se šel ožrat do restaurace SPORT pivem s velkými borovičkami, aby ty dva spratky nepřetrhl vejpl.

Kdysi dávno, na počátku knihy, jsem spatřil ještěрку v trávě a chtěl ji mít – držet v ruce, dívat se, jaká má očka čiperná a rozeklaný jazýček, hladit ji baculatými prstíky; a kdyby se byla nedala ochočit, byl bych ji pustil do trávy a těšil se, že ji zase potkám v zahradě u řeky Moravice. Ale dopadlo to úplně jinak. Děsil jsem se, že bych ji mohl potkat. Chňapl jsem na nepravém místě jejího mrštného tělíčka, ocas se oddělil, jako by ho zahodila, a mně se dodnes (bezmála čtyři desítky let) vrací pocit viny za zmaření krásy a dokonalosti, za zmrzačení živého tvora. Ačkoli jsem si odpýkal trest vězení, ačkoli jsem poslepoval spoustu krásných předmětů, napraveno nebylo; nezbylo než si zvyknout, srovnat se s vinou, s tím, že jdu životem s ulomeným ještěřčím ocasem v ruce. Bože dej, aby ty dvě děti v Ostravě 1, chlapec a děvče, z toho vyrostly.

Vykolejené vlaky odpojili, pořezané rekruty ovázali – byli to první ranění ve dvouleté válce pro každého mladého muže, jemuž se z ní nepodařilo vyvléknout – a jelo se dál: poli, lesy a lukami, městy a vesnicemi. Čmeláci ulizovali medu z jetelů při trati a vyprázdněné láhve vyletovaly z oken, kutálely se z náspů do polí, budou tam kazit ostří kosám. – Dohola! zavelel jsem si poprvé v té válce a holič-amatér ze mne vyloupl cizího, přiblbl se tvářícího

člověka; jako bych ze sebe vystoupil a poodešel. Ale přece jsem to byl já, kdo lítal po polích v botách pŕllitrech, kdo házel maketou granátu, střílel ze samopalu slepými patronami (cvičnými náboji) nebo rozmotával drát z cívky na zádech – bez spojení není velení. V písčích pod hradem Bezdězem, mezi borovicemi nás honil velitel čety svobodník-absolvent Hrubý, abychom splnili předepsaný limit stavby tří kilometrů polního telefonního vedení a on mohl na vycházku do Bělé, nebo dokonce až domů do Prahy. Bez přestání mu pískalo v levém uchu – vystřelili mu těsně u hlavy dlouhou dávku ze samopalu, nic se s tím nedalo dělat – jako by mu neodbytný chlapec s píšťalkou bez kuličky a s nekonečnou kapacitou plic seděl na mozku a pískal nepřetržitý vysoký tón, žádný doktor si s tím nevěděl rady. Jak ten nás honil!

Do skladu nedodali včas plátěné letní uniformy, první dny jsme běhali pod srpnovým sluncem v nadměrných zelených trenýrkách, nic na hlavě. Slunce mi spálilo holou lebku – pruhy bílé pokožky s nespočítatelným množstvím droboučkých dírek jsem si z ní loupal v řídkých chvilkách kuřáckých přestávek a zahazoval ty zbytečné kousky těla do borůvek jak palce (nikdo je ve vojenském prostoru nesklízel, ani medvědi). A k čemu to všechno! Léta už tam jsou sovětští vojáci, dívají se na hrad Bezděz a cvičí tankové útoky, šlapou v našem borůvčí a nikdo jim v tom nezabrání.

Při prvních střelbách jsem netrefil ani do nehnutě a nekrytě stojící figury. Už v prvním roce však jsem se naučil střílet dokonale; tak, že mi před nastoupenou rotou předali smaltovaný plíšek. – Sloužím socialistické vlasti! zařval jsem a zase se zařadil na přidělené místo. V osobním volnu vyvrтал do blůzy díрку – pěkně se vyjímal ten plíšek nad levou kapsou. A k čemu to všechno! Z nádraží v Mimoni jsou vypravovány rychlíky do Moskvy a zpátky. Sovětští důstojníci provázeni pucfleky odvázejí nabitě kufry a plné krabice převázané prádelní šňůrou domů (pucflekové salutují odjíždějícím vlakům) a s prázdnými se vracejí zpátky, na dobyté území, k nám, Svobod-

ník-absolvent Hrubý je už dávno podporučíkem v záloze a stále mu píská v levém uchu. Smaltovaný plíšek za výtečnou střelbu mi vzápětí ukradli kamarádi v kasárenské šatně; uniforma s dírkou nad levou kapsou byla po dvou letech s radostí odevzdána staršinovi a dneska v ní – bez četařských distinkcí – sedí odsouzení vězňové ve věznici Krajzák.

Naposledy jsem střílel v roce 1965 v červencové noci karmínovými svítícími střelami do figur, jež se zjevovaly jenom na okamžik; temné siluety se vynořily ve svitu světlíc, krátká dávka z dokonalého samopalů vz. 58, nepřítel se kácí. K čemu to všechno! Tři roky poté sovětsí vojáci našli do naší země, do našich kasáren, natřeli je olejovou barvou, rozlámali prkýnka na záchodech a začali stavět školy pro své děti, pomníky svým hrdinům. Po nás vdovy nezůstaly.

Snad ji tam ještě mají v plechové skříni s pečeti – vojenskou knížku s podobenkou dohola ostříhaného mladíka vedle mého jména a hodností, jak šly po sobě. Měl jsem nutkání ve vídeňském Prátru sáhnout po flintě s hnutou muškou a zkusit si to do špejlí pod papírovými růžemi. Ale mají tam jenom automatické elektronické střelnice, luky a šípy, růže z plastiku.

Šel jsem na Východní nádraží přivítat Pet'ku Podhrázkého, starého kamaráda ještě z nedělní školy; tenkrát chtěl být hercem, proto si mazal vlasy ořechovým olejem a ve chvílích o samotě je nutil sítkou, aby sčesány dozadu udržely formu. Jednou se zapomněl a s nepatřičnou, na veřejnosti neúnosnou sítkou na hlavě došel z Palackého ulice až k obchodnímu domu PRŮKOPNÍK (dříve Breda und Weinstein). Až tam, upozorněn posměšnými pohledy a ukazovými chodců, strhnul sítku z hlavy a schoval pod teplákovou bundu. Když shrnul vlasy dopředu, přikryly mu celý obličej. Pochopil jsem, že bez takto kultivovaných vlasů se z dvanáctiletého chlapce nemůže vyklubat herec. Závídel jsem mu jeho skvělou budoucnost a taky si opatřil sítku na vlasy.

Pet'ka přijel do Vídně vlakem CHOPIN-EXPRES, nebyl hercem, přivezl mi láhev ostravské dvanáctky a já ho po slovansku přivítal chlebem a solí. Teď ho tu máme ve Vídni, stojíme spolu na balkónu, který se podobá lodní přídí, opentlené fialovými muškáty, a teplý vítr Föhn fouká od Alp, cuchá nám prořídle vlasy. Díváme se na cukrárnu pana Netolického, v níž naše Helenka prohýří kapesné než bys řekl švec; díváme se k rozlehlému parku Augarten s proslavenou porcelánkou a s věžemi protiletecké obrany, s nebetyčnými bloky betonu, jež tu zbyly po válce a jejichž zbourání by bylo problematičtější, než byla jejich stavba (a kdo ví, třeba ještě budou k něčemu...). V hlubokém míru přelomu let sedmdesátých s osmdesátými povídám: – Kam, Pet'ko, budu zdrhat, když přijde čas? Mně už se nechce. – Pytle s pískem tady k zábradlí, řekl Pet'ka, – těžkej kulomet, budeš mi podávat pás. Živý nás nedostanou. Kam bysme utíkali? A muškáty pryč, zavazely by ve výhledu.

Obrátil jsem na gramofonu desku a primáš Radek Zapletal zahudl, Jožka Černý zanotoval:

*V Hodoníně za vojáčka mňa vzali,
moje vlásy na kratúčko striháli;
moje vlásy hej, haj, na kolena padaly,
moja mamka aj frajárka plakály.*

*Neplačte vy, moja stará mamička,
já uskočím, až poletí gulička;
já uskočím hej, haj, jak na nebi hvězdička,
já uskočím, až poletí gulička.*

Je to pěkné, romantické, hájit do posledního dechu pronajatý byt s vlastními muškáty v zemi, která se nás ujala, poskytla střechu nad hlavou i možnost obživy, svobodu slova, vyznání a shromažďovací

s nevyřčenou podmínkou, že budeme dodržovat její mravy, mravy slušné středoevropské země s demokratickou ústavou a fungujícím parlamentem, naše mravy. – Jak dlouho to trvá obrněným transportérem z Hodonína do Vídně, Peťko? Kousek údolím řeky Moravy, za Břeclaví prorazit plot a rovinou cesta-necesta (bude ho řídit tvůj bráška v maskovací uniformě, s hvězdičkou na opasku), v Augarten zastaví a pic ho – náš dům se sesype na muškáty. Tak teda kam budeme ještě utíkat? Kam? Do Austrálie, na Nový Zéland, na Měsíc nebo do řiti? Kde najdem místo pro klidný život a tiché umírání? Kde je ten ostrov blažených a čím jsme si ho vysloužili?

V jedné z častých chvil, kdy to šéfku Gretu v kytovně umění nebylo, kdy zasedla v hospodě U CHARLIHO a kazila si játra, vešla do krámků v ulici Řetězového mostu 13 venkovská žena v hubertusu a zdvořile pozdravila. Z objemné tašky vyndala předmět zabalený ve vypraném a vyžehleném plátně a postavila ho na stůl před Ljubu Tobolara, absolventa malířské akademie. Když rozmotala plátno – zvolna a velmi opatrně – vyjevila se svátost. Byla to Panna Marie ze sádry, notně sešlá, s pozůstatky olezlých barev. – Ta je, co! řekla žena v hubertusu dolnorakouským nářečím. – Nádhera! zajásal Ljubo nad tím zbídačeným kusem sádry, – něco takovýho jsem, milostivá paní – a že už mně prošlo rukama nějaký krásy – něco takovýho jsem ještě neviděl. Ta musí bejt nejmíň padesát roků stará. Něco takovýho mít je lepší než vyhrát v totu-lotu první cenu, to vám řeknu. Ale zrestaurovat by to chtělo. – Právě, řekla žena v hubertusu, – dyť je to pro vostudu, jak vypadá. A vy byste to sved, majstr, dát ji do šusu? Pěkně nabarvit, aby se blejskala? – Lehký to není, to víte, s takovou vzácností se musí vopatrně, taky to chce povopravit nosánek a tadyhle jí chybějí prstíčky, za tejden to hotový nebude, kdybych nad tím měl sedět ve dne v noci. Takovádle práce to není spravit hodinky, to víte, a laciný to taky nebude. – To mně nemusíte vykládat, majstr, dyť vím, že to nenesu ševci. Jenom jestli

je to vůbec vert? – Milostivá, vhod'te ji do popelnice a já ji odtud vytáhnu. A nemyslete, že to pudu prodat. Doma si ji postavím na kostn a celý dny na ni budu hledět. – Já věděla, že je to vzácnost. A ty voči taky potřebujou, aby se na mě dívala, když se modlím, voči jsou těžký, že? – Voči jsou nejtěžší, milostivá, jenže já jsem na voči expert. A šatičky uděláme bledě modrý, plachetku bílou, lemovanou zlatem. – Zlatem, říkáte? užasla. – Tak jo, zlatem, vždyť si to, chuděrka zaslouží.

Než se venkovanka s Panenkou Marií rozloučila, postavila vedle ni na stůl dvoulitrovou láhev červeného vína zpod kopce Bisamberg. Byl to výborný obchod – s podobnou lahví přicházela každý týden dvakrát sledovat postup prací a Ljubo si dával záležet, aby ta fušeřina trvala co nejdéle k oboustranné spokojenosti. Takovou krásu nemůže jen tak odfláknout.

Čaruju v noci, v noci zrozený. V hodině, kdy jsem uprostřed války v soukromém sanatoriu doktora Výbory v Boskovicích spatřil elektrické světlo světa (o půl čtvrté ráno už ptáci zpívají), vleču se do postele a nevím, co jsem to vlastně vyčaroval u psacího stolu, co jsem to vykutil odkudsi ze zákoutí paměti a fantazie. Za kuropění usínám a sen se nedostaví.

Řidič Charchut si potřeboval během pracovní doby cosi opatřit ve městě, zaparkoval škodovku s rozměrnou korbou plnou cihel v Hollarově ulici – kousek od nakladatelství, kde mi ještě v dobách příznivých vydali knížku pro děti – a houkl na mě, že se za hodinku vrátí, abych se neožral, na pivo že půjdem po šichtě, až složíme náklad. A tu mě napadlo, že bych mohl udělat radost Jakubu Kubovi, výtvarnému redaktorovi nakladatelství, který mi tu knížku pro děti v dobách příznivých ilustroval a zařídil, aby vyšla. A když jsme odcházeli do vězení, přišel se rozloučit, opil se a plakal, jako by zavírali jeho. Propuštěný jsem byl už pár neděl a ještě jsme se neviděli. Nebyl to

zrovna nejlepší nápad navštívit Jakuba Kubu v montérkách od oleje a cihlového prachu; v té chvíli jsem však o tom neuvažoval, naskytla se příležitost, chtěl jsem jí využít. Ne, dělnické oblečení nebylo příčinou zděšení, které neopustilo Jakubovy oči po kratičkou dobu mé přítomnosti v jeho komnatách. Příčinou hrůzy jsem byl já. Ať prý mu to, proboha živýho, už víckrát nedělám, vždyť se můžem setkat někde jinde, na ulici třeba, náhodou. Copak ho chci zničit? Vždyť má rodinu a takové místo – vždyť ho můžou z fleku vyhodit, kdekoho už vyhodili, jestli nevím – kde by pak našel práci, kterou miluje. – Copak mám lepru, Kubíku? Promiň, nedošlo mi, že jsem nakažlivý, víckrát už ti to neudělám. – A vycouval jsem ven s dělnickou čepicí hluboko v čele; kdybych na chodbě potkal Jakubova šéfa, aby mě nepoznal.

– Tak, dědku, dneska to pivo platím já, řekl jsem po šichtě řidiči Charchutovi a nezůstali jsme u jednoho. Po cihlách vyprahne.

Eman Šindler bydlel ve vězení o dvě patra níž, s Petkou Podhrázským v jedné cele. Zřídka se poštěstilo, že jsme se potkali na dvorku, a to byl svátek. Mne a Petku zavřeli za slovo – což v jistých společenských systémech není žádná vzácnost, Emanu za muziku – a to se jen tak nestává. Častěji jsme spolu mluvili přes katr v chodbě, krátce a nenápadně, vězení není pionýrský tábor ani hospoda, moc jsme si nepoklábosili. – Napíšem spolu operu, řekl mi Eman skrz mříže, u nichž jsem se zastavil s ešusem jídla, – nových je málo, a ty, co jsou, nestojí za nic. Budem si ji prostrkovat mřížema. – Dobře, souhlasil jsem a odešel s davem do druhého patra.

Eman je z rodu šilenců, bez nichž by svět byl chudý, chudičký. Jednou mu sestřička řekla: – Emánku, jedu plavat do Vratimova, pojeď se mnou a nezapomeň si vzít teplý plavky, aby ses nenachladil. – Dobře, souhlasil Eman, zaklapl víko klavíru, vzal si plavky, vlněnou šálu, oblékl zimník a jel se svou sestřičkou plavat do Vratimova. Led už byl vysekaný, jenom tříšť pokrývala hladinu, z níž vykukovaly hlavy otužilců. Když už tam byl a plavky měl s sebou,

když viděl, že je to možné, svlékl se a po hlavě skočil do ledové tříště. Tak nějak jsme spolu napsali ve vězení operu, kterou teď nikdo nechce. Škrtal jsem v noci zapalovačem a psal veršičky, aby byly melodické, operní, a pak je nenápadně prostrkával katrem otužilci Emanovi. Když jsme se pak ve vzácných chvílích potkali na dvoře, broukal mi melodie, každý nástroj zvlášť. – Má to cenu, Emane? Vždyť to zapomenem, operu na motáku z krimu nevynesem, a když vynesem, kdo ji uvede? – Nevadí, Jiříku, důležitý je, že ji píšem.

Zas tak dlouho jsme neseseděli a Eman notičky nezapomněl. Doma je dvakrát přepsal úhlednými puntíky a klikyháky a teď ji máme, operu, každý ve své skříni, pes po ní neštěkne.

Po roce válčení jsem se stal velitelem družstva s červenou nudlí na náramníku a s úkolem vycvičit pět maníků ve stavbě tří kilometrů polního telefonního vedení ve stanoveném limitu. Jaký ten limit byl, to v hlavě nenesím. Šlo by to, kdyby vojín Vítek nebyl lempl; ověšený výzbrojí (lopatkou, samopalem, zásobníky, maskou, atomkečkama a přílbou na opasku), na zádech cívku s kilometrem drátu, vláčel za sebou dlouhé nohy, sunul se jak s plnými kalhotami po zmrazcích v trávě. A když jsme rozmotali třetí kilometr, připojili telefon a zatočili kličkou, řekl nám kapitán Orsák, velitel spojovací čety: – Takhle ne, mládenci, měli jste dost času to nacvičit, jste dvě minuty pod. Družstvo svobodníka Bárty má zákaz vycházek, dokud nesplní limit.

Za Helenou jsem jezdíval stopíkem, pak tramvají jedničkou z Bělského lesa přes celou Ostravu až do Hlučína, potom osobáčkem tři zastávky a pěšky přes půl vesnice do sídliště, kde měla svoji učitelskou komůrku. Při dobrém stopu a příznivém spojení se to dalo stihnout za tři hodiny; jenom chvilka nám zbývala k milování. Do té školy, kde učila už druhým rokem, jsme dostali umístěnku oba; řekli jsme si o ni a dostali ji, nikdo se tam necpal, do Dolního Benešova. Chtěli jsme být spolu, neoddělit se ani na chvilku – spávat v jedné posteli pod jednou dekou, číst si z jedné knížky a jíst z jednoho

talíře. Rok jsem se toulal po všelijakých vojnách v Čechách, daleko od Heleny, a vlácel s sebou dopisy, jichž valem přibývalo. Druhým rokem mě převeleli do Krmelína, nějakých třicet kilometrů od její vyhráté postele, na dosah ruky. Jenomže vojín Vítek, neúnavný diskutér na politickém školení mužstva, který dokonce věděl, kde leží Moskva a kdo je vrchním velitelem ozbrojených sil Varšavské smlouvy a plynně odříkával útočné imperialistické pakty k bezmezné radosti politruka, tenhle kandidát strany, mladý nadějný soudruh nám kazil stavbu polního vedení.

Mně nikdo nevystřelil těsně u hlavy dlouhou dávku ze samopalů, nepískalo mi v jednom kuse v uchu, a přesto mě popadl rudý vztek, zlost zběsilá na nebožáka Vítko, chlapce narostlého do výšky, se svaly ochablými, na chcípáčka líného, jako by mohl za to, že jsme oba museli na vojnu. Kdybychom splnili limit, mohli jsme se při výcviku flákat, včas rozmotat cívky k obchodu ve Staré Bělé a celé dopoledne pochlastávat flaškovou desítku nebo jabčák, kašlat na vojnu; a po rozkazu vypadnout z kasáren ve vycházkovém za holkama. Ke všemu vojenskému harampádí jsem mu navlíkl ještě jednu cívku na prsa: – Vojín Vítek, pozor! Poklusééém klus! – A sám nalahko, jenom s nezbytným samopalíkem, hnal jsem ho po poli jak nadmutou kozu, řval na něj: – Pohni, ať tě imperialisti nedostanou, jseš socialistickej voják, tak se předved'! Skopu ti prdel, padavko! řval jsem mu do ucha a ostatní kluci běželi vedle a řvali na něj taky, na bažanta, kterej nám kazil vojnu, protože byl slabčák a celý družstvo muselo kvůli němu onanovat ve dne na cvičáku a v noci na kavalcích. Nadávky jsme na něho řvali, až začal plakat, až padl na hubu přes krtinec. Zvedl jsem ho, postavil na nohy a ten limit z něho do týdne vydupal. Neboť vojna, dámy a pánové, není kojná. A vůbec mi při tom jebání nevadilo, že až do smrti bude vojín v záloze Vítek vykládat po všelijakých hostincích, jaký hajzl byl jeho frajtr Bárta.

Celý prokřehlý po složité a riskantní cestě (bylo to daleko za okruhem posádky a bez povolení jsem vlastně páchal zločin), shodil

jsem ze sebe chlupatou uniformu a vhupl za soudružkou učitelkou matematiky a fyziky do bílé postele. O ceně, jakou jsme s vojínem Vítkem za tuhle chvilku zaplatili, jsem radši nemluvil. Pro tyto okamžiky se ze mne stala nenáviděná poddůstojnická svině. Kniha, kterou jsem se před rokem hodlal zaštitit, zůstala na umouněné podlaze rekrutského vlaku, básník se zvedl bez ní. Z proklamovaného pozorovatele se stal aktérem; jebaný svobodníkem-absolventem Hrubým a jinými čuráky vojenskými, stal jsem se po roce jebání z jebance jebatelem, čurákem vojenským, frajtresem a střelcem třetí výkonnostní třídy. A k čemu to všechno?

Půl dne jsme stáli s řidičem Charchutem v cementárně, než na nás přišla řada. Naložili jsme nekonečně rozlehlou korbu pytlí cementu – pět na sebe ve třech řadách – a vezli to do Bruntálu, do kasáren, jejichž komíny v 68. roce, před svým nuceným odchodem, zazdili českoslovenští vojáci, aby si okupanti nemohli zatopit. Přijeli jsme v pozdním odpoledni a z komínů se už léta kouřilo. Vezli jsme cement na stavbu bytů pro rodiny sovětských důstojníků v objektu kasáren, vyzdobených plakáty a hesly psanými azbukou. Byl pátek večer, na stavbě ani noha, jenom hlídač nám řekl, kde to složit. Charchut podával a já nosil, ukládal pytle úhledně až do setmění a pak je vyrovnané přikryl igelitem, kdyby pršelo. Sídliště stavěl národní podnik BYTOSTAV, v němž jsem byl závozníkem.

V pondělí ráno přišel na stavbu mistr a začal se shánět po cementu. Hlídači se vyměnili, ten nový nevěděl, jenom podepsaný dodací lístek po pátečním ležel na stole. Mistr šel tedy za velitelem posádky. – Smatri, řekl plukovník a ukázal z okna. Na kasárenském nádvoří stál betonový sokl a na něm brčálově zelený tank s rudou hvězdou, pomník. – To jste postavili z cementu na bytovky? zeptal se mistr. – Za dva dny! řekl plukovník pyšně. – Sovětský člověk dokáže i nemožné. – Ale co stavba, plán? Cementu je málo, omezený příděl. – Ech, vždyť vám to tady zůstane, domů si pomník nevez-

meme, zasmál se plukovník. Mistr rozhodil rukama a odešel. Kdy půjdou domů, se nezeptal.

Z plnicího pera PELIKAN mi teče přiznání: udělali ze mne vojáka. Prošel jsem mechanismem, který z člověka uhněte nemyslicí bestii, poslušnou rozkazů i vydávající rozkazy (vždyť má na rameně usmolenou nudli). Za kousek štěstí načerno, za možnost urvat si na pár hodin lidskou důstojnost a vidět se s Helenou, jsem byl já – Jiří Bárta, promováný učitel, svobodník Bárta – v stavu deptat, znásilňovat člověka, po kterém mi vlastně vůbec nic nebylo, přitloustlého vojína Vítka, a pak svoji služebnost omlouvat tím, že vlastně jebu líného ničemu v zájmu ostatních kamarádů – abychom mohli v klidu chlastat pivo a chodit za holkama. Udolal jsem ho, Vítka, ztratil břicho a splnil limit, stal se z něho voják. Mohl jsem za Helenou, tulit se k ní chvilku ve štěstí a říkat si: k čertu s wojnou a s celým světem. Když jsem se jednou v noci od ní vrátil do kasáren, kluci mi na pyžamo našili desátnické pásky. Z proklamovaného pozorovatele jsem se stal aktérem snad taky proto, že jsem si myslel, že to má smysl. Že třeba někdy, nedej Bože, bude zapotřebí bránit (a já to slovo napíšu) vlast proti nepřátelům.

Ted' si tady ve Vídni sedím hezky na židli – Helena v ložnici s balkonem vyzdobeným fialovými muškáty, Petr na palandě, kterou jsme mu s Pet'kou zbudovali z trámků zakoupených u firmy PETER MAX – UDĚLEJ SI SÁM, Helenka na kolečkových bruslích obklopena všemi svými medvědy a panenkami šmejdí po obloze, Pet'ka někde v hospodě – chci tomu přijít na kloub a je mi do pláče. Jenže pláč nikam nevede. Otázky kladu sobě a jiným, kdo na ně odpoví...

Čaruju v noci, v noci zrozený a v ruce s ještěřčím ocasem svírám ještě četařské výložky a smaltovaný plíšek získaný za zásahy do obrysu lidské postavy. Za křiku ptactva, v klidu a míru uléhám. Vím totiž, co nám zítřek přinese: mlíko a čerstvý rohlíky.

Mám při ruce nelinkovanou písanku (linky mě matou) formátu A-5, s nadpisem KYTOVNA UMĚNÍ a s podtitulem NÁPADNÍK, do ní si píšu cestou, aby vodopád, Lojzíku, tolik nevysychal. Napsal jsem si tam: *Pane, vojáka můžete donutit, aby střílel; ale nedonutíte ho, aby trefil.*

Že se k té vojně pořád vrátím. Byl poplach v kasárnách poblíž Sokolova a nezařvali obvyklé: – Cvičný bojový! neboť to byl poplach naostro, byli jsme napadeni a každý voják dostal tři zásobníky plné nábojů s kulkama, jakými se střílí do terčů a do lidí. Na korbách vejtrasek nám řekli rozkaz: – Osobu, kterou v prostoru spatříte, vyzvete slovem STŮJ! Když neuposlechne, STŮJ NEBO STŘELÍM! Když se ani pak nezastaví, jednotlivě vystřelit do vzduchu a pak, bude-li se blížít nebo vzdalovat, mířenou dávku do výše kolen. – Jestliže střílíte ze samopalu, děvčata a chlapci, zvedne to hlaveň, a kdybyste mířili na srdce, netrefíte ani hlavu. Poshazovali nás v předpisových odstupech na okraji lesa s helmama na hlavách. Vypomáhali jsme Pohraniční stráž, neboť na naše území pronikl z Německé demokratické republiky narušitel a snažil se nerozumným způsobem přeběhnout do druhé části své rozdělené vlasti.

Ležel jsem v křoví a hleděl před sebe, den jízdy rychlíkem od Heleny vzdálen. Kdybych tomu nepříteli zvedl ruce nad hlavu, dali by mi opuštěk tři dny plus dva na cestu. Taky by mě vyfotografovali před rozvinutou bojovou zástavou a možná předčasně povýšili na svobodníka. A jak jsem tak hleděl před sebe, přišel mi na mysl kolega Netopil z koleje Pedagogického institutu v Ostravě, snaživý hoch a uvědomělý soudruh. Dotáhl to po letech na významného dozorce v olomoucké věznici – tam jsme s Petkou a Emanem při eskortě z Ostravy na Bory jedli krupičnou kaši, aniž by nás přišel navštívit – stal prý se dokonce náčelníkem všech olomouckých dozorců,

a to je placenější než učit děcka dějepis. Byla to vypjatá diskuse na počátku šedesátých let: – A co bys dělal, ty jeden Netopile, kdybych já, Jiřík Bárta, utíkal přes hranice, ty byl pohraničník a věděl, že to zdrhám já. Střelil bys do mne? – Seděli jsme v hospodě U PETROLEJ-KY naproti koleji a pili pivo. Hospodská zrovna vyhazovala havíře a kurvu, kteří souložili na pánském záchodě: – Dupejte si kaj chcete, ale v moji hospodě se dupat něbudě! Maš tu šest piv a čtyry male vodky, naval peníze, sviňaku svinsky a zmizni! – Netopil, budoucí učitel a později dozorce vězňů, se napil, polkl ještě naprázdno, povzdechl si a řekl: – Střelil bych, Juro. Do zrádců vlasti se musí střílet. A mířil bych dobře. To bys už nebyl kamarád. – Však taky nezdrhám, řekl jsem v hospodě U PETROLEJKY a teď tu ležím se samopalem a třemi zásobníky ostrých včeliček. Střílel bych, kdyby se zjevil, co by ne, ale netrefil. – Ruce vzhůru! řval bych na něj. – Stůj! – A kdyby zastavil, chlapci a děvčata, já blbec, příslušník Československé lidové armády, bych ho podle předpisů nechal zvednout ručičky a zabránil bych mu – tenkrát – v útěku do svobody; po necelém roce kzemí a vztyků, plížení plazením a politických školení, po necelém roce s ostríhanou hlavou, po pár měsících na vojně. Chytili ho několik kilometrů dál, aniž museli střílet. Byl to kluk v teniskách a ruce zvedl, ačkoliv česky nerozuměl. Pohraničníci mu nasadili klepeta a odvezli ho kamsi gazíkem.

Byla sobota a na terase protějščího domu propukl zlatý déšť. Ještě včera to bylo proutěné koště, dnes žlutá záplava. (Neměli bychom už nasázet fialové muškáty?) Zimníky se přestěhovaly do skříní a zavoněly naftalínem, psi svlékli psí dečky a zavrtěli ocásky, děti nazuly kolečkové brusle a rozjely se do jara. V dobách svého problematického malířství obrazů jsem dospěl k poznání, že rozkvetlý jarní strom nejlépe malovat v zimě.

Jeden český malíř v Austrálii se stal strážcem majáku. Dny a noci mohl trávit v nevídaném ateliéru uprostřed světla na moři, upro-

střed živlů. Natahal si tam stojan, barvy a plátna, odhodlán vytvořit nevidané dílo, vždyť tu vlastně jinou práci neměl. Díval se a viděl rána, dny, večery a noci, měsíc a jižní hvězdy, slunce a oblaka, lodi a delfíny, vlny vzduť i poklidné, příliv a odliv, příboj, odlesky světél, nekonečné proměny; mírný oblouk hladiny na jednom horizontu, křivku pevniny za zády. Dýchal slaný vzduch a díval se na tu krásu, kterou měl zadarmo, neboť je k nezaplacení. A když se vynadával, vymačkal příhodné barvy na paletu a přistoupil k plátnu dráždivě prázdnému. Odložil paletu a prsty zabubnoval na bílou plochu, plátno zaznělo. Bylo dokonale napnuté, štětce a špachtle z nejlepšího obchodu v Sydney, barev habaděj. Malíř odstoupil od plátna, sedl si do proutěného křesla a zadíval se k východu. Když zavřel oči, slunce mu přes víčka mázlo duhovými barvami. Nalil si do sklenice kořalky, přilil vodu a ukázal slunci záda. Večer ho znovu oslepilo. Po několika týdnech hlídání světla uprchl malíř z majáku se zaschlou paletou a prázdnými plátny, pronajal si garáž s umělým osvětlením na okraji města a začal malovat průměrné obrazy, aby měl na obživu.

Píšu o jaru upocený létem, z vody jsem se vynořil, už zase vyprahlý. Rajčata na balkónu mají údy svěšené – zalít, pětilitrovou láhev vody po víně jim dopřát, aby zvedla sebevědomě listy, aby se protáhla a zčervenala. V sobotu se umění nekytuje. Nasedli jsme do auta a vyrazili. Jeli jsme na sever, ačkoli dobře víme, co tam je. Chtěli jsme očičkem nakouknout domů, člověku to čas od času nedá a je to tak blízko! Jeli jsme a zpívali si: – *Ó, Velvary, ó, Velvary, kde jsou mé too-laa-ry*, – až jsme přijeli k řece Moravě. – *Jed jsem, pil jsem, hodoval jsem, hezké děvče miloval jsem. Ó, Velvary, ó, Velvary, kde jsou mé too-laa-ry...* Nad řekou letělo hejno ptáků, nejspíš divokých kačen. Středem řeky vede státní hranice, patníky jsou po obou březích – na našem i na našem, na jejich i na jejich – jak se to vezme. Kačeny netušily, co je to za hranici uprostřed řeky, letěly klikatě, chvíli na té, chvíli na oné straně, jako by váhaly, pro který stát se

rozhodnout, který je lepší; na které straně se spustit dolů, ve které zemi snést vejce, založit rodinu. Bez ohledu na rozdělený svět byly rozhodnuty najít místo příhodné podle jejich, kachního rozumu.

Jeli jsme dál s proudem až ke strmé skále, na ní hrad Děvín, na soutoku Moravy s Dunajem. Prodral jsem se křovím na ostroh mezi řekami, kvetly tam sněženky jak v Polaneckém lesíku za Ostravou – a taky nevoněly. Sněženky nevoní. A hned jsem začal couvat, jakmile jsem uviděl chlapce v uniformách a se samopaly; nepřívětiví psi, dráty podél silnice pod skálou. Vojáci naskákali do člunu a dívali se, jak koukám. Utrhl jsem si sněženku a díval se do své vlasti. Už v době bronzové tu stálo hradiště, i Římané tu byli a dávné slovan-ské osídlení, než ve středověku postavili hrad, jehož zřícenina tu zbyla. Díval jsem se na lidi v lodce, na vojáky se třemi zásobníky (zhruba devadesát ran) ostrých. Sněženky nevoněly. Několika lidem se už jakýmsi zázrakem podařilo přeplavat Moravu a vyhnout se kulkám, zabořit obličej do sněženek a hluboce vdechnout. Čichl jsem si ještě jednou, pořádně. Jako by zavoněly. Zamával jsem chlapcům ve člunu, svým krajanům, a raději zmizel ve křoví z jejich dohledu (dostřelu).

Ptal ses mě, Lojzíku, jak se píše knížka a já se pustil do díla v domnění, že to vím, a že způsob *vodopád* bude nejschůdnější. Teď vidím, že to není jen tak, papír je bílý a slunce mi pere do hlavy. Co vybrat z moře vůkol – úsvit či smrákání, co ze dne a co z noci? Včera večer přišel do hospody snědý muž s kyticí růží – devětadvacet kusů – a snažil se je prodat, aby si vydělal. Narazil na člověka, který je koupil všechny a daroval třem ženám u stolu. Jedné se dostalo o růží míň než dvěma ostatním. Snědý muž se ani nezaradoval, řekl bych, že byl poněkud zklamán – co s večerem, co s dlouhou nocí, kam zajít bez růží prodaných už na počátku? Je to přípustné, Lojzíku, když ze sochy trčí drát, když věta zůstane nedopsaná, myšlenka nedomyšlená, když po příběhu nedojde k ponaučení? Vede krok

do prázdna k cíli? Je užitečným krokem? Ví vůbec někdo, jak se píše knížka? Hledání břehů v pohyblivých píscích... Zreguluj řeku a vznikne ti kanál nebo stoka, načurat do ní. Za každým slovem se plahočím, jako by jich nebylo už dost, bič jsem si na sebe upletl svou velkohubostí. Nevím, jak se má psát knížka. Nevím, jak se má žít život. Kdybych to věděl, nekytovali bychom spolu v cizích službách umění za padesátku na hodinu. Měl bych firmu s názvem PSÁRNA KNIH a napojení na odbyt, děti by měly co dědit. Dívám se z okna, je neděle, na proutěném koštěti místo zlatého deště bílý sníh, dole zápolí auta s posolenou břechkou, deset růží z hospody uvadá v modrém džbánu. Ze skleníku se dají opatřit v každou roční dobu, čas růží trvá dvanáct měsíců. – Kdybych to byla já, na kterou by připadlo o jednu míň, taky bych byla ráda, řekla Helena, – že jsem dostala růže. Tebe by to nenapadlo. Takhle, s deseti, jsem ještě radši. – Ano, řekl jsem a pomyslel si, co by mi asi udělala, kdybych koupil třem cizím ženským kytky za celodenní plat.

Žili jsme s Helenou ve městě, které nepřeje milencům. Dědek za oknem vedle dívčí koleje, před jejímiž dveřmi jsme se loučili, vyhrožoval nám esenbáky proti příliš dlouhému loučení, dlouhému líbání a neporadil, kde to máme dělat, kam se vrátit. Lavičky a trávníky (VSTUP ZAKÁZÁN!) v parcích byly pokryté prachem a společné střechy nad hlavou se nám nedostávalo. Vedle koleje stál dům s padací omítkou – stačilo do ní dloubnout prstem – tam jsme se rozcházeli. Sdíral jsem omítku v zoufalství z Heleniny nerozhodnosti a neslibů, a jakmile jsem orýpal všechnu, co byla na dosah, řekla mi ta moje Helena: – Ne, vždyť se ani pořádně neznáme a ty bys nejraději mou duši! Co by mi zůstalo? – Hrábl jsem naposledy a plát napovrch černý se zřítil s žuchnutím; kupodivu prach, jenž se vyvalil, měl barvu bílou. A zahalil všechno vůkol. Když se usadil, fortna nedotknutelné dívčí koleje zaklapla. – Duši, duši... vždyť ne zadarmo, vždyť bych ti za ni dal svoji!

Mezi dělníky mi bylo dobře. V elektrárně jsem se naučil rourám, čerpadlům a velínu ve zkušební lhůtě a nastal mi klid, dennodenní rutina, chronicky známé úkony; více pohybů rukama, méně mozkiem. Ranní, odpolední a noční směny se střídaly se dny volna v pravidelném kolotoči. A se mnou to táhl příjemný společník, můj přímý nadřízený Vašík Čáp, první strojník, tvůrce a luštitel hádanek, posedlý zahradník s mánií schraňovat plechovky od čehokoli, ze železa, neboť železo zrezaví. Všude je hledal, plechovky rozmanitých velikostí, po celé elektrárně, a skladoval je ve své skříňce. Aby se mu jich tam vešlo co nejvíc, a při procházení vrátnicí aby nemusel odpovídat na všetečnou otázku, k čemuže tolik plechovek, odřízl jim otvůrkem na konzervy dno, ale ne úplně, a splácal je do nejtenčí placatosti, nosil si je domů jako akta v aktovce, doma je vrátil do původního stavu, naplnil zemí a vložil do nich semeno stromu. Když strom vzešel a byl způsobilý starat se sám, našel mu Vašík Čáp místo veřejné, příhodné pro růst stromu; potají, bez povolení vykopal díru a rostlinu i s plechovkou vpašoval do země. Plechovka zrezaví a kořeny si pak najdou své místo na světě. Dobře mi bylo v dělnických montérkách s Vašíkem Čápem a s ostatními dělníky v elektrárně. Občas jsme zašli do hospody NA ROŽKU a zvolna pili pivo desítku. Možná, kdyby mi páni Kovářové dali pokoj a netahali mě k výsledkům, třeba i já bych dal pokoj, přestal psát spisky, pokusy dobrat se pravdy; třeba bych taky začal luštit hádanky v časopisech. Je totiž jednodušší zapomenout na tužby a ambice, je výhodnější *privyknout*, jak říkají naši slovanští bratři. – Sbohem, řekl jsem Vašíkovi Čápu, – tolik sil nemám, abych zapomněl na své tužby, a do vězení se mi už nechce. Tolik sil snad ještě mám, abych se zachránil. – A odešel jsem na nádraží Ostrava-Přívov, nasedl do vlaku CHOPIN-EXPRES, který má konečnou ve Vídni.

V sauně u Čapkovy sokolovny v Ostravě 1, po všelijakých úkonech, zabalení v prostěradlech, vymýšleli jsme si s Emanem Šindlerem

Caligulovy lázně s mozaikami a dívali se na promáčený strop, na roury jakéhosi vedení vedené jen tak nezakrytě po zdech, vymasírování slepým masérem po dnech skládání cihel (já) a po dnech lepení linolea, dýchání syntetického lepidla na stavbách n. p. POZEMNÍ STAVBY (on), propuštění trestanci, hudební skladatel a samozvaný literát po pracovní době. Jako lidé jsme si zas připadali po týdnu užitečné a jednotvárné práce, očištění od špíny a smradů; v džínsách z TUZEXU a v čerstvých košilích jsme kráčeli po třídě Osvoboditelů a u Nové radnice potkali Jakuba Kubu, ožralého výtvarného redaktora krajského nakladatelství. Poznal nás, když jsme do něj drcli. – Chlapci, kamarádi, jsem svině, sdělil nám, – jsem svině, protože s váma nemůžu kamarádit, vždyť by mě vyhodili. Ale dočkejte času jako husa klasu! Hned jak mě vyhoděj, zas budem přátelé. – To je od tebe, Kubíku, moc milý, už se nemůžem dočkat. A ještě lepší by bylo, kdyby tě taky zavřeli, to bysme pak byli úplně rovní s rovnejm. To bysme tě i do sauny vzali. Zatím ti ale nezbude, než pokračovat v jízdě. – Tak je to, řekl Jakub Kuba, – co jinýho mi zbejvá. Průser je, že jste nevyhráli ani vy ani já. Všichni dostáváme na prdel. Čest práci, čuráci! – Nazdar, sokole! řekli jsme a šli dávat dohromady tu naši operu pro dvě skříně. Byla by pěknější s jeho obrázkama.

Karel Paleček nám zabušil na dveře před svítáním, div je nevyrazil. Nečekal na dále a vpadl dovnitř, nebylo zamčeno. Večer jsme spolu pili vodku koupenou v duty-free-shopu na letišti v Oslu. Nápaditý moc nebyl, koupil STOLIČNUJU; bezpochyb se dá v Norsku pořídit i něco jiného, neznámého, s exotickou západní etiketou – například whisky, a nemusela by být nejdražší. Ale tu vodku z hlavního města šestiny světa jsme mu nevyhlili do bot. – Tak jaký to bylo? vyptávali jsme se dychtivě. Tři týdny pobyl Karel Paleček v Norsku na návštěvě u syna hudebníka; v tom roce s vůní svobody bylo leccos možné a syn mu cestu, pobyt i vodku zaplatil. – Kdyby to tady nevypadalo

tak nadějně, zůstal bych tam. Před rokem možná, letos už ne. Životní standard jim nezávidím a svobodu už máme taky. – Ve čtyři ráno vtrhl do našeho pokoje a brada se mu třásla, v očích měl slzy. Ta roztřesená brada muže, který už mnohé zažil, mě dodnes straší. A hukot motorů, jednotlý a monotónní, doléhal otevřenými okny z letního nebe. Co víte, děvčata a chlapci, o válce, v níž se nebojuje, o válce předem prohrané!

Druhého dne jsme vyběhli celí určení na vrcholek Biskupské Kupy – vede tudy hranice. Z křoví na nás vyjukl polský pohraničník. Měl na sobě stejnou uniformu, jakou jsem nosíval na vojně: zelený maskáč s hnědými jehličkami, opasek s pěticípou hvězdou, stejný samopal, jenom čepice byla jiná, s orlíčkem vpředu. Smál se tomu, že jsme se lekli, když se objevil na pěšině. Helena po něm vyjela: – Co u nás chcete, okupanti, co jsme vám udělali, bratři Poláci! – Tlumočník byl zbytečný. Voják si dřepł na bobek a viděl před sebou dva vzrušené a bezmocné lidi, soptící slova mu srozumitelná, mířená proti němu osobně, jako by zrovna on za to mohl. – Vždyť je u vás kontrarevoluce, vždyť my vám pomáháme, vzmořl se. – Já jsem kontrarevoluce, on je kontrarevoluce, všichni jsme kontrarevoluce, syčela Helena, – tak střílej, dostaneš metál, žeš zachránil tábor socialismu, blbečku! – Hoch zalapal po dechu a odcouval do polského křoví. Popadl jsem Helenu v pase a silně ji držel, aby nepronikla na cizí území; vždyť by ji za to mohli zavřít (nebo i zastřelit?).

Uslzenou jsem ji svedl z hory k Petříkovi, dvouletému dítku okupované země. Byl roztomilý, jako by ho nakreslil Jiří Trnka. Loudal se lesní cestou, stíny a světlinami, za sebou vlácel nezapnuté kšandy a slunce mu dělalo z vlasů svatozář.

Prudkým trhnutím hlavy setřesu ze zbytku vlasů krůpěje říční vody na břehu Dunaje. Když jsme sem přijeli – do Zadunajska, země se zelenou zmrzlinou – Helenka si pískala. Nebyla to žádná písnička ani melodie, bylo to pískání čtyřleté holčičky, která s lehkým srdcem opouštěla vlast nevědouc za mák, co opouští. Šla důvěřivě, s námi, se svými lidmi. A jediná z nás čtyř věděla naprosto jasně, kam jde – šla za zelenou zmrzlinou, neboť jsme jí to nakukali. A skutečně, dosáhla svého. Kam směřovaly mé a Heleniny kroky? Pryč! Pryč odtud.

Držím v ruce zmatený chomáč nití, vlny, provázků a drátů – všechno spletené dohromady, kocourovy gatě. Když se maminka rozhodla uplést mi svetr, držel jsem vřetena vlny z vypáraných svetrů předešlých poněkud roztěkaně na vzpažených rukou, vlna lechtala v nose, bylo třeba občas kýchnout, občas se podrbat; upustil jsem vřeteno a došlo ke zašmodrchání. – Zases mi z toho nadělal kocourovy gatě, vyčtla mi maminka a pustila se do trpělivého rozplétání; hvízdala si přitom tichounce a falešně: – *Cikánský barón jsem já, mě každá cikánka zná...* Svetry pak byly vesměs pruhované, jeden ze dvou předešlých – hmoty a energie se neztrácí, jen se přeměňují. Držím v rukou spleť příběhů, jakéhosi uvažování, obrázků ze slov; kdo se v tom vyzná, jsem na to sám, kdo mi pomůže... Ve Vanovicích na mrňavém pozemku za kostelem, pronajatém u národního výboru (dříve obec) jsou pod zemí a pod kamennou deskou kosti a popel mých předků. Nájemné zapláceno. Loni mi napsal vzdálený příbuzný:

Peníze jsme nedávno obdrželi. Co se týká hrobaře, ten už zemřel, ale hrob stejně neopravoval, my jsme ho vždy trochu vypleli, na

jaře jsem to přerýl a vysázel. Horší je to, Jiříku, s pomníkem, s tím si nevím rady. Desky mramorové opadávají, něco se roz-bilo. Uprostřed, jak jsou urny, je to též odlepené, chtělo by to větší opravu a asi by to bylo dost nákladné. Jestli budeš chtít, tak bych k tomu přivezl odborníka z Vel. Opatovic, on by to zhodnotil, snad by to i opravil, napište, co s tím...

Opravit, co jiného! Náhrobky lze opravovat.

O žních na dědečkových štráfcích mezi řadami stromů se maminka oháněla kosou jak zdatný sekáč z předkombajnové doby, nestačil jsem za ní odebírat padlou pšenici a to už mi bylo dvanáct, v sadu později vykáceném. A když dožala, otřela čelo i kosu a zhluboka se napila z půllitrové sklenice, kterou si dědeček přivezl z Vídně, ze Zadunajska. Je na ní letopočet 1914, císař Vilém a náš císařpán František Josef, česky Procházka. Jablečného moštu z jaderníček a jablek panenských z loňské úrody se napila. Vilém má na prsou kříž a František Josef jakési medaile. Sklenici mám před sebou na stole, v ní dřevěný skládací metr, půlku nůžek, tužky a štětce, vyschlé plnicí pero. Popel a kosti ve Vanovicích na hřbitově, náhrobek se rozpadá.

Moje matka Noemi Bártová rozená Nováková zemřela v noci z pátku na sobotu na interním oddělení nemocnice Na Fifejdách v Ostravě 1, Helence nebyly ještě dva roky. Už mi nikdo nepomůže rozmotat kocourovy gatě, které si působím. Od té chvíle mi nezbývá než být hlavou rodiny, pro čtyři lidi nejvyšší autoritou s právem i povinností konečného rozhodnutí, nositelem odpovědnosti. Vydali jsme se za Dunaj a Helenka si písкала.

A najednou jsme byli všichni chytří. Jak to bylo naprosto logické! Museli zakročit, aby se jim nerozsykala celá stavba násilím a lstivou diplomacií zbudované říše. A museli do toho namočit ještě své

vazaly, naše sousedy – Poláky, Maďary, ano i Němce – aby v tom nebyli sami. Dne 22. srpna jsem seběhl z Biskupské Kupy, předal Helenu malému Petříkovi do opatrování a jedním dechem napsal vizi o bratru Kainovi:

Ačkoli nebylo co slavit, visely po celém městě lampióny a girlandy, hýřily barvami ode zdi ke zdi, nad rozježděnou vozovkou hlavní třídy, nad patlavým blátem, výkaly a splašky. Občas projelo ulicí nákladní auto s vysokými koly a omítlo chodce a domy řídkým blátem. Několik opilců se vypotácelo ze dveří hostince; začali močit na prašivého psa pod schůdky. Pes otevřel oči, stáhl ocas a lehl si o kousek dál. Kolem chodili muži v šedých kabátech zastříkaných blátem, v gumových botách, s králíčími beranicemi na hlavách; ženy v galoších, černé šátky do čela. Míjeli se bez pozdravů. Každý šel sám, se skloněnou hlavou, ruce za zády. Jenom opilci tvořili skupinku, k ničemu nezavazující společenství bratrů z mokré čtvrti. Žádný z chodců jim nevěnoval pozornost, nikdo neutrousil poznámku na jejich adresu, nikdo je nenapomenul, aby dali nebohému psovi pokoj. Chodci se jim vyhýbali obloukem a dívali se na opačnou stranu.

Pojednou jsem si uvědomil, že tu postrádám děti: na trojkolkách i jen tak hopsající, v kočárcích, za ruku s maminkou, se zmrzlinou nebo s míčem. V celém městě jsem nepotkal jediné dítě. – Promiňte, prosím, kam se poděly děti? zeptal jsem se ženy v galoších, s černým šátkem na hlavě. Trhla sebou, hlasitě vykřikla: – Ať žije mír na celém světě! a poplašeně odběhla. Dostihl jsem muže v králíčí čepici, v šedivém plášti a gumových botách. – Co jste udělali s dětmi? zeptal jsem se ho. – Svobodu koloniálním národům! zařval a měl se k úprku. Chytil jsem ho za rukáv. – Cizinče, děti se nerodí, lidi se přestali milovat, sykl, vytrhl se mi a upaloval pryč.

Vešel jsem do domu, v němž se narodil můj otec a kam mne před jednatřiceti lety přivezli z porodnice. Omítka byla kropicená po střelách, zčásti přikrytá rozlehlým heslem: AŽ ŽIJE PŘÁTELSTVÍ MEZI NÁRODY!

Když jsme odcházeli, bylo mi jedenáct a já jsem si tenkrát usmyslil, že se vrátím – aspoň na chvílku, na pár dnů. A teď stojím na prahu rodného domu a byl bych radši jinde. Projezdil jsem několik zemí třech kontinentů, ale takovou cizotu jsem nepocítil ani v Tokiu. Proč jsem se vracel? Smyslu v tom nenalézám. A přece jsem tady – abych ukojil zvědavost, splnil svůj dětský slib nebo kdoví proč – vcházím do domu, ve kterém by měl být pokoj s krbem. Ten krb má škvíru, moji tajnou skříň. Tam jsem si schoval čokoládu (skoro celou tabulku) a při chvatném odchodu ji už nestačil vylovit. Třeba tam ještě bude. Není to snad pravá příčina mého návratu? Ukrýval jsem si tam pamlsky před starším bratrem – snědl si svůj díl hned a potom kradl z mého. Třeba tu potkám bratra, dvacet let o něm nemám zprávu. Možná se vracím, abychom se setkali.

Můj starší bratr tenkrát nešel s námi. Zůstal zde, nerad se podřizoval otcově vůli, snad chtěl ukázat odvahu; roztrhal cestovní doklady a vyskočil z rozjíždějícího se vlaku. Ostatně byl už plnoletý.

Vnitřek domu vypadal taky jinak, než jak jsem si ho uchoval v paměti. Jako by tu přibýlo dveří a nikde zvonek ani jmenovka; zápach jako na prosektuře. Zaklepal jsem na první dveře, pak zabušil. V kukátku se odchlípla záklopka, obrvené oko na mne zacivělo a zmizelo s lehkým klapnutím. Čekal jsem, že se dveře otevrou, ale neotevřely se. Zkusil jsem to u jiných, se stejným výsledkem. Posledním v řadě jsem sáhl na kliku, povolily.

Pokoj byl úzká nudle, v posteli člověk přikrytý šedou dekou přes hlavu. – Dobrý den, řekl jsem a přistoupil blíž. Aby se tam dostal, musel spáček přelézt železné čelo postele. – Dobrý den,

zkusil jsem hlasitěji; bez odezvy. Potáhl jsem za pokrývku – vyvalil se příšerný puch. Na zrezivělé drátěnce bez matrace ležel stařec v gumových botách, v šedivém kabátě, na hlavě měl čepici z králíka. Po očích prázdné důlky.

Vyběhl jsem na ulici. – V tom domě leží mrtvola, co mám dělat, ptal jsem se chodců, – jsem tady cizí, komu to mám ohlásit? – Nikdo s tím nechtěl nic mít, nikdo neodpověděl; utíkali přede mnou jak před strašidlem. Běžel jsem blátem hlavní třídy mezi girlandami a lampióny a zastavil se u skupiny opilců. – Řekněte mi, kdo se v tomto městě stará o nebožtíky? – A nač to chceš vědět, mladej? Nikdo se o ně nestará. Podívej se kolem, všichni jsme nebožtíci. Vidíš to? Vidíš tu radost vůkol? odpověděl mi nejstarší z opilců, ostatní se vytratili. Jeden si to namířil přes ulici k jakémusi sloupku (připomínalo to poněkud urostlejší hydrant s modrou skleněnou homolí na hlavě) a cosi tam kutil. – Dvacet let už tady šafářují, pokračoval nejstarší opilec, – našli sem a zůstanou tady na věčný čas. Všichni jsme mrtvoly, i když se ještě hejbem.

Najednou se v ulici ozval jek sirény a skleněná homole na hydrantu začala blýskat modrým světlem. Vmžiku se ulice vyprázdnila. Lidé zalezli do domů a postranních uliček; i nejstarší opilec chtěl utéci, zakopl však o psa a zůstal ležet rozplácly v blátě. Zmocnil se mě pocit, že bych měl taky zmizet. Ale kam? Ve chvíli, kdy jsem pomáhal starému muži na nohy, zabrzdil vedle nás džíp a z něho vyskákali vojáci se samopaly a obklíčili nás. Jekot sirény utichl, modré světlo pohaslo. Lampióny se pohupovaly v mírném větru, nastalo ticho přerušené jasnou ránou do hlavy.

Otevřel jsem oči v pokoji svého dětství, s plápolavým krbem, a byl jsem oblečený v šedivém kabátě, na nohou gumové boty, na hlavě králíčí čepici přes bouli po obušku. Proti mně seděl asi čtyřicetiletý muž v uniformě a zubil se na mne: – Vítám tě doma, bratříčku. – Vstal, přistoupil ke krbu a z mojí skryše

vylovil prastarou tabulku čokolády. Začal ji lámat na kousky a ty házel do plamenů.

Mám v tom teď škrtat? Mám po tolika letech vymýšlet novou skrýš pro kousek staré čokolády (uvolněnou parketu nebo jeskyňku ve zdi za tapetou či dutou nohu otcova psacího stolu), když vyšetřovatel Státní bezpečnosti ani dva soudní znalci nepřišli na tu pitomost, když mě kvůli ní nežaloval prokurátor a šest soudců mne za ni nesoudilo? Štárali se ve všech písemnostech, které mi ukradli při domovní prohlídce – i v téhle, pro ni mne soudili – a žádného z nich nenapadlo, že se v krbu občas zatopí... A jaká je pak čokoláda! Nechám to tak, dámy a pánové, škrtat se nebude.

Své lidi si nosíme s sebou, i když dávno zemřeli. Jinak by to nemělo smysl. Zač bychom potom stáli jako rod, jako živočišný druh nejvyšší – *člověk moudrý vzpřímený*. Moudrý vzpřímený člověk...

Helena zavolala do elektrárny, že maminku odvezli na internu a že to vypadá zle. Mohl jsem tam až po šichtě, nebylo člověka, který by za mne hlídal velín. Primáře jsem našel na tenisu, vypadal pěkně s raketou v ruce; měl už po službě a čekal tam na mne. Čekal tam na mne proto, že pocházel z Vanovic, náš člověk. Jiný by už dávno šel domů. Jeho bratranec ve Vanovicích byl za mého dětství posledním sedlákem s voly – už jsou snědeni a bratranec je buď družstevníkem, nebo už není. Umírají i bratraci primářů interních oddělení. Tady nepomůže ani sebelepší protekce. – Vypadá to zle, hochu. Budu dělat co můžu, ale moc toho nezmůžu, řekl mi primář. – Můžete ji navštěvovat kdykoli, bez ohledu na návštěvní hodiny.

Maminka mívala všude konexe, i tady, v nemocnici Na Fifejdách našla krajana. Ležela v pokoji u dveří, do nosu jí zavedli jakési trubičky z plastiku, v levém předloktí měla zapíchnutou jehlu přilepenou leukoplastí, jehla byla napojena rourkou k láhvi se žlutavou tekutinou upevněné k bílé šibenici; tekutiny ubývalo jen zvolna.

O postel se opírala maminčina černá hůlka s gumovou podešví pro nevtrlivý klapot. Už ji nepotřebovala. Vedle na posteli umírala stará žlutá stařena, vyzáblá, nevědoucí o ničem kolem, s duší na cestě. Sem položili mou matku, která při posledním sletě sokolů plivla na komunistu Gottwalda, jenže nedoplivla, na tribunu to bylo daleko. – Tak vám teď nemůžu hlídat Helenku, řekla, když otevřela oči, – než se z toho dostanu. – Klidně si stonej, mami, bude ji hlídat sousedka, než se vrátíš. A co ti mám přinést? – Jabko mi přines, jadrničku, z třetího stromu v pravé řadě.

Obelstil jsem svou matku a přinesl jí jonathana z OVOCE-ZELININY na Dimitrovově třídě, protekčního jonathana, mám tam známou zelinářku. Jadrničky neměla a náš sad je vykácený. Postrouhal jsem jablko do sklenice na zavařeniny, pokapal citrónem a osladil medem. Nevím, zda mou lest prohlédla, už nemohla mluvit. Krmil jsem ji lžičkou, jenže péči, kterou věnuje matka dítěti, jsem jí nedokázal oplatit. Myslel jsem si vždycky, že poslední přání umírajícího je zákon. Není.

Žlutou stařenu na sousední posteli vyměnili za jinou a maminka nedokázala polknout kaši z jonathanů; zůstávala jí v ústech do druhého dne. Zdravotní sestry měly málo času, musely vyměňovat mrtvé stařeny za umírající, do úst se nikomu nedívaly, ani pacientce, která se narodila ve stejné vesnici jako jejich primář.

Cestou domů jsem se přistihl, že hledím do výkladní skříně drogerie a myslím na smrt, na vysvobození. Zděsil jsem se svých myšlenek. Co víme o smrti, ani slovíčko bych si netroufl špitnout. Kdo se jí nebojí! A já si teď před výkladní skříní drogerie přeju vysvobození pro svou matku věda, že není návratu. Bože, uplácal jsi nás správně? Když mě přišla navštívit do vězení, opírala se o černou hůlku-tichošlapku a podala mi všeobsáhlou zprávu o Helence v Helenině břiše. – Ještě, že mě máte! Kdo by vám ji hlídal, až se narodí...

V naší civilizované éře se umírá o samotě, v antiseptickém prostředí, nanejvýš v přítomnosti odborníků na nemoci (snad také od-

borníků na smrt?) v ústraní, jako by umírání bylo cosi nevhodného, ostuda. Jako by odborníci na nemoci byli tou nejsprávnější společností pro člověka, který odchází z tohoto světa svým lidem. Jako by cosi skončilo. Vzkaz, poselství nám dosud živým, poslední slovo zaneprázdněná zdravotní sestra přeslechne, zapomene, nepředá adresátovi – není tu od toho, má plné ruce práce s pozůstatky po člověku. Poslední vůle umírajícího zapadne pod postel, je vymetena, vytržena hadrem nasáklým dezinfekcí. Poslední pohled umírající patří bílému stropu interního oddělení nemocnice Na Fifejdách, poslední výdech do prázdna. Jako by všechno skončilo. Jaký by to však mělo smysl, kdybychom neměli své lidi s sebou, i když umřeli. Co vědí odborníci na funkci lidského těla o člověku, jenž z jejich hlediska přestal fungovat?

Ve výkladní skříni drogerie jsem uviděl prskavky. Mnohdy nebývají k mání a Vánoce se blížily. Koupil jsem jich pět balíčků, aby měly děti na stromku dostatek prskání. Dětem se líbí ohničky.

V sobotu ráno, po noční směně v elektrárně, nevěděl jsem, že jdu do té nemocnice naposledy. Bílou šibeničku s lahví odklidili, matraci zvedli k provětrání; na posteli u okna umírala žlutá stařena docela sama. – Ano, řekla zdravotní sestra, – o půl čtvrté ráno. Ještě jste nedostal telegram? Tady mi podepište převzetí věcí. – Dva snubní prsteny (jeden po otci), hodinky Omega, zubní protéza, černá hůl, uzlíček šatů, peněženka a průkaz občanky Československé socialistické republiky. – Ne, vůbec netrpěla, řekla mi zdravotní sestra. (Jak to mohla vědět?)

Nebaví mě nečinně ležet celé hodiny na slunci, nemám na to plet' ani ctižádost být do zlatova opečený jako kůrka na vepřovém koleně v Prátru U KOLAŘÍKA (Kolarik und Buben – dovoz piva zn. BUDWEISER z Českých Budějovic). Počkám si, až mi slunce usuší vodu na těle a skočím tam znovu, do levého ramene Dunaje, do zábavního ramene vhodného ke koupání. Voda je měkká a příjemná, vodní

rostliny se derou až k hladině a sahají mi na břicho. Mezi labutěmi a kačenami plavu, nemyslím na nic než na pohyby, jež vykonávám, nic jiného mi nezbyvá; nemohu se na ně vykašlat ani na chvílku v té situaci, kterou jsem si sám, dobrovolně, s radostí přivodil. Myslím i na dýchání, aby bylo pravidelné, abych nevdechl vodu. Teď všeho nechat, utopil bych se. Po hlavě se vrhám do nedýchatelného živlu, do nebezpečí; a mé tělo funguje spolehlivě. Je to dráždivé, krásné – požitek. V takových chvílích nejvíc vím, že žiju.

Do své písanky bez linek jsem si koncem srpna 1968 zapisoval události sdělované rozhlasem, aby měl Petřík – až doroste – památku na historickou událost, jíž se účastnil způsobem, jakým jsem se já před léty účastnil druhé světové války. Při domovní prohlídce v roce 1971 mi major Janečko písanku ukradl, prolistoval, snad i přečetl, ale nevrátil. Takže Petřík ostrouhal kolečka. Tenkrát se chlapec věnoval ostružinám a bloumání travou, o historickou událost nejevil zájem. Nikdo se ho nezeptal na mínění, ačkoli se v ty dny rozhodovalo o jeho osudu. Ani nás, občanů s volebním právem, se nikdo na nic neptal. V rozhlase nás nabádali k zachování klidu, k státnické moudrosti – bez vysvětlení, bez návodu. A my, občané s volebním právem, jsme stáhli vlajku československou do půli žerdi na znamení smutku, vynadali polskému pohraničníkovi na Biskupské Kupě, napsali nápis LENINE, PROBUĎ SE, BREŽNĚV SE ZBLÁZNIL – v domnění, že by Lenin něčeho takového nebyl schopen, zpívali jsme si píseň *Běž domů, Ivane, čeká tě Nataša, běž domů, Ivane, tady tě holky nemilujou...*, poslouchali rádio a brečeli, když se střílelo u Rozhlasu v Praze; a čekali jsme, až někdo hvízdne, že bychom šli, třeba do hor, jenomže nikdo nehvízdnul. Zachovali jsme tedy klid a státnickou rozvahu – a teď to máme. I tu písanku mi sebrali.

Nikdo nám neřekl, co máme dělat, a my jsme nevěděli. Hladověli jsme tenkrát po svobodě, ale hladovými vlky jsme se nestali. Vlkům je pastýř k ničemu. Nebylo žádného, který by písknul. Nebylo pas-týře pro stádo ovcí... Teď to máme: řezníci s nůžkami stříhají nám vlnu – zatím. A my se popásáme očekávajícíce spasitele, tetelíme se zimou ostríhání až na kůži. Vítr ze stepí přivál cizí způsoby, cizí mravy a morálku do našich údolí a kopců. – Bée, bée, řekly na to ovce a cizí způsoby ze stepí zapustily v nás kořínky. Českoslovenští vo-jáčekové se cvičí ve zbrani a cizí vojenské vlaky naložené naší vlnou,

obsahem naší země, jezdí na východ a zase na východ, a prázdné zpátky, každý den – včera, dnes, zítra, pozítří...

Našil jsem si po červené nudli na každou výložku a stal se svobodníkem, velitelem. Pohůnkem. Autorita velitele je dána jeho funkcí – ex offo. Družstvo mě poslouchalo, i vojín Vítek, ačkoli byl příslušníkem vládnoucí strany, poslouchal mne, nekomunistu, velitele. Pohůnka. Když jsme šli nocí – já v čele – vrzaly a cinkaly nám postroje, cítil jsem v zádech svých sedm mužů: Vítka, Malotu, Melichara, Dolečka, Česlára, Paulena a Rödera, obránce vlasti; kladli nohy do mých šlépějí. Byli mi v patách, následovali mne a já jsem je vedl. Znáte to, děvčata a chlapci, ten pocit někoho vést? Někomu dávat rozkazy, poroučet, nechat se zdravit, moci trestat – znemožnit rande s holkou, rozhodovat (do jisté míry) o lidském osudu? Ten pocit, dámy a pánové, zneužít beztrestně moci, jen tak někomu zkazit třeba jen chvilku. Třeba tu chvilku, v níž se rozhoduje o jeho životě...

Šlapali jsme všichni za ovčákem, za svobodníkem s jednou nudlí a šlapem zas, postroje vržou a cinkají, uvyklí autoritě ex offo, abychom nemuseli přemýšlet o smyslu a cíli pochodu, abychom se nemuseli rozhodovat k činům, rozhodovat o sobě a o svém, klademe nohy do předšlapaných šlépějí a bečíme nad svým osudem, jako bychom nevěděli, že je to vždycky jenom usmrkaný frajtr s nudlí u nosu, ten, co nás vede, ten náš velitel, byť by měl maršálské epolety, zpupnost vládce a veškerou moc, uzurpované oprávnění udílet nejvyšší tresty lidem i národům. Ubekujeme tiše a trousíme za sebou bobky, a to je náš postoj v tom srabu. Kopem se navzájem a trkáme, bojujeme mezi sebou o vyšlapanější chodníček, o lepší travičku, v hlavě motolici. Nikdo nás nespasí, nikdo nám neřekne, jak se stát hladovými vlky.

Už jste někdy, děvčata a chlapci, lepili křídlo andělí? Drobnými krůčky hysterické dámy přicupital průjezdem domu Marsanových

synů šéf Viktor Hratz, aniž by zaklepal, vtrhl do naší dílny, kde Magdalena Dobromila malovala drobné kvítky na slepený talíř, můj krajan Lojzík vyráběl z modelovací hmoty lvovi ztracenou tvář (Ljubo Tobolar byl na cestě za novou lahví koňaku pro šéfkou Gretu) a já slepoval dohromady skleněnou kouli-šišatici – už třetí týden. Šéf zahlaholil: – Hallo Kinder, wie geht's, wie steht's! – a kývl na mne: – Pane Barta, vemte si lepidlo na kámen a nástroje, dnes budeme kytovat umění v plenéru. – Yes, sir, odpověděl jsem a už se jelo, zatímco Magdalena Dobromila zanechala kyticíček, jen co za námi práskly dveře a pustila se do vaření polenty – nechutné a levné – neboť bylo poledne a hlad.

Byl krásný jarní den, i šéfka Greta přisedla s nedopitou lahví a jela s námi na ÚSTŘEDNÍ HŘBITOV, aby spatřila anděla s ulomeným křídlem. Cestou jsme naložili pozůstalou Andělu – křídlo měla zavinuté v plátně a nesla je v plastické tašce s hlavou černouška v červeném fezu a s nápisem JULIUS MEINL, v peněženke šilinkovou stokorunu vedle ostatních peněz. Byla to dáma a vůbec netruchlila, lebedila si, jak je nám počasí příznivě nakloněno, za deště nelze lepit křídla andělům. Na hřbitově jsem rozbalil nástroje, vybalil žulovou perut' z plátna, očistil pečlivě styčné plochy, aby se roub ujal; pak je natřel kamenným lepidlem, chvíli počkal, a když čas uzrál, přiložil jsem křídlo k pahýlu a držel, držel pevně a vytrvale, trpělivě jsem objímal anděla, zatímco opilá šéfka Greta skotačila mezi hroby s lahví, zatímco Viktor Hratz rozprávěl s pozůstalou Andělou o drahotě, o hřbitovních vandalech a o zkaženosti světa, zatímco slunce svítilo a lepidlo zasychalo. Kytoval jsem anděla a netušil, že už o prázdninách budu telefonovat na různé inzeráty, že budu pravidelně ve čtvrtek docházet na PRACOVNÍ ÚŘAD pro podporu v nezaměstnanosti, že budu jezdit v dopravních prostředcích na jízdenky odlišné barvy, aby každý v podzemní dráze viděl, že jsem nezaměstnaný.

V pravou chvíli jsem povolil objetí, vyretušoval vyhrězlé lepidlo, odstoupil a podíval se andělovi do tváře. Oči měl upřené k zemi,

nevzhlédl ke mně, upíral pohled dolů na svého nebožtíka. Posbíral jsem nástroje, nevтіravě se přiblížil k pozůstalé Anděle, počkal, až ukončí větu, až nastala pauza a já jí mohl sdělit: – Milostivá paní, domnívám se, že je má práce úspěšně skončena. – Süss! zaradovala se milostivá paní Anděla, udělala na mne vděčné oči a šéfa se zeptala, co je dlužna. Decentně jsem poodstoupil a tvářil se, že naslouchám jarnímu cvrkotu ptactva ve větvích a na obloze. Po chvíli jsem spatřil pozůstalou Andělu nad zeravy, zvolna (stylem prsa) plavala k nebesům. Když se změnila v tečku, požádal mne Viktor Hratz, abych mu pomohl ulovit skotačící manželku. – Apropó, řekl, – to je pro vás, a vtiskl mi stovku do nepřipravené ruky. – Od milostivé paní Anděly, dodal a kradmo pohlédl vzhůru. Aby viděla, že mi peníze dal, že je nezpronevěřil. Gretu jsme polapili s lahví už vyprázdňenou na náhrobku vládního rady Bayera a ujistili ji, že Ljubo má pro ni v krámku na ulici Řetězového mostu láhev novou, plnou, dosud neotevřenou. Pak teprve přestala kopat, škrábat a tlouct pěstičkama. Mírná jak beránek se nechala odnést do automobilu.

Jednoho srpnového pondělka nás vyhnali z cel na chodbu a nařídili, abychom si svlékli šaty. Chcete-li člověka ponížít, dámy a pánové, ostříhejte mu vlasy a svlékněte ho do naha. Pak si ho – oblečen v uniformě, s čepicí, s obuškem navlečeným na zápěstí – prohlížejte od hlavy k patě a naopak. Taky mu můžete nařídít předklon a podívat se mu do konečníku, nemá-li tam schované cigarety se zápalkami nebo pilník. Bude si rukama zakrývat ohanbí; zařvete na něj: – Připazit! a on vás poslechne. V takové situaci není člověk v stavu normálně uvažovat, s rozmyslem odpovídat na vaše otázky. Zlý sen se stal skutečností, bez naděje na úlevné procitnutí.

Ano, postávali jsme v letním odpoledni u plotu zahrady pana Cuhéla ve Vanovicích – čtyři malí kluci: Mirča, Slávek zvaný Huspa, Dlouhé Bidlo a já – žluté čůrky zaměřené k vybledlé letní obloze; společně jsme provozovali tu mužnou hru – kdo déle, kdo výš!

Anebo v hostincích kdekoli na světě, na pisoárech prohazujeme, aby řeč nestála, pár slov s neznámými o blahodárnosti společně sdílené úlevy. Ve vězení však nemáte jinou možnost. Dřepíte v rohu zamčené místnosti, dámy a pánové, nad odpadovou dírou v ložnici, jídelně i obývacím pokoji, se spuštěnými kalhotami a ničím nechráněni vyměšujete ve společnosti cizích lidí, kteří se momentálně věnují jiné činnosti – spánku, hře v šachy, četbě, tupému civění. Jejich tváře mohou být odvráceny (pokud vám osud přidělil spolu- bydlící se špetkou vychování a ohleduplnosti), anebo přivráceny, upřeny k vašemu koutku. Osud vám může přidělit i spolubydlící, kteří komentují počínání vašeho těla, procesy, jež lze sotva ovládnout. – Splachuj, smrdíš! povykoval ten hajzl, ten zkurvysyn zaje- baný, odporný, čurák zvadlý Karel Matouš, číšník z Teplic, ještě jste, dámy a pánové, nedodřepli. Ještě jste ani nezačali smrdět.

Svlékli mě do naha, obnažili, abych byl ponížěn, abych musel sklopit oči a rukama zakrývat svou přirozenost, místo citlivé a bezbran- né, snadno zranitelné. Svlékli mě do naha a sebrali poslední majetek, poslední útočiště – *kapsy*. Už mi vzali svobodu, rodinu, domov, snub- ní prsten a hodinky, klíče. Zabránili mi setrvávat ve starých dobrých zvycích a vnutili mi zvyky nové, nutné k přežití v zařízení, kterému se říká „nápravně-výchovný ústav“. Občas mi kramaří v předmětech, kterými mě sami vybavili, i v předmětech, které smím z jejich mi- losti mít u sebe a používat; hrabou se mi v dopisech a kdykoli se jim zamane, seberou mi je a zničí. Rozbili mi sklenici, z níž jsem pil čaj, rozšlapali špičku na cigarety, zničili popelník. Na holé kapsy jsou však krátkí. Mohou je sice kdykoli obrátit na ruby a zkontrolo- vat jejich obsah: paklík tabáku s papírky, zapalovač, špaček tužky č. 2, hašlerka, umorovaný kapesník... Avšak prázdné kapsy jsou moje, moje jsou drobečky chleba a tabáku, vatička, která se tvoří ve švech. Kapsy, na jejichž neustálou přítomnost jsme si – my chlapi – zvykli už od malička, to důvěrně známé útočiště pro bezradné ruce i bezradnou duši, jsou posledním majetkem muže. I když vám je

zpřevracejí a vyprázdní, v příhodné chvíli si v nich ohříváte zkřehlé prsty nebo tam sevřete ruce v pěst až do zbělení kloubů. Než vám seberou i kapsy.

Stáli jsme na vězeňské chodbě nazí, jenom člověk z vedlejší cely, jak ptáče z hnízda vypadlé, mrkal vyplašeně dlouhými brvami a váhavě si svlékal blůzu, ještě váhavěji rozepínal knoflíky košile bez límečku. – Já se stydím, pane veliteli, odpověděl na dozorcovo řvaní a přes oči zatáhl závěsy řas. – A to jste se nestyděl, čeče, běhat po bárech v ženských šatech a lovit důstojníky Československé lidové armády? svlékl ho dozorce z duše jedinou větou.

– Je se mnou na cele, zašeptal rovnoměrně tetovaný mladík po mé levici, – říkáme mu Dáša. Vypadá jako chlap, jenomže místo toho má díru. No, sranda veliká!

Jsem unaven, vyprázdněn, zchudlý. Převaluju se v posteli a čekám, kdy se dostaví mé obrázky na podušce ve tmě, boží dar. Aby mi dodaly kuráže do příštího dne. Oči mám zavřené, už by tu měly být; některé černobílé, nakreslené perem, jiné štětcem lavírované, nejasné, další zářící barvami jak od Kodaků, jak od Vincenta van Gogha. Obrazy a krátké záběry, torza událostí i celé příběhy, vize prožitého i vybájeného, lidé, zvířata a krajiny – země, voda, vzduch a oheň... Nic! Poslední dobou to nefunguje.

A přece: kdosi nebo cosi mi vbíjí hřeb do hlavy, do pravého spánku. Kus železa proniká kostí, mozkiem a zase kostí, zakusuje se do stolní desky, do tlusté bukové fošny, levé ucho mám k ní přimáčklé, zalehnuté, ohluchlé. Až po hlavičku je zatlučen v mé hlavě kus železa, nehty si ulamuju při pokusech ho vytáhnout a nikde nikdo s kleštěmi...

Už mám dost téhle knížky, už bych jí nejraději praštil o zeď jak soškou z porcelánu, až by se roztřískla na malé kousky a v mé duši se rozhostil klid, mír a pokoj, pojmy významově si blízké, protínající se navzájem. Je mi špatně, ze mne samotného je mi zle, z mé neschopnosti rozmotat už konečně kocourovy gatě, vyklouznout ze šlamastyky, kterou jsem si sám nadrobil. *Důstojně uzavřít dílo* řečeno elegantnějším způsobem. Nevrtět se neustále na červené židli a neodbíhat pořád k oknu a ke schránce na dopisy až dole v přízemí, jako by pomoc měla přijet v rozlehlém automobilu po Grosse Sperlgasse, jako by ji měl doručit pošťák v napěchované obálce polepené spoustou cizokrajných známek, jako by mi někdo mohl pomoci. Upíjím z cínového poháru červené blahořečeného vinaře Stefana Löschera z Retzu, abych překonal strach z prázdné stránky, z nedopsané knihy, hrůzu z momentálního stavu světa.

Ještě mi zbývá dokousnout nakousnuté a pak to zavřít do šuplíku, nasadit si čepici-tigridku (dárek pařížského strýčka) a brouzdat se rozčvachtaným sněhem, nocí, v níž si opilci připíjejí na bratrství a na všechno kašlou, močí společně do térovaných korýtek i porcelánových mušlí, aniž by se obávali třeskutého rána, každodenní reality, zdrcujícího stavu těla i duše po chlastu. Zle mi bude, až udělám poslední tečku, až vystřízlivím po tomhle psaní.

Když mi Helena poslala do vězení tři nezastrouhané tužky a dva prázdné sešity, opálil jsem konce tužek sirkama, abych odhalil tuhu a mohl psát (nůž nebyl k mání), a v šedi, v tichu úzkosti a obav ze zachrastění klíčů, z cvaknutí zámku, začal jsem psát: abych si vynahradil život. Proč mi to zůstalo? Ten tik, nutkání pokrývat papír slovy, když se mi nechce, tolik práce, když to bolí, vždyť nemusím. Vždyť mě to neživí a nikdy neživilo!

Dost, Lojzíku, zeptej se jinde, jiného, pokud chceš ještě vědět, jak se píše knížka. Byl jsem zpupný, nafoukaný, když jsem se chvástal, že to dokážu. Dneska si připadám jako ten malý Jiřík v sedmé třídě, když z plakátu obkreslil myslivce na stromě a kance s vyceněnými kly a myslel si, že se stal malířem, že všechno půjde zrovna tak lehce. Josefa Koláře na mne a znovu kreslit autoportréty – ráno, v poledne a večer, každý den!

Každé ráno při čištění zubů si všimnu, že se na mne dívá jakýsi člověk s pěnou u huby. Není to snad ten zrzavý chlapeček v čepičce-blbečkovi, poslušné dítě zdravící ve Vanovicích každou tetičku, ten Jiřík Bárta, který měl strach vylézt na ulici, aby mu bratři Burešové neflusli do ksichtíku?

Zas dlouhé týdny ani řádka, jen pachut' v ústech z věčné pochyby: jsme tady správně? Nepatříme snad jinam? Kam? – Narodil jsem se v soukromém sanatoriu pana doktora Výbory v Boskovicích. Až na to, že zrovna probíhala válka, vypadalo to vcelku slibně – byl červen, dozrávaly třešně, ba i jahody se šlehačkou. Každý rok dozrávají... Fotbal mě nebavil, sedával jsem nejraději v korunách stromů, v hlídkových koších na stožárech šalup a kutrů, plavil se oblaky rorýsů v patách. Jenomže kam? Do kytovny umění v ulici Řetězového mostu ve městě Vídni. – Patří nám tahle planeta nebo komu vlastně...

Starý pan Marsano – panovník ve firmě, která s uměním nemá nic společného, ve firmě na výrobu jedlých olejů – umřel. Dennodenně v pozdním odpoledni usedal ve dvoře za volant černé mercedesky (jezevčík na sedadle spolujezdce) a vyrážel – staříčkový a roztřesený – dunivým průjezdem do ulice, objel blok a vrátil se na dvůr. Každý den v pozdním odpoledni jsem ho skrz mříže kytovny umění sledoval, jak pokouší svůj i jezevčíkův osud i osudy těch, jež míjel. Jednoho dne se na dvůr nevrátil. Jenom jezevčík přiběhl, potřásal

hlavou a psí známka se psím jménem a s telefonním číslem starého pána se mu klimbala pod krkem jak zvonek ovečce, jenomže tolik nezvonila.

Helena se vrátila z nákupu a přinesla otep rámečků na obrázky. – Byly levné, řekla, – dáme si do nich předky, tak se to patří v dobrých rodinách. Plnou zeď jich budeme mít. A docela nahoře Adam a Eva, abychom nezapomněli na vyhnání z ráje.

Do nejširšího rámečku jsem zasunul fotografii fádňi krajiny za drátěným plotem. Kukuřičné pole sahá až za horizont, vlevo tři stromy – jenže ty nejsou naše, ty patří Ochranovým. A to je všechno, kvalita snímku mizerná. Kdysi to byl sad mladých stromů, zrovna začínaly rodit a babička určila, že ho zdědím. Tam, kde je na snímku kukuřice, jsem se na konci války zranil tak, že mám dodnes na kolenně jizvu. Potkal jsem tam koně Mášu, koně osvoboditele, zdravit ho nenaučili a zdravit by se mělo, když se vchází do cizí zahrady. Dědeček František umřel, když padaly hrušky ze stromů, křáp, rozbíjely se přezrálé a vosy se slétaly a vosy mlsaly. Sad vykáceli a já jsem si tu nepodařenou krajinu vyfotografoval fotoaparátem, který mi pak byl ukraden. Jsou to bezmála dva hektary hlíny uprostřed Moravy. Jsme tady správně? Nepatříme snad jinam?

– S radostí, řekl jsem, když mě vyháněli z ukradené země, z prokleté země, z nesvobody. V novinách s názvem NOVÁ SVOBODA napsali, že jim tam kazím vzduch svou pouhou přítomností. – S radostí, řekl jsem, vzal si čepici, popadl ženu a děcka a odjel tam, kam dědeček František zamlada docházel pěšky s kosou přes rameno – za chlebem. A pokaždé, když potkáme obilné pole v Dolním Rakousku, napadne mne: – Tak na tomto poli možná... – Ano, ano, se potil tvůj sekáč dědeček, doplní mě Petr s Helenkou.

– S radostí, řekl jsem. To, že jsme se tu narodili, ještě neznamená, že tady musíme umřít. To, že jsme se tady naučili chodit a mluvit, ještě neznamená, že není jiná možnost. Každý se někde narodil, každého někde plácali po zádičkách, aby popadl dech; aby zařval,

aby se zasmál, aby začal žít. Proč nám rovnou nepodřízli krčky? Vždyť je hned mohlo napadnout, co z nás bude; z červených červíčků že vzniknou lidé s názorem, nespokojenci a oprávnění dědicové!

V jednom chlěvě v jedné dolnorakouské vesnici uspořádala Magdalena Dobromila výstavu letadel z porcelánu; popsala je zlatými maďarskými básněmi a nesrozumitelnými vzkazy a zavřela je do skleněných kubusů, aby jí neupláchla. Kdo si chtěl prohlédnout letadla zblízka, kdo si chtěl přechíst jejich křídla, musel se k nim přebrodit polem zmuchlaných papírů, minovým polem. A každý, kdo mezi papíry vstoupil, poděšeně vykřikl a vrátil se zpátky na pevnou půdu. Zmuchlané papíry totiž byly z porcelánu a chroustaly pod nohama. Bylo to překvapivé, šokující, jako když kousnete do jablka a na půnábí vám rozkvete chuť růžového lososa. A když návštěvníci výstavy – byli to vesměs lidé přístupní nezvyklým zážitkům – přišli na chuť lososu v šatu jablkovém, brouzdali se porcelánem, brali si kousky rozbitého papíru na památku a ptali se Magdaleny Dobromily, jestli jí není líto, že tolik práce a umu se ve chlěvě rozdupe. Ona se smála a odpovídala jim: – To je právě umění!

Helena mě štípala do lokte, jak jsme tam stáli v první řadě nastoupení a já jsem ji kopal do kotníku, jemně, ohleduplně, jen abych jí dal najevo, že ano, že i já to tak vidím jako ona, ale smát se nemůžeme, jak by to vypadalo! Byli jsme v kocovince dokrmené ranním frťánkem, příjemné a rozverně, nepřející úředním aktům. Večer jsme pili s mým otcem v dětském pokoji, zatímco maminka s Andulou šly spát, radovali jsme se, že jsem přijel na tři dny z vojny, což je lepší než nepřijet vůbec a že mohu být zítra celý den v civilních šatech, mám na to písemné povolení. Helena měla být podle zvyklostí u svých rodičů; jenže to bychom byli o jedno celé odpoledne a jednu dlouhou noc ochuzeni, takže přijela k nám a tady jsme s mým otcem pili z malých štamprlí slivovici jejího otce a radovali se, že už zítra budeme úředně poznamenaní, náš vztah zlegalizován, potvrzen.

Nápadně mi chyběl zub, dvojka vlevo nahoře, vytržen po zlé noci v kasárnách, kdy se vojín Baránek zastřelil u prasečího chlívku – ukazovák v křeči udržel patnáct ran, polovinu zásobníku, všechny v levé půli hrudníku, srdce na maděru. Vyšel do noci ve chvíli, kdy jsem pobíhal chodbami a skučel bolestí se zánětem okostice, kvílel a šrouboval hlavou vzhůru; vojín Baránek vyšel ven se samopalem a jedním zásobníkem ostrých včeliček, byl zrovna dozorčím roty a signálka ukazovala narušení kasárenského plotu v oblasti prasečáků. – Kam tak chvátáš? zeptal jsem se ho, když vrážel zásobník do zbraně, s přemáháním jsem ho oslovil, abych něco řekl v té bolesti, když mě míjel, aby si nemyslel, že jsem srab, že mě ten zoubek udolal. Ukázal na tabuli s blikajícím světýlkem a vyšel do noci. Tu dlouhou dávku jsem nezaslechl, bolest ji přehlušila. Měl vojenský pohřeb a kluci z jeho čtyř stříleli čestnou salvu na venkovském hřbitově, prázdné nábojnice jim cinkaly o helmy.

V krásném Hradci u Opavy, v městečku, kde se mnohé odehrálo – otci papírenský vláček natrhl ucho, babička Adelheid tu leží na hřbitově, kluci Bryjovi ze mě udělali kluka, šel jsem tu poprvé do školy – na kopci stojí zámek knížat Lichnovských, tam jsem si bral Helenu za ženu, abychom se měli. Ted' se mi to hodí do krámu, knihy začasť končívají svatbami.

Úředník přijel na kole s širokými a funkčními blatníky (pršelo nám Štěstí), a když si svlékl gumový plášť, měl na sobě velice tmavý, velice důstojný a velice nemoderní dvouřadák. Soudružka s účesem od kadeřníka na něj navlékla trikolóru (červená-modrá-bílá) na břicho uzavřenou vymiškováním lvem v pavěze a nechala nás předstoupit. Stáli jsme s Helenou jako první, protože to všechno – stavba zámku knížaty Lichnovskými, Beethovenovy pobyty na Hradci, příjezd úředníka v dešti na kole, kvílení elektrického hudebního nástroje a dvojitý lidí za námi, i pokrmy v restauraci zřízené v konírnách po knížecích koních – to všechno tu bylo kvůli nám. I prsteny zhotovené ze zubů mých rodičů, i slzy mé sestřičky Anduly – v té chvíli

si myslela, že si ji nikdo nevezme – to všechno tu bylo jenom proto, že jsme si s Helenou usmysleli do toho konečně praštit.

Když hudba přešla z forte do jemného preludování, člověk s trikolórou – viděli jsme ho poprvé a pak už nikdy více – pohlédl na nás zjihle, zvlhlým pohledem každosobotního oddavače a popaměti rozevřel hnědé, jakoby kožené desky. Hlas měl nosný, sonorní a byl si toho vědom. Byl místní rodák a než se zmocnil úřadu, vystačil si s nářečím. Jenže s funkcí obecního oddavače na zámku odebraném knížatům se muž z podzámčí začal domnívat, že by měl používat mluvy ušlechtilé, správné, příhodné pro slavnostní chvíle. Věděl, že spisovná norma předepisuje vyslovovat některé slabiky dlouze; nevěděl však, navyklý svému nářečí, které. Rozevřel hnědé desky, a aniž by do nich pohlédl, z paměti a pečlivě oslovil především nás dva v první řadě: – Važení s nouběncy! – Upřel na nás nabádavě zraky a pokračoval:

*Laskýsi vážte jak odarků
a s létý vážte si jivíc.
Laskató né soutolky v párků
báni vzděchy námje syc.
Všépřejdé bidasloty čiseň
ži vótse rozleči jak ptak.
Laskáta jejak dobra píseň
a složič píseň to něni enem tak!*

V té důstojné chvíli, v kocovince po včerejšku a s ranním frťánkem jsme se s Helenou kopali a štípali v obřadní síni a naše Andula bečela, nahlas ryčela do té poezie. Platí snad takováhle svatba? – Platí!

Lezl jsem do vysokého kopce, drápal se namáhavě a s každým zdolaným metrem mi ubývalo na délce nohavic a rukávů, na délce končetin, a přibývalo mi vlasů, až jsem se vydrápal docela nahoru,

vydechl a rozhlédl se kolem. Byl jsem v zahradě na břehu Moravice v čase, kdy dozrávají třešně. Jakýmsi podivným řízením, možným pouze na stránkách vymyšlených knížek nebo spíš v nenapsaných snech, bylo mi nabídnuto začít znovu. – Co bylo, Jiříku Bárto, bylo. Bylo to na nečisto, začni znovu, tentokrát pořádně. A tu se mihla mezi kameny, lemuujícími pískem vysypaný chodník, čiperná ještěrka. Vrhnul jsem se po ní bez rozmyslu, jak blázen, a zachytil už jenom zadní část. Ještěrka zmizela v trávě, ocas mi zůstal v ruce, živý se mi svíjel ve dlani. Zase špatně...

Cuknul jsem silně hlavou a hřebík, ačkoli dlouhý, prošlý spánkovou kostí, mozkiem a další spánkovou kostí, prknem dosti tlustým, pod stolní deskou zahnutý a koncem zatlučený zase zpátky, vylítl a cinknul o podlahu.

Je ráno a ptáci jak posedlí řvou směsí rozmanitých ptačích jazyků jen jedno: – Je ráno! – Je ráno ve Vídni.

Běželi jsme na nádraží Peťkovi naproti, s chlebem a solí, aby mu bylo jasno, abychom ho hned na začátku zbavili iluzí. Přijel z Ostravy. Z vlaku seskákali samopalníci v černých baretech – byl to vlak CHOPIN-EXPRES vypravený až v Moskvě, projíždějící kusem Polska a celou Moravou, konečná ve Vídni. Místo šperku měl Peťka (není zženštilý) nad levou kapsou košile v poutku zasunutou patronu, náboj do pušky-vintovky, ostrý náboj, smrt pro jednu osobu. – Pro koho, Peťko? – Nevěděl. A když jsme se šli vykoupat do Císařské Vody, řekl mu tam postarší člověk: – Člověče, vždyť byste tím mohl zabít člověka! – Mohl, souhlasil Peťka, mocně se rozmáchl a zahodil patronu doprostředka Císařské Vody.

– Jedna je málo, řekl mi pak na našem balkónu porostlém fialovými muškáty, a začal se pídit po těžkém kulometu. Ačkoli ani ten by nic nevyřešil.

Ivan Binar

Kytovna umění

Ilustrace Ivan Binar

Ilustrace na obálce z Pixabay.com

Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 22. 7. 2022

ISBN 978-80-274-2427-6 (epub)

ISBN 978-80-274-2428-3 (pdf)

ISBN 978-80-274-2429-0 (prc)